

Бахтияр Ваҳабзада

ачылан
сәһәрләре
салам

АЗƏРБАЙҤАН ССР
ДӨВЛƏТ
МҮКАФАТЫ
ЛАУРЕАТЛАРЫ.

Бəхтијар Вaһaбзaдə

ачылан сəһəрлəрə салам

(ШЕ'РЛƏР ВƏ ПОЕМАЛАР)

М. Ф. Ахундов адына
Азəрб. Республика
КИТАБХАНАСЫ

ЈАЗЫЧЫ
ВAKЫ
1979

Ваһабзадə Б.

В 27 Ачылан сəһəрлəрə салам. Ше'рлəр вə поемалар.
Б., Жазычы, 1979.

230 с.

«Ачылан сəһəрлəрə салам» китабы севимли шаиримиз Бəхтијар Ваһабзадəнин охучуларə јени һəдијјəсидир.

Вəтəнə мəһəббət, халга, елə-јурда бағлылыг, мұасир инсаньин дахили аяғи, иши, эмэли, дəврүмүзүн бејнəлхалг мəсəлэлəринə мұна-сибət, тəбиəт көзəлликлəри, севəнлəрини шири, изтираблы мəһəббəти бу китаба топланьиш ше'рлəрини əсəс мөвзүсүдүр.

«Атылмышлар» поемасында шаир һаманы инсана үрəкдэн гəјгү көстəрмəјə чағьыр.

Зəнкин мусиги сəрвəтимизə һəср едилмиш «Муғам» поемасы Азəрбајҗан ССР Дəвлəт мұкафатына лəјиг көрүлмүшдүр.

В $\frac{70403-58}{M-656-79}$ 65 — 79

С(Аз)2

© Жазычы, 1979.

АЛГЫШ

Алгыш Вəтəн јолунда елən мəрд оғуллара!
Алгыш бизим о кечдијимиз шанлы јоллара!
Јоллар əзаблы, говғалы, иллəр ағьыр, чəтин.
Јолларда галды көзлəри əрсиз кəлинлəрин.
Јоллар Вəтəндə башлады, гуртарды чəбһədə.
Көксүм Вəтəн јолунда дəмир јарды чəбһədə.

Сәнкәрдә биз инамла чох андыг бу күнләри.
Чандан кечиб һүнәрлә газандыг бу күнләри.
Дөздүк әзаба, биз синә жәрдик фәлакәтә,
Сәнкәрдән ачдыг әзмлә јоллар сәадәтә.
Вурдуг ситәмли илләри мәрдликлә биз баша,
Мәсләк, јаша, инам, јаша, инсан, јаша, јаша!

1976

КОСМОСА ГАЛХАН БАЈРАҒЫМЫЗ

БМТ-ни сүлһ аләти адландырыр-
лар. Биринчи бејнәлхалг һеј'әтин кос-
моса галдырдыгы бајрагы учуш гур-
тардыгдан сонра америкалы һәмкар-
ларымызла бирликдә бу нүфузлу
тәшкилата верәчәјик.

Космонавт В. Кубасов

Бајраг галхды космоса,
О нә мөним,

Нә сөнин,
Нә дә башга өлкәнин!

О галхды,

Каинатын
Сирли суалларына

Даим чаваб ахтаран

Инсанын инадындан.

Бајраг галхды космоса

Планетин адындан.

Бу бајрагда бирләшир

Милләтләрин

арзусу,

хәјалы,

дүшүнчәси!

Бу бајрагда бирләшир

Фиқирләрин дәрини,

Дујғуларын инчәси!

Бу бајраг вуруб кечир

фиқирдәки һәдләри.

Бу бајраг

әрзимизин

Сон һәддинә апарыр

Јерин синәсиндәки

Дамалы сәрһәдләри!

Бу бајраг—Јер елчиси,
Бу бајраг—Јер бајрағы!
Бу бајраг—

Каината

Гапы ачан инсанын

арзу,

фиқир бајрағы!

Мин арзудан рәнж алан

идракын ал бајрағы.

Хәјалларын фөвгүнә

галхан вүсал бајрағы!

Асаг о ал бајрағы

БМТ гаршысында

Далғаланан

Ал-әлван

Бајрагларын өнүндән!

Сабаһымыз гој рәнж алсын

бу күндән!

1975

ГАЈӘ

Ирадәмин ағасыјам,

Әгидәмин көләсијәм.

Әгидәмин јолунда да өләсијәм.

Нечин, нечә јашамағы о, өјрәдиб,

Һәјатымы мә'на илә нахышлады.

Мәни мәнә танытдырыб,

Мәни бөјүк бир Вәтәнә бағышлады.

Гајә ки вар, кими үчүн—һәјат јолу,

Кими үчүн — тапмачадыр.

Бу дүнјаны дәрк едәнчүн

Һәјатдан да о, учадыр.

Баһым үстә далғаланан

О бајрағын көлкәсиндә

Өлүм белә хошдур мәнә.

Өмрүм, күнүм гурбан ола

Өлүмү дә һәјат гөдәр

Мәнә көзәл көстөрәнә!

Март, 1978

ГƏЛБИМИЗДƏ ДАН ИШЫҒЫ

Масам үстдә дан ишығы...
Ешидирәм гөлбимдәки данышығы.
Бунлар нәдир?
Билинмәјән һәгигәтин
 Өнүмдәки шәкилләри,
 Дујғумдакы пәрдәләри.

Ајдын дејил
 гөлбимдәки нә о сөһбәт,
Нә дә масам үстүндәки
 Ал күнәшин чилвәләри.

Бүтүн бунлар бәлкә кизли дујғулардыр.
Дујғуларын дили вардыр.
Анламырыг о дили биз.
Бу дәрјада һеј үзүрүк, һеј үзүрүк,
Көрәммирик саһили биз.
Бир биләјдик
Мин шәкилдә, мин бојада үз көстәрән
О фүсункар пәрдәләрин архасында
 Нә вар көрән,
 Нә вар көрән?

Феврал, 1978

ИНАМ, МӘСЛӘК

Казан губернатору
 Јаман чыхды өзүндән,
Јумруғуну
 Масанын үстә елә вурду ки,
 ејнәк дүшдү көзүндән.
Сынды.
 Үрәји кими,
Тахылма көзләри дә
 олду бир ан ичиндә
 Миз үстдә чилик-чилик.
Деди: —Сона јетмәли
Ахыр бу дүшмәнчилик!
Чана кәтирди мени.
Тутун о төләбәни!

Приставын өнүндә
 Ленин кедир фикирли.

Онун јериши сирли,
Онун бахышы сирли.
Приставчүн мүәмма,
Приставчүн тапмача.
Архада јоллар дүјүн,
Гаршыда јоллар һача.
Бу дүјүндән, һачадан
Оғул истәр баш ача!
—Чаван оғлан, гулаг ас,
Бир суалым вар сәнә:
Мәкәр бир сөз демәјир
Бу гаршында көрүнән
Уча һасарлар сәнә?
Дустаг күлдү...
Пристав

 «Лә'нәт шејтана» дејиб
 дәриндән көкс өтүрдү.
Дустагса күлүшүлә
Приставын көзүнә
 Чох-чох уча көрүнән
 Һасарлары дағытды,
 Барылары көтүрдү...
—Чох уча көрүнмәсин
Көзләринә, еј чәнаб,
Даш һасарлар, барылар.
Онлардан да учасы
Инам илә дағылар,
Мәсләк илә јарылар.
—Күчүн чатмаз!..
—Еләјсә
Мәни тутуб голуму
Нијә буховладыңыз?
Ачагагдыр бунлары
Сизин өз өвладыңыз.

1975

□ ★ □

Ода да, суја да өзүнү верди
Севиб севилинчә бу гара торпаг.
Сиррини вермәди,
тозуну верди
Нәр-нәр нәрилдәјән рүзкара торпаг.

Феврал, 1977

ЈОЛ—ҮРӘК

Кәләчәк ешгинә жола чыхмадан
Бу јолун сонуну көрән көз кәрәк.
Ачылан јолларла кетмәк чох асан,
Ачаг јолумузу өзүмүз кәрәк.

Әридиб өзүнү сән жилә-жилә
Јолуна ишығы сал үрәјиндән.
Нижјет чатдырачаг сәни мәнзилә,
Әкәр башланырса јол үрәјиндән.

1977

□ ★ □

Тәклик дејил, отағында тәк олмағын—
Өз ичиндә

нечә-нечә фикирләрин
аловунда говрулмағын.

Башгасынын эзабыны
Өзүн үчүн дәрә сајанда

Тәк олсан да,
Сән тәк дејил, чох олурсан.

Әлван-әлван дујгуларын чајнағында
ешилирсән,
ојулурсан...

Өзүн үчүн јашајанда
Сәсли-күјлү бу дүнјада
тәк олурсан,
тәк олурсан!

Сентјабр, 1976

МӘН КИЧИК БИР ҮРӘЈӘМ

Јенә Шәкијә кәддим бир аз динчәдим дејә,
Өзүмә кәлим дејә

Анчаг... бир күн, бир саат динчәлә билмәдим мән
Үрәјимин сәсиндән...

О сәс... О сәс изләди һара кетдимсә мәни,
Күләрүзлү кәрмәди бурда бир кимсә мәни.
О сәс гулағларымда бир топ кими журлады,
Фәрәһими һәбс едиб, нәш'әми оғурлады.
Позду раһатлығымы,
динчлијими,
јухуму...

Дедим: — Динчәлмәк буму?

Дедим: — Үрәк, ај үрәк,
Бирчә ај мәнән әл чәк.

Ахы мән дә инсанам,
Мәнә нәсиб дејилми бәс һәјатын нәш'әси?
Гәлбин дәринлијиндә дујдум јенә о сәси:
— Дүнјада јашамајан дүнјадан динчлик умар,
Јанмағында тапмалы динчлијини сәнәткар.
Дедим: — Бәс бу нәдәндир

Чохалдыгча јашым да
Азалмады арзулар,
Ашыб-дашды арзулар,
Башдан ашды арзулар.
Баһар олду, ғыш олду—
итирдијим өмүр, күн,
Газандығым јаш олду.

Инди нә истәјирсән?

Деди: — Демә һеч заман «истәјин нәдир?» мәнә,
Дүнән зирвә билдијим, бу күн пилләдир мәнә.

Истәјим бирми, онму?

Көһнәсинә чатмамыш тәзә арзулар кәлир,
Көһнә арзуларымын сачларына дән дүшүр.
Дүнәнимин истәји бу күн көзүмдән дүшүр.

Бир чухурда лилләнән,
Бирчә чыртма дашындан
Үзү сәпән, күлләнән
Кәл олмаг истәмирәм.

Әввәлини дағларын зирвәсиндән кетүрән,
Дағларда гаһ-гаһ чәкиб, дәрәләрдә һөнкүрән,

Сачы дагда, төпәдә көпүк-көпүк агарыб
 дүзәнлөрдә гаралан,
 Әввәли мүдриг гоча, соңрасы чаван олан
 Сел олмаг истәјирәм.
 Ѓышдан баһара кәлән јол олмаг истәјирәм...
 Әмәлләримин ады мәним адым олајды.
 Әбәди јол кедәјдим
 Кечә-күндүз,
 Күнәш, Ај
 Сағым-солум олајды.
 Үлдуз көһкәшанлары мәним јолум олајды.
 Мән ил, ај билмәјәјдим,
 Вахтын чәрчивәсиндән чыхајды өмрүм-күнүм.
 Әбәдијәт ән кичик өлчүм олајды мәним...
 Мән саһили олмајан дәннзләр истәјирәм,
 Ахшамлары олмајан күндүзләр истәјирәм.
 Хәјаллар аләминә мәни даим сәсләјән
 Чилвәләр истәјирәм.
 Зирвәнин өзүндә дә зирвәләр истәјирәм.
 Мән кичик бир үрәјәм,
 Бу дүнјанын, һәјатын
 бәзәјијәм,
 сүсүјәм,
 Мән кичик бир үрәјәм,
 сонсузлуг өлчүсүјәм.

1965—1974

ГАТАРЛАРДА КЕЧӘЛӘР

Һәсрәтини ичиндә боған гәрибләр кими
 Јаман һүзнлү олур вағзалларда кечәләр.
 Сәбәби билинмәјән думанлы кәдәр кими
 Гәриблик, кимсәсизлик вағзалларда кечәләр.

Бурда һәјат елә бил
 Дүшүнүр дәрн-дәрн.
 Вағзаллар саһилидир шәһәр дәннзләринин.
 Шәһәр бурда гуртары,
 Шәһәр бурдан башланыр.
 Кәдәр бурда гуртары,
 Кәдәр бурдан башланыр...
 Узагдакы гатарын әсрәрәнкіз фит сәси
 Ајрылығын,

һәсрәтин.

гәм чиләјән нәғмәси!
 Өзкә дүнјадан кәлир елә бил ки гатарлар,
 Бизә таныш олмајан көһнә сәрнишинләри,
 Кечиб кәнддән, шәһәрдән сон мәгсәдә чатарлар.

Нәдир көрән, гатарын сон мәнзили, сон јолу,
 Орда, бурда кечәләр...
 Вағзалдакы јолчулар, јухулу көзләрилә
 Сајыб дәгигәләри,
 Рәгәмләри һөччәләр.
 Һәр кәс өз гатарыны—тәләјини көзләјиб.
 Вағзалларда кечәләр.
 Көзүмүздә арзумуз, көнлүмүздә камымыз,
 Өмүр гатарларында јол кедирик һамымыз.
 Өнүмүзә каһ јашыл,
 Каһ да ал ишыг чыхыр.
 Бу, долајлы јоллардан
 кими јухулу чыхыр,
 кими дә ојаг чыхыр.
 Учур, талеләр учур,
 Гатарда...

Сәрнишинләр
 Талеләрдән хәбәрсиз
 Әјләшиб өз јериндә...
 Кими дүшүр,
 Ады да, үнваны да билинән
 Пајтахт шәһәрләриндә,

Кими дүшүр,
Танынмаз жарымдајана чагда.
Кимини жүл-чичөклө
Нөлө гаршылајан вар.
Киминин нө кетдији,
Нө кәлдији дујулар.
Јол кедирик гатарда
Гатарлар гатар-гатар.
Кими өз арзусуна
Тамам чатар,
Там чатар.
Кими жарымчыг чатар...
Јата билмәз,
Әснәјер вағзалларда кечәләр.
Өмүрләр, мәнзилини көзлөјөн јолчу кими
Гатарларда кечәләр.

Нојабр, 1971

ТАБУТ КЕДИР

Табут кедир ағ автомобилдә,
Табут кедир, ардынча кедән јох.
—Сизләрдә бу адәтми?
Дејә тез хәбәр алдым.
—Јох, јох!—деди.
—Бәс бирчә нәфәр табутун ардында нәдән јох?

Вахтында, ја еркән
Инсаны, бу дүнјада о дүнјаја көчүркән
Дүнја гапысындан јола салмаг үчүн инди,
Бир досту, бир һәмкары, гоһум-гардашы јохму?
Табутуна һеч кирмәди бир кәс,
«Әфсус!»—дејә ардынча онун сәпмәк үчүн бәс,
Көзләрдә мәкәр көз јашы јохму?
Инсан кедир, инсан,
Инсан бу чаһандан.
Дурсун тәләсәнләр,
Һөрмәтлө гој өтсүн
Табутун өнүндән.
Һәр бир кәс үчүн вар
Ахырда бу күндән.
Достум деди:—Ганун охујур һәр шејә мејдан.
Адәтләри мәнв ејләмишик ганун адындан.
Адәтләри әсрин оду јандырды, дағ етди.
Табутларын ардынча дүшүб кетмәји ганун
Чохдан јасаг етди.
—Нечин?
Деди:—Јоллардан әкәр издиһам өтсә
Дәрһал һәрәкәт гајдасы алт-үст олар, әлбәт.
Дәһшәт, бу да дәһшәт!
Инсан әкәр инсанлыг үчүн борч өдәјирсә,
Үнваны кедәр-кәлмәз олан инсан өнүндә
Инсан баш әјирсә,
Ганун да сүкут етмәли!..

Ганун нә демәкдир?
Ганун өзү—инсанлыг үчүн борч өдәмәкдир!
Инсанлыгын өз гајдасы алт-үст олунурса,
Дөзмәк!

Буна дөзмәк?
Ганун вә низам наминә ејваһ!
Инсанлыгын өз гајдаларынданмы әл үзмәк?

Нејчүн дә чијинләрдә дејил, автомобилдә
 Кетсин бу чаһандан,
 Әшја кими инсан?
 Бәс һарда галыбдыр үрәк, инсан?
 Севкијлә кәлир билмәдән инсан бу чаһана;
 Севкијлә дә кетсин бу чаһандан кәрәк инсан.
 Табут кедә билмәз тәкәр үстүндә дајан, дур!
 Мән көрдүм, ону чијнимә алмаг мәнә борчдур.
 Инсан бәдәниндән чүчәриб ајрылыр инсан,
 Гој чијнимиз үстүндә дә кетсин бу чаһандан.

Јоллар һамысы сон јола үз тутмуш икән, сән
 Јол гајдаларындан данышыб сөз үјүдүрсән...
 Ганун нәјә лазым, о, үрәк гәсдинә дурса—
 Инсанлығы гәсдән унудурса?
 Ганун нәјә лазым, о, од алмырса үрәкдән?
 О чүчәрмирсә диләкдән?

Ганун өзү ганунсуз олур нәғмәтәк һәрках
 Гајнанмаса гәлбдә, о аловланмаса дилдә.
 Табут кедир ағ автомобилдә.
 Табут дејил,
 Инсанлыг, әдаләт кедир ағ автомобилдә.

Гәрби Берлин, август, 1972

□ ★ □

Кедирәм мешәнин галын јеринә
 Әлимә чөп кәлир одун јеринә.
 Билирәм, чөр-чөпдән ахы көз олмур.
 Мәним аддымларым бә'зән дүз олмур,
 Мәни сорушмајын аддым сәсиндән,
 Сорушун көнлүмүн гәһгәһәсиндән.

Декабр, 1967

□ ★ □

Фикирләрим, дујғуларым
 үрәјимдә
 гајнар мәним,
 дашар мәним,
 Бу дујғулар јаныб-сөнәр,
 сөзләримдә јашар мәним.

Үрәјимдән гопуб кәлән
 Нәғмәләрин сајы гәдәр
 эзабым вар.
 Вүгарымдыр, шәрәфимдир
 бу эзаблар.
 Фәрәһимдир бу дәрд мәним,
 бу гәм мәним,
 Јашадығым бир дүнјадыр
 һәр ше'рим, һәр нәғмәм мәним...

1968

ДАНЫШЫР БАКЫ

Башымдан өтүшүб мин ган, мин гада,
 Јарандым чаһанын бир гит'әсиндә.
 Мәним өз јерим вар,
 кичик олса да,
 Дүнјанын о нәһәнк хәритәсиндә.

Әзимлә, күчүмлә, өз һүнәримлә
 Һәгигәт олубдур хәјалымдакы.
 Һава далғасында бұ бөјүк әрзин
 Мәним дә сәсим вар: —Данышыр Бақы!

Москва, ноябр, 1967

ЕКРАНДА КӨРҮШ

Оғул шөһәрдәдир,
 Анаса кәнддә,
 Көрүшә билмирләр бир мәмләкәтдә.

Екранын өнүндә отуруб ана,
 Фәхрлә,
 Гүрурла бахыр оғлуна.

Оғул ше'р охујур: «Ај анам сәнә
 Чанымы версәм дә, бу, аздыр јенә...»

Оғул ше'р охујур,
 Ана динләјир.
 «Балам бир балача сыныхыб» дејир.

Шәки, мај, 1966

КӨК

Ағачлар
Көк үстө бој атыр,
Учалыр,
Ағачлар,
Көкүндөн күч алыр.

Дүнјада
Һәр шејин көкү вар.
Көкү вар
Торпағын, дашын да...
Адамса көкүнү
Көздирир башында.

ШАИРЛӘР

Шаирә һејкәлләр гојулан заман,
Дејирләр, она бах, нә бөхтөвөрмиш.
Анчаг демирләр ки, мән јашајыркән,
О. өз синәсини масаја кәрмиш.

О кечиб чанындан өмрә гыјанда.
Сәнин нәш'әләрин ашыб-дашырды.
О ки. јашамырды сән јашајанда,
Сәнин јеринә дә о алышырды.

Дәрјанын дибиндән чыхарылмамыш
Танымаг мүмкүнмү мәрчаны, дүррү?
Сән һәсәд апарма о даш һејкәлә,
Өмүрдән сонрадыр о дашын өмрү.

Шаирләр, шаирләр, бирчә сөз үстә
Сүбһәдәк јахдыныз үрәјинизи.
Сизи көрмәдиләр һеч вахт диз үстә,
Гәрибә јарадыб тәбиәт сизи!

Һамыдан кеч јатыб, галхдыныз еркән,
Ағарды дан јери көзләриниздә.
Мин әзаб чәкдиниз сиз јашајыркән,
Өлүб јашадыныз сөзләриниздә.

Замандан-замана мәсләкинизи
Кечириб јашатды нәғмәләриниз.

1965

Ади бир ушаг да алдадыр сизи,
Хәјал дүнјасында јашадыныз сиз.

Бир кам алмадыныз сиз ки, дојунча,
Сизә хошбөхт дејән танымыр сйзи.
Һеч кәс чәкә билмәз өмрү бојунча
Сизин бирчә күндә чәкдијинизи.

Дүнјанын әлиндән дад чәкән заман
Хәјал көлжәсиндә далдаландыныз.
Шаһларын, чарларын сарајларындан
Алчаг дахмалары уча сандыныз.

Өлүмдән, сүркүндән горхмајыб әсла
Јаныб өзүнүзү ода атдыныз.
Үрәк ганынызла, амалынызла
Зинданлар күнчүндә сөз јаратдыныз.

Тә'гиблә кәлдиниз даим дөш-дөшә,
Јолунуз һагг јолу, һәгигәт јолу.
Бу да гәрибәдир,
Сизин һәмишә
Ҷибиниз бош олду, гәлбиниз долу.

Сөзүнүз, гәсдиниз чыхды сынагдан.
Өтүб һагг нәғмәси, һагг олдунуз сиз.
Јашамаг наминә кечмәјиб һаггдан,
«Әнәл-һәг» сөјләјиб сојулдунуз сиз.

Лаг едиб күләндә һагга јаланлар
Сиз дә зәманәјә, дөврә күлдүнүз.
Ҷаһ кизли, хәлвәти, Ҷаһ ачыг-ашкар,
Ҷаһ да дуелләрдә өлдүрүлдүнүз.

Дүнјаны кәздиниз сиз ојмаг-ојмаг,
Фәрәһин ичиндә гәм көрдүнүз сиз.
Ади гарышгаја гыјмајыб, анчаг
Бә'зән өзүнүзү өлдүрдүнүз сиз.

Сизиндир дүнјанын синә дағлары,
Бу дағлар ичиндә кама чатдыныз.
Сиз һеј јана-јана гаранлыглары
Көнүл одунузла ишыглатдыныз.

Залым зүлмүндө да нашыдыр, нашы,
Ахы, азабдан да зөвг алдыңыз сиз.
Залымлар, чаңиллөр һәр аддымбашы
Сизи алчалтдыгча учалдыңыз сиз.

Санмајын өзүмү санырам јегин
Белә шаирләрин чәркәсиндә...

Јох!

Ахы, мәним кими шаирчикләрин
Илһамы аз олур, иддиасы чох!

Шаир—фикирләрин чырпынан сели,
Шаир—һәгигәтин мүғәннисидир.
Шаир—тәбиәтин данышан дили,
Шаир—чәмијјәтин үсјан сәсидир.

Шаир—зәманәнин, әсрин вичданы,
Шаир—тарихләрин шәрәфи, шаны.
Шаир—бу дүнјаја заманын сөзү,
Шаир—һәгигәтин, һагтын күзкүсү.

Бүтүн милләтләри сиз анларсыңыз,
Сизсиниз үрәкдән севән онлары.
Вәтәнә кәлинчә, мәчнунларсыңыз—
Вәтән мәчнунлары, ел мәчнунлары.

Мәчнунлуг көзәлдир!

«Бу нәдир?» — дејә
Һәр чаһил анламаз бу үлвијјәти.
Јазыг о кәсә ки, јохдур бир шејә
Нә сонсуз нифрәти, нә мәһәббәти!

Јохдур беләсинин мәсләки, јолу,
Гәлби еһтијатдан чилик-чиликдир.
Дүшмәнин нифрәти дејил горхулу,
Достун сојуглуғу дүшмәнчиликдир.

Бә'зән јыхылдыңыз,
Анчаг чәликдән
Кәмәк уммадыңыз ағыр күндә дә
Һәмишә гачдыңыз биканәликдән,
Үрәклә елдүнүз сиз өләндә дә.

Нојабр, 1969

САЛАМ, НӘСИМИ

Һејкәлин мүбарәк, Нәсими, салам,
Доғма Вәтәнинә сән хош кәлмисән.
Ајағын алтдакы уча потсдам,
Ешгиндир, үстүндә сән учалмысан.

Күддү дәрисини чоху дүнјада
Сән вердин өзүнү өз әгидәнә.
Дәрини сојунуб бүрүндүн ода,
Бүрүндүн ешгинә, дүз әгидәнә.

О чүр јашамағы, бу чүр өлмәји,
Өзүн бәјәнмисән, өзүн сечмисән.
Һәјатын бир јана, даныб һәр шеји,
Сән өз өлүмүндә һејкәлләшмисән.

Бајраға чевирди сәнәтин сәни,
Әсриндән јүз илләр дурдун өндә сән.
Һәјатында дејә билмәдијини
Дедин өлүмүнлә, өлүмүндә сән.

Сәнәтин сығмады дөврә, замана
Әсл ше'рдән дә һүнәр умуду.
Һүнәрин бир јана, ше'рин бир јана,
Һүнәрин ше'ринә јарашыг олду.

Дүнәнин ағрысы, дәрди-сәридир,
Зүлмә гул оланлар, бојун әјәнләр.
Халгын сәнин кими икидләридир,
Халгын варлығыны тәсдигләјәнләр.

Һәјата диз чөкән, зүлмә баш әјән
Јашамаг хәтринә јашајыр анчаг,
Сәнин өлүмүнә һәсәд чөкмәјән,
Сәнин һәјатындан нә анлајачаг?

Замандыр јарадан гәһрәманлары,
Тарихдән нә гәдәр дәрс көтүрмүшүк.
Гырк ил кишиликдән дәм вуранлары
Бир анлыг өлүмдән горхан көрмүшүк.

Тарихә өрнәкдир ешгин, һүнәрин.
Биз сәни диндирәк, сән бизи диндир,

Ше'рини дашлајан һәмәсләрин,
Бу күн алгышлајан нәвәләриндир.

Бу күн салам верир сәнә өз елин,
Гүрбәтдә долашдын әсрләрлә сән.
Јурдуну јурдуна көчүрдүк бу күн.
Ијирминчи әсрә сән хош кәлмисән.

Зүлмә гаһ-гаһ чәкдин, өлүмә күлдүн.
Дүнән дә вар идин, варсан бу күн дә.
Мән сәнин сәсини ешитдим бу күн
Чаван бир шаирин сәтирләриндә.

Һејкәлин мүбарәк, Нәсими, салам.
Доғма Вәтәнинә сән хош кәлмисән.
Ајағын алтдакы уча потсдам,
Ешгиндир, үстүндә сән учалмысан.

1978

□ ★ □

Сығынмадым о бучаға, бу бучаға,
Галхдым даға, ендим дүзә,
Кәзә-кәзә јашамадым бу дүнјаны сәјјаһ кими.
«Туфанлара тапшырмышам үрәјими...»
Бу туфанын, тәлатүмүн саһили јох...
Арзуларын мәнзили јох.
Туфан һарда, мән дә орда...
Ишим јохдур, көздән узаг
Дар-доламбач чығырларда.
Лермонтовун јелкәнитәк
Сакитлији туфанларда арамышам,
Үрәјимин телләрини
гасырғада дарамышам.
Гышда чичәк, јайда гарам.
Заманын баш күчәсијлә аддымларам!

Мај, 1969

ГАФИЈӘЛӘР

Истәмирәм сәсдән доған гафијәни,
Дүшүндүрүр мә'на мәни, һикмәт мәни.
Гафијәдир
Ики симин бир көк үстә титрәмәси.
Гафијәдир күл нәфәси, бүлбүл сәси.
Гафијәдир көј илә јер.
Гафијәдир севинч-кәдәр.
Гафијәдир ениш-јохуш,
ахшам-сәһәр,
тәзә-бојат.
Ән мүгәјјәд гафијәдир:
өлүм-һәјат!

1969

ДАҒДА ШӘЛАЛӘ КИМИ...

Бир рәнки јох, көјләрин мин рәнкини севирәм,
Бир күлү јох, күлләрин чәләнкини севирәм.
Мән чыхмаға тәпә јох, уча дағ истәјирәм,
Һәјаты һәјат кими јашамағ истәјирәм.

Көјдә гүруб чағы да, дан јери дә көзәлдир,
Һәјатын севинчи дә, кәдәри дә көзәлдир.
Һәјат—бир чыдыр дүзү, бир дөјүш мејданыдыр,
Һәр кәси өз чүр'әти, өз гүдрәти таныдыр.
Инчи үзә чыхармы чалхаланмаса үмман?
Бу мејданда һејиф ки, даим ениш ахтаран,
«Азча ашым, ағрымаз башым» — дејәнләр дә вар,
Кәдәрдәки нәш'әни, зөвгү анламајанлар
Һәјатын нәш'әсиндән, фәрәһиндән нә анлар?

Һәр кәдәри сәадәт, һәр севинчи гәм изләр,
Әсл көнүл һәм гәми, һәм севинчи әзизләр,
Тәлатүмсүз үрәкләр говуг кими бош олур,
Даим севинч ахтаран даим гәмә туш олур.

Дүшмәнәм јалтагланыб тәпәјә дағ дејәнә,
«Бу дүнјада биртәһәр гој јашајағ» — дејәнә.
Аһ, биртәһәр!.. Јүгәтә бу сөз һардан кәлмәдир?
Јашамағ јашамағдыр! Бәс бу биртәһәр нәдир?

21

Мән дүшмәнәм, дүшмәнәм белә «өлү чанлара»,
Күндән гачыб һәмишә кәлкә ахтаранлара...

Онлар ортада јејиб, ғырагда һеј кәздиләр,
Намусу хәрчләмәкдән һеч вахт чәкинмәздиләр.
Онлар орта јол тутуб нә «һә», нә дә «јох» — деди.
Һаваја нә «истидир», нә дә ки, «сојуг» — деди.
Онлар өлчүб-бичдиләр һәр бир шеји дәриндән,
Өзкәсини горхудуб һүркдүләр өзләриндән.

Онлар газдан ајыгды...

Онлар һаваја бахды...

Каһ јағыша, каһ гара,

Каһ ғыша, каһ баһара,

Каһ ахшама, каһ да ки, сәһәрә дәм тутдулар,

Өзләрини дүшүнүб, өзкәни унутдулар.

Сәсләрдән сәс алдылар, өз сәсләри олмады.

Јашадылар өлүтәк, нәфәсләри олмады...

Кетдиләр иш далынча, үрәкләри кетмәди...

Кәздиләр, һеј кәздиләр,

Ајаг сәсләринисә тәк өзләри ешитди,

бир кимсә ешитмәди...

Атларыны дашлыға салыб сәјиртмәдиләр,

Адлары киши ояду, өмүрдә бирчә кәрә

кишилик етмәдиләр.

Онлар өләндә белә кимсә хәбәр тутмады,

Бу сәссиз, күјсүз өлүм кимсәни ағлатмады.

Чохдан өлмүш зәнн едир ахы һамы онлары,

Дири икән, сағ икән,

Өз сәси олмајанын өлүмү сәссиз кечәр,

Мин-мин дәфә өләнин өлүмү јассыз кечәр.

Гардаш, мин дујғу өтсүн үрәјиндән бир анда,

Сән ғымышма күләндә, инләмә ағлајанда.

Ағласан, һөнкүр агла, күлсән, гәһгәһә чәк күл,

Күлсән дә, ағласан да тамам дојсун гој көнүл.

Јашамаг истәмирәм сүрүнүб дизин-дизин,

Истәјирәм ән уча зирвәләрә мән гонам.

Хәфиф сакитлијини нејләјирәм дәнизин,

Онун гасырғасына, далғасына вурғунам.

Гој дөјсүн јағыш мәни, боран мәни, гар мәни,

Һәјатын боранлары даим јашадар мәни.

Истәмирәм һәјатым сакитчә бир отагда

кәлиб кечсин лал кими...

Истәјирәм дөјүшәм гајаларын башында

дүшмәнлә гартал кими.

Бағчадакы арх кими өтүб һәзин нәғмәләр,

ахмағы истәмирәм.

Сәјјаһ олуб һәјата сејрчи бир нәзәрлә

бахмағы истәмирәм,

Чағламаг истәјирәм дағда шәләлә кими,

Сәпилмәк истәјирәм чөлләрә лалә кими.

Дәрја олуб, нәһр олуб, чалханмаг истәјирәм,

Көјләрдә улдуз кими мән јанмаг истәјирәм.

Шығымаг истәјирәм башсыз күләкләр кими,

Бәсләнмәк истәјирәм бүтүн үрәкләрдә мән

көзәл, диләкләр кими.

Бир рәнки јох, көјләрин мин рәнкини сеvirәм,

Бир күлү јох, күлләрин чөләнкини сеvirәм,

Мән чыхмаға тәпә јох, уча дағ истәјирәм;

Һәјаты һәјат кими јашамаг истәјирәм.

Јашамаг истәјирәм!

1930

СӘҢВЛӘРИМ, СӘҢВЛӘРИМ!

Шүбһәләрим, күманларым

Сәһвләрим, нөгсанларым.

Фәрјадларым, әзабларым, аманларым.

Мән гачдыгча әлиниздән,

Әмәлимә

Јағыш кими јағырсыңыз.

Нејләјим ки,

Сиз өзүмдән ағырсыңыз.

Салыб мәни әзаблара,

Мәнә кендән бахырсыңыз

бир јад кими.

Мән кизләдә билмәмишәм өмрүм боју

Додағымын архасыңда

үрәјими....

О алышыб,

О данышыб.

Јанымда дост олмајанда

Данышмышам өзбашыма.

Үрәјимин пычылтысы

Дөјиб мәним өз башыма

Тохмаг кими...

Ај вағзалы, сәсиндә
 хышылдајыр хәзәлләр,
 Сәнин ганадларында
 учур тәзә јуваја.
 бизим түрфә көзәлләр.
 Гәм дә хошдур, фәрәһ дә—
 һәр бири өз јериндә.
 Мән һәм кәдәр дујурам,
 һәм дә фәрәһ дујурам
 сәнин пәрдәләриндә.
 Аналарын дилилә
 һәр пәрдән аста-аста
 бизә елә бил дејир:
 «Көрәсән әр евиндә
 баламы нә көзләјир?»

Декабр, 1930

БАБАМЫН КОМАСЫ

«Коллу коха» повестинин мұәллифи
 Иса һүсәјнова

Ај мәним илк бешијим,
 Илк нәфәсим, илк сөзүм,
 Илк кечәм,
 Илк күндүзүм,
 Көнлүмүн бу һәјатла
 Ај бабамын дәјәси!..
 Илк бөјүк гафијәси—

Сәндән әлим чыхалы
 Истәмишәм һәмишә
 Сәни дујгуларымын
 Бәстәсиндә кизләјим.
 Сән еј мәним ән үлви
 Сафлығым, тәмизлијим!
 Мәним дујгуларымын
 Ән нәғмәли, ән һәзин
 Пәрдәсиндә дурмусан.
 Тоз кими сәпәләнмиш
 Көврәк хатирәләрдән
 Бир ашијан гурмусан.
 Сән ше'римин илк сөзү,
 Илһамымын мајасы,

Бабамын бели кими
 Даш-дивары әјилмиш,
 Ај атамын комасы!..
 Учуг барыларында
 Кәрпичләрин гум кими,
 Көјәрән вәһши күлләр
 Чығыран арзум кими...
 Нечә белини бүкдү,
 Очағыны гаралтды
 Амансыз заман сәнин.
 Једди оғул чыхарды
 Бир вахт гапындан сәнин.
 Әјилсән дә,

дурурсан

Јенә дә өз јериндә.
 Учанлар гајытмады,
 Ај бабамын комасы,
 Әлин бизә чатмады.
 Сәнә салам верән јох,
 Нә кәлән, нә кедән вар.
 Инди учуг гапыны
 Тыггылдадыр јағышлар.
 Шәһәрләре учалы
 Бәјәнмәдик биз сәни.
 Гојмушуг жалғыз сәни,
 Ај бабамын комасы—
 Мәним илк нағылларым.
 Мешәләрдә гуртаран
 Ај мәним илк јолларым,
 Көлкәси бөнөвшәли,
 Ај бөјүрткән колларым,
 Һәр дәрәдән, төпәдән
 Мәним дестә тутдуғум
 Ал-әлван чичәкләрим,
 Лампанын дөврәсиндә
 Учан кәпәнәкләрим,
 Һардасыңыз,

Сиз һарда?

Үрәјимә көчдүнүз.
 Сиз инди јашарсыңыз
 Чығыран дујгуларда...
 Ај рәфләри касалы,
 Ај тахчалы, боғчалы,
 Ај бағлы,

Ај багчалы,
 Гоша пәнчәрәләрдә
 Пәрделәри сачаглы,
 Бухарылы,
 Очаглы,
 Алача комам мәним,
 Балача комам мәним.
 Тәмиз дујғуларыјла
 Үрәјими, хиссими
 Күндә бир бој учалдан
 Ај уча комам мәним.

Сән вермисән,
 Сән дедим
 Бу өмүр јолларымда
 Ағыр дујғуларымдан
 Дашыдығым јүкү сән.
 Бешинчи мәртәбәдә
 Јашасам да инди мән,
 Евимин дә көкүсән,
 Ше'римин дә көкүсән!..

Август, 1970

ТӘЛӘБӘЛӘРИМӘ

Учун, учун,
 Хәјалдакы зирвәләрдән атланын,
 Тәләбәләрим мәним.
 Бу күн мәнә күвәндиниз,
 Сабаһ сизә күвәним.

Бу күн өнүмдәсиниз,
 Сабаһ исә ајаг ачыб
 кәзән ширин сөzlәрим...
 Вәтәнимә сәпәләнмиш
 Мәним дан улдузларым...

Мән өјрәдән,
 Сиз өјрәнән,
 Заман кечир, јер дәјишир
 Бу мүгәддәс дөврәдә...
 Бу дүнјаны өјрәнмишәм
 Мән өјрәдә-өјрәдә...

Мәнә һеч вахт јад олмады
 Севинчиниз,
 Гәминиз.
 Хәјалларла нәфәс алаң
 Чаванлыг әләминиз.
 Һиссинизә, дујғунуза
 дола-дола,
 Сизин илә аддымладым
 Гол-гола...

Сују һәр ил дәјишилән
 Бир дәниз вар өнүмдә.
 Сују ахыр,
 Дурулур.
 Бир тәрәфдән бошалырса,
 Бир тәрәфдән о, долур.
 Кәнчлик ахыр,
 Бу ахына гошулдум.
 Јашым артды...
 Анчаг јенә

Сизинлә һәмјаш олдум.
 Елә дедим: —Бу дүнјаја
 Нә бахдым ки, нә көрәм.
 Беш ил ачыб өртдүјүнүз
 гапылары
 Отуз илдир

Мән ачырам,
Өртүрәм.
Сизин үчүн битән бир шеј
Битә билмир мөнимчүн.
Өјрәдирәм,
Өјрәнирәм
күнбөкүн.
Мән һәмишә
Сизин илә һәмјашам.
Һамыныза јолдашам!

Ел-обада ајаг ачыб
Мөним кәзән сөзләрим,
Вәтәнимә сәпәләнмиш
Ај мөним улдузларым,
Фикримиздән, сөзүмүздән
Алдығыңыз ишығы,
Ел-обада көрпәләрин
Үрәјинә сәпин сиз.
Бичин олмаз сәпинсиз.
Букүнкү дәрс
Тәк бу күнүн дәрсидир.
Тәк бу күнлә
Сиз кәлмәјин вәчдә,
јох!..
Сиздән һөрмәт көзләјирәм,
Сәчдә јох!..
Сәчдәдә бир һәрәкәт јох,
Чырпынты јох,
Алов јох!
О, һәм сакит,
Һәм донуг!
Сән өнүмдә донурсанса,
Мән дә јоһам,
Сән дә јох!
Башга симдә чалмалысан
Мөним көһнә һавамы.
Сән мәнмисән?
Јох!

Фикримин,
Әгидәмин
Давамы!

Сизин мәнә севкиниздә тапмышам
Итирдијим нә варса.
Мөним Сизә дедикләрим
Руһунузда јашарса,
Сизин ајаг басдығыңыз
Һәр обада мән варам,
Гәлбиниздә чағларам,
Дилиниздән гајнајарам,
Кәләчәкдә јашарам!
Сабир олуб
Пушкин олуб,
Вургун олуб
Һәр дәрсимин өн сөзү.
Бәс нә имиш
Мәрамымын, мәтләбимин
Сон сөзү?
Һарда бир ев учубдурса,
Биз о евә
Дирәк олаг,
Даһ олаг.
Адичә бир инсан дејил,
Бу Вәтәнә
Әсл вәтәндаһ олаг!

УСТА НИЈАЗИ

Очаг тикән, јува гуран
чаван уста,
Ғасар чәкән, дивар һәрән.
чаван уста,
Аз данышыб чох иш көрән
чаван уста,
Кәлә-көтүр боз дашлары
Низамлајыб сән һөрүрсән
муғам үстә!
Јува-јува тикдијин ев—
Муғаматын кушәләри...
Јола салыр нечә-нечә
хејри-шәри...
Муғамдакы һәзин-һәзин пәрделәрдән
Диварларын дөнәминә нахыш вурдун.
Дашлардакы нечә рәнки
Бир-бирилә данышдырдын,
ујушдурдун.
Өзүн, сусур, данышмырсан,
Илһамынын кур селинә
Ғарышарағ сән ашырсан,
сән дашырсан.
Лал дашлары данышдырыр,
Сән өзүн дә
О дашларын дили илә
данышырсан!
Әдабазын әмәли јох,
Сөзү, дили данышмалы,
Инсан ады дашыјанын
Өз әмәли данышмалы!
Уста, сәнин о дашлашан әлләрини
сыханда мән,
үрәјимдән
Кечәнләри
Әлләримлә чатдырдыммы үрәјинә?
Әһсән дедим,
Өзкәсинә јува тикән,
очаг гуран әмәјинә!
Јохдур дедим
Јараданын дәрди-сәри,
Мәним ширин кәлмәләрлә
Јаратдығым ше'рләри

Сән дашларла јарадырсан!
Бој вердијин дашларла бир
Сән өзүн дә бој атырсан.
Мәнимки сөз,
Сәнинки даш,
Сөзлә нәғмә јаратмаға
нә вар, гардаш?
Ғәләмин даш,
Дәфтәрин даш.
Ғәлбиндәки бу зәрифлик, бу инчәлик
бәс нәдәндир?
Нәфәсинлә
О исинән дашлардакы нәғмәдәндир!
Дашы даша јапышдыран
Палчығ дејил, өз арзундур,
О дашларын арасында
Ғәлбин дурур,
һиссин дурур.
Нәбзин вурур,
Даш чанланыр.
Түстүләнән һәр очагда
Һәр бухары бачасында
Ешгин јаныр,
арзун јаныр!

Август, 1973

ТӘЈЈАРӘЛӘР

Исмајыл Шыхлыја

Јердән алыб өз күчүнү
Ғалхар көјә төјјарәләр,
Мәһәл гојмаз
нә јағыша,
нә күләјә
төјјарәләр.
Учушу да өзәмәтли,
Дурушу да өзәмәтли...
Ашыб-дашар
төјјарәләр.
Јердә дејил,
Көјдә јашар
төјјарәләр.

Сәрнишинә
 Вугарындан вугар верир
 тәјјарәләр,
 Күнләрин јох,
 Саатларын аз өмрүндә
 Гүтбләри бирләшдирир
 тәјјарәләр.
 Кечә кедир,
 Күндүз кедир
 тәјјарәләр.
 Мәгсәдинә,
 Мәнзилинә дүмдүз кедир
 тәјјарәләр.
 Ениш билмәз,
 Јохуш билмәз,
 Долај билмәз
 тәјјарәләр.
 Нә бурулмаз,
 Нә әјилмәз
 тәјјарәләр.
 Ичәридән алышмаса
 бу сүр'әтлә,
 бу чүр'әтлә
 Кәдә билмәз
 тәјјарәләр.
 Өзү кими
 Өлүмү дә мәрданәдир,
 Мәнзилинә уча-уча,
 гача-гача
 Өз ичиндән тез үзүләр
 тәјјарәләр.
 Јаваш-јаваш өлә билмәз,
 Өләндә дә бирдән өләр
 тәјјарәләр.

Апрел, 1966

АТА ЈУРДУ

Шәкидә мөһлә вар нә гәдәр десән,
 Кәлдим бу дүнјаја «Јухары баш»да¹.
 Бир көз евимиздә нә десән варды,
 Тахча ашағыда, бухары башда.
 Чыхды аһыллығым о евдән чөлә,
 Амма ушағлығым јухары башда.
 Инди мән һәсрәтәм ата јурдума,
 Оду үрәкдәдир, бухары башда!

Јанвар, 1974

ШӘКИ

«Өзүнүз шәкили олдуғунуз һалда ни-
 јә Шәкијә бир ше'р һәср етмәми-
 синиз?»

Бир мәктубдан

Бир нәғмә гошмадым һәлә мән сәнә,
 Дағлар буну мөнә кәсир санмасын.
 Мән дедим вурғунам Азәрбајчана,
 Дејирәм, һеч заман хырдаланмасын
 Көнлүмдән учалан бу аваз, бу сәс.
 Бөјүкдүр, учадыр мәсләким мәним.
 Бала анасына «севирәм» демәз,
 Мән дә демәмишәм, а Шәким, мәним!

Мән сәнә борчлујам өз балаң кими
 Чох да ки, ше'римдә көрүнмүр адын.
 Мәним охудуғум нәғмәләрим
 Мәним гулағыма сән пычылдадын!

Ше'римин мајасы—бу гајнар нәфәс,—
 Сәнин өз чичәјин, сәнин өз барын.
 Ше'римдә дил ачыб данышмырмы бәс
 Сәнин булағларын, көј чинарларын?

Мән һәм бакылыјам, һәм ләнкәранлы,
 Кәңчәли, губалы, һәм нахчыванлы,
 Шәкили,

Ширванлы, гарабағлыјам.
 Бүтөв Вәтәнимә бүтөв бағлыјам.

¹ Шәкидә мөһәллә адыдыр.

Мән сәнин гојнуна кәлдим чаһана,
Мәни бәхш еләдин Азәрбајчана.
Һәмишә мән сәнин һәндәвәриндә
Учан бир гушам.

Бир елдә доғулуб

хошбәхтәм ки, мән
Бөјүк бир Вәтәнә оғул олмушам.

Нојабр, 1971

ӨЗҮНӘ ГӘСД

(Чек Лондонун хатирәсинә)

Дејирләр, филан ил, филан, филанкәс
Өзүнү өлдүрмүш...

Инанмырам мән!
Инсан өз-өзүнү өлдүрә билмәз,
Ајыраг һәдәфи кәлин күлләдән.

Көнүллү ваз кечмәк жүн ишығындан?
Ахы ики дејил, тәк бирдир өмүр.
Јох, өлдүрә билмәз өзүнү...

Инсан
Истәмәдән өлүр, ја өлдүрүлүр.

Инсан бу дүнјадан дојмамыш кедәр,
Јүз иллик өмрү дә о, санар бир ан.
Дүнјаја өзүмү кәлмишдир мекәр,
Апара өзүнү өзү дүнјадан?

Өзүнү өлдүрмәк?

Нә гәдәр ағыр!
Керчәкдир,
Нејләјим, инанмырам мән!
Заманын вәһшәти, һагсызлығыдыр
Онун өз әлилә ону өлдүрән!

□ ★ □

Мәктәбим—сүкутдур,
Гәләмим—фикир.
Бу нә сәс?

Бу нә күј?
Мәнә сүкут вер,
Далым өз фикримин дәринлијинә.
Билим, мүддәт нәдир, әбәдијјәт нә?
Сүкут истәјирәм...

Дил лал,
гулаг кар.
Сүкутун анына мин илләр сығар.

Ијун, 1975

АНА ЈУРДУМ

Аналарың лајласындан,
Бабаларың тарласындан,
Нәнәләрин горхулуғу алмағ үчүн
Чәфтә сују ичиртдији касасындан
Сәни ичдим удум-удум,
Ана јурдум, ана јурдум!

Бағ күлүндә, дағ гарында,
Сел-суларың ахарында,
Палыдларың вугарында
Сәни көрдүм,
Ана јурдум!

Тарихини уғулдадан дағ меһиндә,
Гушларының чәһ-чәһиндә
Јурдашларың кәдәриндә, фәрәһиндә
Сәни дујдум,
ана јурдум!

Фүзулинин «аһ» сәсиндә,
Үзејирин нәғмәсиндә,
Әләскәрин нәфәсиндә
Сәни андым, ана јурдум.
Мәним андым—ана јурдум!

Ијун, 1978

СҮКУТУ ЈАЗА БИЛЭН...

Ичимдәки сүкуту—о сәссиз ғышгырығы
Ким ешидир?
Мән өзүм...
Чавабы тапылмајан сорғулар дүзүм-дүзүм.
Бүтүн суалларымы бүкәрәк сүкутума
Кәләчәјә атмышам.
Онун дүшдүјү јердә һәр арзума чатмышам.
Белә сүкут наләди, ғышгырыгды, һарајды...
Сүкуту јазә билән магнитофон олајды...

1977

КҮНДӘЛИК

Күндәлик јазырам кәнчликдән бәри,
Китаблар бағланыб әмәлләримдән.
Тәзәдән дирилдиб өлән күнләри,
Вараглар үстүндә јашадырам мән.

Күндәлик јазырам!

Күндәлик нәдир?

Өлән күнләримин гәбристанлығы!
Бә'зән бир өмүрдән бизә әзиздир,
Узун бир өмүрүн бирчә анлығы.

Өтәнләр ачыдыр, өтәнләр ширин,
Күн кечир,

Из галыр вараглар үстә.

Алышыб јандығым һиссләримин
Күлүдүр гаралыр вараглар үстә.

Күндәлик—јасларын, тој-дүјүнләрин,
Һәлә гулағымда чырпынан сәси.
Сөзләрдә дил ачыб динир күнләрин
Ачы һөнкүртүсү, ширин нәғмәси.

Күндәлик јазырам...

Хејирим, шәрим.

Сөзләрин кими шах, кими утанчаг.
Һеч кәсә даныша билмәдикләрим
Онун синәсинә јазылыр анчаг.

Бирчә әмәлимә чәкмирәм хына,
Сүрмә кәтүрмәјир кәрчәјин кәзү,

Јалан данышсаг да башгаларына
Алдатмаг чәтиндир өз-өзүмүзү.

Оланы јазырам олдугутәк мән.
Бу күнүм,

Дүнәндән

Мәкәр бөјүкмү?

Гәләмим ајырыр мәни өзүмдән,
Охујур дүнәнә иттиһам һөкмү.

Өтән күнләримин вараглајырам,
Һәр сәтрин үстүндә үрәк дөјүнмүш.
Бешинчи варагда шүбһәләндијим,
Онунчу варагда инама дәнмүш.

Сонрадан ачылыр шүбһәләр, сирләр,
Сандыг күндәлијим—сәрвәтим, варым.
Өмрүмүн јоллары — ачы сәтирләр,
Өзүмүн өзүмә истәһзаларым!

Бә'зән арзуларым тохунур даша,
Бә'зән кәрчәк олур илк куманларым.
Јатыр күндәликдә, јатыр баш-баша
Ачы саатларым, ширин анларым.

Күндәлик!

Чаланыр бири-биријлә—

Камал зирвәсинә галхан пилләләр.
Бә'зи сәһифәләр—өзкә әлилә
Үзүмә чәкилән гызыл силләләр.

Күндәлик јазырам. Ибрәт кәтүрүм.
Өзүмдән...

Инаныб өләчәјимә.

Ајаг изләримин дејирәм, көрүм
Кечмишим јән олсун кәләчәјимә.

Өмүр бир јолдур ки, апарыр бизи,
Нә јола бахырыг, нә јолда изә.
Елә ки, јазырыг әмәлимизин,
Ајаг изләримиз кәрүнүр бизә.

Һәҗәтда адичә вәтәндашам мән,
Һакимә дөнүрәм маса башында.
Бә'зән кичилирәм хәчаләтимдән,
Маса башындакы сөз савашында.

Бә'зән дә җаздыгым хош әмәлимдән
Өзүм дә бөҗүҗүб учалырам мән.
Деҗирәм, җахшылык аләми сарсын,
Үз-үзә даҗансын хеҗирим, шерим.
Елә җашајым ки,

Һәсәд апарсын.
Өлән күнләримә галан күнләрим.

Ноҗабр, 1975

□ ★ □

Өмүр јолум—ичимдәки вурушларым.
Мүбаризәм—тале илә җарышларым.
Гәдәримин җазылары—алнымдакы ғырышларым.
Каш онлары позан ола!
Тәзәсини истәјимчә җазан ола!

Тутушмушам, чакмаг јохдур алышмаға.
Ғајнајырам, тәпәрим јох, нә чошмаға, нә дашмаға.
Үрәјимин сөзләрини оба-оба данышмаға
Дәдә Горгуд тимсалында озан ола,
Бир гәрибә јуху көрдүм, истәјимчә јозан ола!

1977

ӨРТМӘ ПӘНЧӘРӘНИ...

Өртмә пәнчәрәни!..

Нечә? Сәтәлчәм?

Горхмурам, гој күләк ичәри долеун.
Ачыг гәлбим кими гапым, пәнчәрәм
Дүнјанын үзүнә гој ачыг олсун.

Өртмә пәнчәрәни... Кәлир илк баһар,
Көр чөлүн һавасы нечә тәмиздир.
Ачыг пәнчәрәләр, ачыг гапылар
Дүнјаја ачылан көзләримиздир.

Тәзә бир һаваја һәсрәт галыб сөз,
Сөз дә тәзәләnmәк истәјир, дајан!
Долсун отағыма,

кәлсин изнсиз

Јелләр пәнчәрәми таггылдатмадан.

Туфан истәјирәм, җандыра билсин
Көнлүмүн гаралан очагларыны.
Кәлсин, җарышдырсын, алт-үст ејләсин
Җаздыгым, поздуғум варагларымы.

Стол архасында кечәбәкүндүз
Бир өмрү әритдим тәзә сөз үчүн.
Кәлсин тәзә фикир, кәлсин тәзә сөз,
Дүнән җаздыгларым көһнәлир бу күн.

Истәрәм сабаһы бу күндән билим,
Көнлүмә нур гонсун, ишыг чиләнсин
Өртмә пәнчәрәни, өртмә, севкилим,
Һава тәзәләнсін, сөз тәзәләнсін.

Шәки, ијул, 1978

□★□

Ширинчө-ширинчө данышан заман
Сөзүмү кәсә дә биләрсән... Нә гәм.
Данышсам һамынын,
Сусдумса, дајан!
Мәни данышдырма, өзүмүнкүјәм.

1977

БӘЛКӘ...

Һәгигәт уммадым мин үзлү бәлкәдән,
Инкарла тәсдигин арасы бәлкәдир.
Јаланын, доғрунун бүтөвү кәзәлдир,
Керчәјин јарысы, парасы бәлкәдир.

Бәлкәнин дады јох, дузу јох, сөзү вар,
Кәзә күл үфүрүр, далында кәзү вар.
Өзү бир кәлмәдир, бәтниндә јүзү вар,
Утанан керчәјин чарасы бәлкәдир.

Кәһ шүбһә фитинә инамын азмасы,
Кәһ үмид нурунун балача сызмасы,
Кәһ ачы керчәји јалана јозмасы,
Һәгигәт үзүнүн гарасы бәлкәдир.

Шүбһәләр—әзәлдән дүшмәни кәзүмүн,
Арзуја чатышдыр мејвәси дөзүмүн.
Тәнәкдә алышан кәһрәба үзүмүн
Ширәси шәрабдыр, горасы бәлкәдир.

Ујмасын јухуја ширинчә јухулар,
Ујанын арзусу пуч олар, јох олар.
Мәрдләрин ја «һә»си, ја да ки «јоху» вар,
Намәрдин, горхағын танрысы бәлкәдир.

Инама гурбанам, инада гурбанам,
Инамын вердији ганада гурбанам,
Ганадым вар исә һәјата гурбанам,
Бу һәјат ешгинин һарасы бәлкәдир?

Ијун, 1978

ГЫЗЫМА

Кәлирсән, кедирсән....
Кәзүм үзүндә,
Билмирсән нә сорур, нә дејир атан.
Үзүндән, кәзүндән,
Һәр бир сөзүндән
Гәлбини охумаг истәјир атан.

Кәлирсән, кедирсән... һеч нә сормурам
Бахышлар данышыр, бахышлар анчаг.
Билмәк истәјирәм, а мәним балам,
Сәни исидирми гондуғун будаг?

Гынама, бәләдәм мән бу һәјата,
Ким чәрхи керижә дөндәрә билмиш?
Өвлада гызылдан тахт верәр ата,
Гызылдан бәхтини ким верә билмиш?

Кәлирсән, кедирсән.
Дәјишмиш бизим
Сөзүмүз, сорғумуз...

Бу сән,
бу да мән.
Елә кәлирсән ки, елә бил гызым,
Бу евдә доғулуб бөјүмәмисән.

Бир аз јад олмусан,
Бир аз утанчаг
Өввәлки әркини истәрәм јенә.
Кәләндә гонагсан, кәләндә гонаг,
Нә тез өзкәләшди бу очаг сәнә?

Сәнин хисләтин дә нечә дәјишди,
Демә килејлијәм, јох, јох, шадам мән.
Сев ки, севиләсән...

Бизимки кечди,
Инди сәнин үчүн нараһатам мән.
Гору һәр ләкәдән мәнәббәтини,
Һәр јердә,

Һәмишә,
Һәр заман, гызым.
Архан—атан еви...

Сәадәтини
Јалһыз әр евиндә тапасан, гызым.

Мај, 1978

ФИКИР АХТАРЫШЫ

—Иса!

—Муса!

—Тапдын?

—Жок!

Исак-Мусак гушлары

Нәји исә ахтарыр

Сүбһә гәдәр

Кечеләр.

Кечеләрин өзүндән сирр кизләдәр кечеләр.

Өмрү боју ахтарыр Исак-Мусак гушлары.

Баһар кечәләрини

Суаллара дөндөрир

Кизли ахтарышлары.

Ахтарыр,

Тапа билмир.

hej ахтарыр,

hej кәзир.

Әбәди ахтарышдан

Нә жорулур,

Нә безир.

Тојуг да дән ичиндә

Ешәләнир,

ахтарыр.

Дән топасы үстүнә галхыр,

енир,

ахтарыр.

Тапыр, јејир,

о јенә

јејә-јејә ахтарыр.

Ахтардығы, кәздији кәзләринин өнүндә,

Бәс о нәји ахтарыр, бәс о нијә ахтарыр?

Тапыр,

јенә ахтарыр.

Мә'дәсинә дејил, јох,

Фитрәтинә ахтарыр.

Долајларда әридиб

дәмир чарыглаарыны,

Ашыб сирр дағларыны,

Нәји исә ахтарыб улу бабаларымыз,

Үрәји ачыларла долу бабаларымыз.

Мән дә ахтарышдајам,

Обалары, елләри доланыб гарыш-гарыш.

Бәлкә мајамыздадыр бу әбәди ахтарыш!

Адамларын көзүндә һәсрәт ишым-ишымдыр.

Мәним сонсуз һәсрәтим—мәним ахтарышымды.

Ахтарырам,

Өзүмдән о јаны көрүм дејә.

Зәррәдә гәрар тутан дүнјаны көрүм дејә.

Кечәнин зүлмәтиндә сүбһә из ахтармышам.

Мин бир сөзүн ичиндә

һәлә һеч дејилмәмиш

бирчә сөз ахтармышам.

Сабаһымын ешгинә бу күнүмү данмышам.

Киминсә көзләриндән гәлбинә бојланмышам,

О гәлбдә мәш'әл тутан дүјғуну көрмәк үчүн.

Башгасынын хејирхаһ, көзәл әмәлләриндән

ибрәт көтүрмәк үчүн.

Өзүмдә олмајаны өзкәдә ахтармышам.

Фикирләрин тәркинә, арзуларын илкинә,

Әмәлләрин рүкнүнә, өзәјинә вармышам.

Бәзәкләрдән ваз кечиб ахтармышам өзәји.

Мән ахтара-ахтара итирмишәм чох шеји.

Дүнја—ахтарыш еви...

Кими сәрвәт ахтарыр,

Кими фикир ахтарыр.

Кими дә үрәкләрин ахтарыш һәвәсиндә

Сирр көрүр, сирр ахтарыр.

Сәрвәт, фикир!

Фәргә бах!

Сәрвәт—фикир дејилсә,

фикир—сәрвәтдир анчаг.

Бир фикир, бир сөз јатыр

јерин һәр гарышында.

Бизә уғурлар олсун фикир ахтарышында!

Феврал, 1978

Мејл салыб Гарабагдан
 Төһфә кими кәтирилән
 Кәһәр ата!
 «Заман» јатмыр ипә, сапа,
 Дирәк олуб кишнәртиси јерә, көјә.
 Нә гамчыја бојун әјир, нә һәдәјә.
 О кәмирир чиловуну,
 Кралича сејр еләјир кендән ону,
 Ајаглары ешир јери,
 Јахын гојмур һәндәвәрә мейтәрләри.
 Нә етмәли?
 Кәлир бир-бир
 Чыдырларда ад газанан,
 Рекорд вуран миничиләр.
 Нә фәјдасы,
 О рам олмур.
 Кралича арам олмур,
 Гәзәбләнир:
 —Британијада јохму мөкәр
 бирчә киши,—
 Рам ејләјә бу өлмүшү?
 Кралича јана-јана
 бахыр она—
 Чејран кими дурушуна,
 Һирслә јери ешмәсинә,
 Һејран галыр
 Кишнәјәндә кур сәсинә.
 Ат дујур ки,
 Көзәллији һејран гојуб
 Маддым-маддым баханлары,
 Нечә-нечә јарышлардан
 Гәләбәјлә чыханлары.
 Белә һејран бахышлардан
 О ијрәнир,
 Истәјир ки,
 белиндәки
 Онун чејран һүснүнә јох,
 Гачышына,
 Јүрүшүнә һејран гала.
 Истәјир ки,
 ајағынын алтындакы
 Бөјүдүјү торпаг ола—
 Истәјир ки.
 белиндәки

Јарышларда нәмәр алан жокеј дејил,
 Вурушларда зәфәр чалан
 икид олсун!
 Истәјир ки,
 јүјәнини кәмирәндә
 Чиловуну чәкиб јыған
 икид олсун.
 Истәјир ки,
 саһиби дә
 Атылмаја белдән-белә.
 Кишнәјәндә
 саһиби дә
 Кишнәртијә чаваб верә
 Короғлунун нә'рәсилә.
 О, белиндә кралича гәбзәси јох,
 Вуруш истәр, һүнәр истәр.
 О, белиндә
 ајналылы һәчәр истәр.
 Күнләр кечди, ајлар өтдү,
 Гарабағын көһләнинә
 Гышда кишмиш,
 Јазда јашыл от вердиләр.
 Сәһәр-сәһәр
 Чәмәнләрдә кәздирдиләр,
 О јемәди, о ичмәди.
 Гызыл јүјән лагтылдады чәнәсиндә,
 Доландыгча јад торпағын синәсиндә
 Арыглады о күнбөкүн.
 Хиффәтини чәкирди ат
 Шаһбулағын,
 Чыдыр дүзүн.
 Үрәјиндә
 Сары дағдан енән дашын
 сәси динди,
 Көзләриндә
 Дашалтынын ағ сулары
 киләләнди.
 О дөзмәди,
 јох, дөзмәди,
 Бу хиффәтдә чох һикмәт вар.
 Јад иглимә дөзә билмәз
 Өз-өзүнү таныјанлар!

ӨЗКӨ ҺӘРАРӘТИ

Јашады һәмишә голтуғларда о,
Бәдәни өзүнүн, өзү өзкәнин.
Динди,
Тәкчә сәси өзүнүн олду,
Мәтләби өзкәнин, сөзү өзкәнин.

Үзләре дикилди көзү һәмишә,
Үзүнә үзләрдән үз чәкди, динди.
Үзүнүн астары көһнәлдисә дә,
Һәр саат үзүндә үз тәзәләнди

Тәбәссүм пайлады о һәр тәрәфә,
Јорғанын алтдаса «мән, мәнәм» — деди.
Бирчә аддымыны һәлә бир дөфә
Ағлынын әмрилә ата билмәди.

Тутду јалтағлығы башда чәтиртәк,
Дүшмәди үстүнә јағыш бир килә.
Голтуғда исинән термометртәк
Гызынды өзкәнин һәрарәтилә.

Нојабр, 1975

ГАРАНЛЫҒ

Јолуму аздадым,
 фәһмимдә тапдым,
Чөкәндә чығыра,
 изә гаранлыг.
Јананда идракын кур чырағлары,
Ән парлаг ишыгдыр бизә гаранлыг.
Улдузлардан өтән о сонсузлуғу
Сығдырыр икичә көзә гаранлыг.

Шәки, сентјабр, 1973

МӘЛӘЗ АТ

Достум Ә. Нәзәрлијә

Күрән атлар,
 гызыл атлар,
 ағ атлар,
Һәр биринин өз сифәти, ады вар.
Әрәб чинси,
Бу — Гарабағ,
Бу — Газах.
Көркәминдән бир-биринә
Һәм јахындыр, һәм узаг.
— Бәс бу нәдир?
— Бу мәләз!
Чинси бәлли оланлара бәнзәмәз,
Нә ондандыр, нә бундан,
Көзәлдир бој-бухундан.
Үрәжинә јатмаса да,
 көзә хош.

Нәфәси тәнк,
Јериши ләнк,
 ичи бош.
Гача билмир, уча билмир,
Јеришинә һарам гатмаз,
Истәјирсән белиндә
Газан кими гајнајасан,
 дашасан!

Кәрәк ону арабаја гошасан.
Өз сифәти олан аты
Өтә билмәз машин да.
Өз сифәти олмалыдыр
Гара, чопур дашын да.
Дашы даша јахшы вур!
Оду варса
Биләчәксән,
 бу, даш һансы гајадан
Һансы дағдан гопубдур.

1973

КИЛЕЈ

Дејирсән, дост сөзү, дост килејләри
Үзә дејилирсә нөгсан сајылмаз.
Инчидин, сөзүмү көтүрдүм жери,
Бир сөздөн бу гәдәр инчимәк олмаз.
Дејирәм: көнлүмә тохундун сән дә,
Демирәм, күнаһын чохду, бөјүкдү,
Анчаг буну бил ки, күлөк әсәндә
Төкчә бир жарпаг да ағача жүкдү.

Март, 1978

ЕЛ-КҮН

«Көјдәки күнәшдән, јердәки елим-
дән дојмадым».

Орхон—Јенисеј јазыларындан

Улу бабаларын мөзар дашлары—
Јашамаг ешгинин чырпынышлары!..

Нә гәдәр ағырдыр һәјат гајғысы,
Дүнјаја һәр кәлиш, кетмәк үчүндүр.
Җириш гапысыјла чыхыш гапысы
Бир аддым јол имиш, бир анлыг өмүр.

Хәјали чәннәтә бабам ујмады,
Зөвг алды, һәјатын көзәллијиндән.
Руһа бах!

Зөвгә бах!

Бабам дојмады
Јердәки елиндән, көјдәки күндән.

Бу сөздә сәсләнир дәрди, гајғысы
Дүнјадан дојмајан бөшәријјетин.
Өләндән сонра да көнүл ағрысы
Дилилә данышды ешгин, һејрәтин.

Елиндән дојмајан елиндән өтрү
Кечәр варлығындан, кечәр варындан.
Бир өмрүн ичиндә јашар јүз өмрү,
Күнәшә бојланар арзуларындан.

1977

ЈАШАМАГ ҮЧҮН

Нағыл истәјирәм, билмирәм нәдән
Күн дағдан әјилиб гаш гаралынча
Хәјал дүнјамыза дар кәлир заман,
Ғачырыг һәмишә нағыл далынча.

Нағыл истәјирәм, көзәл, бир нағыл,
Өзүмлә, фикримлә јалғыз галынча.
Күндә бир мө'чүзә јарадан ағыл
Аја кедиб чыхды нағыл далынча.

Нағыл истәјирәм, нағыл мән һәр күн,
Нағылсыз ағылдан ишыг доғулмур.
Нағыл истәјирәм јашамаг үчүн,
Көрүнүр, нағылсыз јашамаг олмур.

1975

□ ★ □

Бизи инсан кими
јеткинләди јетдикләримиз,
Һәлә вар
ашмалы чох дағларымыз,
дикләримиз.

Бу јохуш јоллары,
ашрымлары,
гәт етмәк үчүн

Бизә гүдрәт,
бизә гүввәт верир етдикләримиз.

Феврал, 1978

□ ★ □

Мән дүнјанын бир парасы,
Бир парчасы, гит'әсијәм.
Бирчә јердә өлүб анчаг,
Мин-мин јердә битәсијәм.
Мән билирәм гүдрәтими;
Өз-өзүмү өтәсијәм.

Әгидәмин кур сәсини,
 Ганадланмаг һәвәсини,
 Үрәжимин нәғмәсини
 Чох өтмүшәм, өтәсијәм.
 Мән билирәм гүдрәтимн;
 Өзүмү дә өтәсијәм.
 «Күнәш бајраг, көјләр чадыр»
 Арзу мәнә кендән бахыр,
 Нечә олса, әввәл-ахыр
 Мән она да јетәсијәм.
 Мән билирәм гүдрәтимн:
 Өз-өзүмү өтәсијәм.

Марн, 1978

МӘ'НӘВИ ДАҒЛАР

Фүзули,
 Короғлу,
 Сабир,
 Нәсими,
 Вәтәнин бағрында учалан дағлар!
 Һәр бири бир әсрин тарихи кими,
 Бизи әсримиздән өзүнә бағлар.

Бу мә'нәви дағлар учалыр һәр күн,
 Јерүстү дағларса кәлди-кәдәрдн.
 Онларын һәр бири елин, улусун
 Бағрындан чүчәриб габаран дәрди!

Дәрәјә, тәпәјә,
 јамача, дүзә
 Узагдан баханда көрүнмүр көзә.
 Дағлардыр шөһрәти, шаны торпағын,
 Зирвәси узагдан көрүнүр дағын.

Бизи зирвәләрә чағырыр һәр күн,
 Мә'нәви дағлардан биз дә дәрәс алаг.
 Дејирәм һәјатда алчалмамагчүн
 Һәмишә дағларә бахаг, учалаг!

Шәки, ијул, 1978

БУЛУДЛАР—ХАТИРӘЛӘР

Елә јол кедирәм...

Өтүшән илләр
 Јанындан өтдүјүм дағларә бәнзәр.
 Һәрәси бир бојда силсилә дағлар,
 Һәр бири кәнлүмү бир илә бағлар.

Дәјишир дујғулар һеј заман-заман
 Һәмишә дәјишән бу дөвран кими.
 Дағларын башына дөнүб доланан
 О көврәк булудлар хатирәләрми?

О көврәк булудлар долухсунараг
 Дағларын башындан бојланыр јерә.
 Нечә дә узагдыр, мәнән чох узаг,
 Илләрин изләри—нечә хатирә.

Ајрыдыр истәјин, ајрыдыр камын.
 Ајры көзлә бахыр бу күн дүнәнә.
 Дүнәнки һәвәсин, ешгин, мәрәмын
 Заман дәјишдикчә јад олур сәнә.

Онлар өзкәләшир сәнә илбәил,
 Дејирсән: — О мәндим?
 Инанмырам мән.
 Јох, тутдугун о иш өзкәнин дејил,
 Сән өзүн өзүнчүн өзкәләшмисән.

Гызаран, бозаран булуда бәнзәр,
 Гызыл хатирәләр, боз хатирәләр,
 Заман өтүшдүкчә јад олур бизә,
 Инана билмирик дүнәнимизә.

Идракын һөкмүндә, бир һәдәсиндә
 Мин күн әзаб чәкәр,
 Јаныб јашарыг.
 Бу нәдир?

Бу өмрүн һәр пилләсиндә
 Әввәлки пилләни даныб јашарыг.

Дәрини көрмәли сәррафын көзү,
 Дәринә енәндә бөјүјәр балыг.

Тәзә бир пилләдә биз өзүмүзү
Дананда билирик нәдир учалыг.

Јол ајдын көрүнәр даг зирвәсиндә,
Әјриден сечирик доғру јоллары.
Дејирик биз өмрүн һәр пилләсиндә:
«Тәзәдән кечәјдик каш бу јоллары».

Мин арзу ешгинә вурур бир үрәк,
Әлван бојалыдыр диләкләримиз.
Дәндән сүнбүл олур,
Сүнбүлдән чәрәк,
Бир өмүр ичиндә јүз адамыг биз.

1976

НӘНӘЛӘР

Сал гајадыр, лал гајадыр дөзүмдә,
Һәр ағрыја синә кәрәр нәнәләр.
Өтәнләрдән мисал чәкиб астаңа,
Бизә доғру јол кәстәрәр нәнәләр.

Кеч јатса да, һамыдан тез ојанар,
Нәвәсинин тәрәфиндә дајанар,
Баласыјла бәһсә кирәр нәнәләр,
Тулағ бурар, өјүд верәр нәнәләр.

Нәсилләри гучағында бәсләди,
Нәвәләри јахшылыға сәсләди,
Күл гохулу, бал әтирли нәнәләр,
О јухулу, о фәтирли нәнәләр.

Өзү көкдүр, будағлары—нәвәләр,
Додағында ширин-ширин шивәләр,
Еј нағыллы, бајатылы синәләр,
Еј тахчалы, еј бохчалы нәнәләр!

1976

ТОПГАПЫ САРАЈЫ*

Кәздик Истамбулун музејләрини,
Дүнәни, кечмиши дојунча көрдүк.

* Истамбулда јерләшир, экспонатларынын надирлији бахымын-
дан дүнјанын ән зәккин музејләриндәндир.

Әшјалар көһнәдир, бахышлар јени,
Кечмишдән нә гәдәр ибрәт көтүрдүк.

Алтун биләрзикләр, алмас даш-гашлар,
Бөјүк фатәһләрин гызыл таңлары.
Гызыл таң алтында дүшүнән башлар,
Дүшүнә билдими, көрән аңлары?

Сарајлар данышды өзкә дилиндә,
Ујушду өзкәјә,
Ујушду јада.
Халг өз комасында,

өз әмәлиндә
Јашатды дилини, варлығыны да.

Султанлар милләти горхуда билди,
Доғру данышаны асдылар дардан.
Гызыл сарајларда фәрман верилди,
Тарих кәлиб кечди ач комалардан.

Истамбул, ијун, 1977

«ГАПАЛЫ ЧАРЧЫ»*

О музејдән бу музејә,
Кечмишләрә сәјаһәтдән
јорулмушам.

О сахсынын, бу кузәнин,
О гылынчын, бу низәнин
Тарихини ешитмәкдән
дәнк олмушам.

Филан Султан
Филан заман
Нејләјибсә өзү биләр.

Тарих ону көксү үстә
Ја сахлајар,
ја да силәр.

Кечмишләрин көзү илә
Нијә бахым бу күнә мән?
Бу күнүмүн көзү илә

бахмалыјам.
Кечмишин дә көзүнә мән.
Олан олуб, кечән кечиб.

* Истамбулда базар.

Кечмишларин

јахшысы да,
јаманы да

өзүнөдир.

Бәс бу күнүн

арзусу нә, ешги нәдир?

Бу күн һәр шеј тәптәздир,

Дүнән—бојат.

Бу өлкәдә

һәјат көрмәк истәјирәм,
һәјат, һәјат!

Чаван оғлан, көстәр мәнә

Гәлбләрдәки дүјгулары,

Гафаларын ичиндәки дүшүнчәни!

Кәл «Гапалы чарчы»ја сән

апар мәни!

Көрүм орда сатаны мән,

аланы мән,

Олмушлары чох ешитдик,

Инди көрмәк истәјирәм

көзләримлә

Бах, бу саат оланы мән!

—«Кәл, «Гапалы чарчы»ја

кәл,

Бу базарын тајы һаны?

Һәр нә десән,

нә истәсән,

Гуш илији, чан дәрманы!»

Гуш илији, чан дәрманы

Она кәрәк, буна кәрәк.

Мәмләкәтә бәс нә кәрәк?

Дүшүнән баш,

Јанан үрәк!

Бу өлкәнин өз дәрманы

О үрәкдә, о башдадыр.

Һәјатдаса

бу күн јаман алвер кедир.

Сатычылар алычыны,

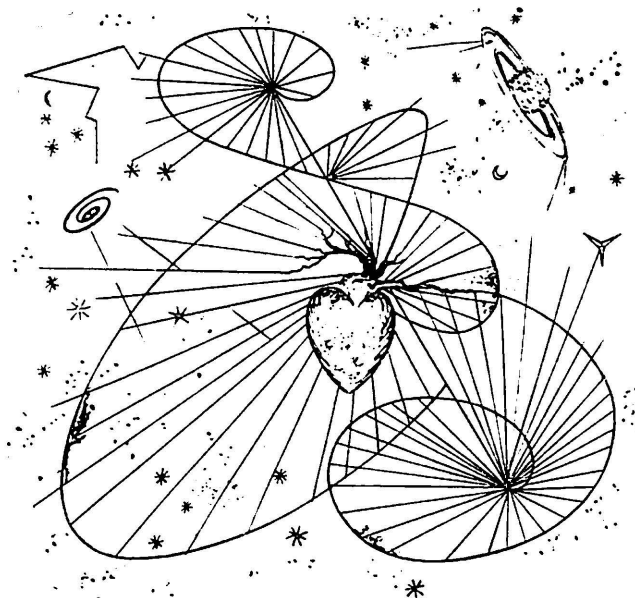
Алычылар сатычыны

Алдатмагчын

Тәләшдадыр, тәләшдадыр!

Истамбул, ијун, 1977

ИНСАН ВӘ ЗАМАН

КИЧИКМИ, БӨЛҮКМҮ?

Санырдыг дүнјаны учсуз-бучагсыз,
Дағылды о көһнә тәсәввүр, күман.
Доландыг башына бир саата биз,
Көр нечә кичикмиш анамыз чаһан!

Дүнјаны јенидән бөлүшмәк үчүн
Ган төкдү краллар, шаһлар һәр заман.
Демә бир бомбајла дағытмаг мүмкүн,
Көр нечә кичикмиш анамыз чаһан!

Бирчә дегигәжә хәбәр тутуруг
Әрзин каһ о башы, каһ бу башындан.
Мин илләр јашадыг, садәләвһ олдуғ,
Кер нечә кичикмиш анмыз чаһан!

Онсуз истәјини боға билмәди,
Арзу бөјүдүкчә бөјүдү инсан.
Гананлар дүнјаја сыға билмәди,
Кер нечә бөјүкмүш анамыз чаһан!

1977

□ ★ □

Кәлән кедир ја тез, ја кеч.
Јохлуғуму дүшүнүрәм,
Јох оланы
дүшүнмәјә дәјәрми неч?

Нәјә исә,
Кимә исә

Биз һәмишә вурулмушуг.
Биз севкијлә
Јохдан дөнүб вар олмушуг.
Севки јаман ган уддурур...
Анчаг мәнә

Варлығымда
јохлуғуму унутдурур.

Шәки, август, 1977

МӘН КОМПАСАМ

Мән фикирә чеврилмишәм.
Јох, мән јохам.
Мән фикирәм.
Бу фикримдә, бу әзмимдә
Мән ваһидәм—
Бирәм, бирәм!
Јоллардакы ажрычлары,
Фикирдәки будағлары,
Арзудагы һачалары
Истәмирәм,
Истәмирәм!
Мән тапмышам өз јөнүмү,
Неч кәс мәнә дејә билмәз—
Ора дөнүм,
Бура дөнүм.
Мән компасам,
Бирдир үзүм,
Бирдир јөнүм!

Сентябр, 1970

ГОРХУ

Мәним сол әлимдә јаныг јери вар,
О мәнә төһфәдир көрпәлијимдән.
Одун одлуғундан хәбәрсиз вахтлар
Әлими мангалда јандырмышам мән.

Мәнә «чыз!» — дедиләр,
Анчаг горхмадым.
Әлими јандырыб таныдым оду.
Мәним һәјат илә илк танышлығым
Оддан башлады...

Охшады көзүмү һәлә ушагкән
Очағын ал-әлван алову, көзү.
Дүнјаја кәләли, билмирәм нәдән,
Нәјә вурулдугса јандырды бизи...

Мән оддан горхмадым јанана гәдәр.
Мән горху билмәдим ганана гәдәр.
Елә ки, јандым,
Одла ојнамагдан горхдум, дајандым.
Башланды горху,
Башланды еһтијат,
Башланды һәјат!..

Ијул, 1969

□ ★ □

Чаванлыгда —
Әлләр узун, дилләр гыса,
Гочалыгда —
Дилләр узун, әлләр гыса.
Чаванлыгда —
Күнләр гыса, илләр узун,
Гочалыгда —
Күнләр узун, илләр гыса.

1978

БАШ

Америка алими Р. Уајт мејмунун
бејнини бәдәндән ажры узун мүддәт
јашада билир. Бу мәсәлә илә әлағә-
дар бејнин көчүрүлмәси проблеми
үзрә дүнја философлары арасында
бөјүк мүбаһисәләр кедир.

Гәрибә аләмдир...
Зәманәмиздә
Идрак тәбиәтлә јарыша кирмиш...
Бөјрәк дә,
үрәк дә,
гулаг да,
көз дә
Бәдәндән бәдәнә көчүрүләрмиш...

Бир машин саһиби, кәрәк оланда
Тәзә һиссәләри алыр дүкандан.
Дејирәм, инсанын өзәләри да
Аптекдә сатылды бәлкә бир заман.

Азмыдыр инсанын мекәр дәрд-сәри?
Бу да бәшәр үчүн тәзә төһлүкә!
Һазыр фикирләри, дүшүнчәләри
Башлара долдуруб сатдылар бәлкә?

Бөјрәји, үрәји дөјишмәк асан.
Бәс башы?
Бу јердә бир гәдәр дајан!
Һәр шеји дөјишир ахы
баш,
бејин!
Баш өзү башлары нечә дөјишсин?

Инсанын адына, шәрәф-шанына
Дејирәм кәлмәзми бундан бир ләкә?
Бир надан күвәниб өз имканына
Даһинин башына көз дикди бәлкә?

Еј һәким, күчүнә инансан да, сән,
Бу јүкү бојнуна һеч көтүрмә кәл.
Ајырыб инсаны өз аләминдән,
Ана тәбиәтлә бәһсә кирмә кәл!

Һәким, тәбиәти кәл, һәким саяғ.
Һифз едәк бир сәсин јүз аһәнкени,
Күчүмүз чатса да

кәрәк позмајағ
Бә'зән тәбиәтин өз аһәнкени.

Даһинин бејнинә ган сызды бирдән,
Чаһил дә гәзаја дүшдү һәмән күн.
Чаһилин башыны өз бәдәниндән
Ајырдығ, даһини јашатмағ үчүн!

Нә дејәк?

Ким өлдү?

Даһи, ја чаһил?

Һансына јас тутсун гоһум, гардашы?
Дирилән ким олду?
Бу ки. сирр дејил,
Даһинин бәдәни, чаһилин башы.

Даһи јашајачағ бир надан кими...
Кими алдадырығ бурда биз, кими?
Чаһилин башыјла, дүшүнчәсилә
Јашајан о даһи јенә даһими?

Һаны о әввәлки әгидә, мәсләк?
Әкәр фикри јохса өзү сағмыдыр?
Јашамағ хәтринә фикри дәјишмәк,
Мәсләки дәјишмәк јашамағмыдыр?...

ИКИ КОР

Бир кор таныјырам, көзү корса да,
өзү кор дејил.
Бә'зән гәм одунда говрулурса да,
Ағлына, һиссинә о нанкор дејил.
Кечәли-күндүзлү јазыр, охујур,
Ағлынын көзүлә о көрүр, дујур.

Анчағ... бири дә вар... кор дејилсә дә,
көзү көрмәјир.

Досту көз өнүндә өлдүрүлсә дә,
көрмәдим дејир...

Јахшыја ортағдыр, јаманы көрмүр,
О, саата бахыр, заманы көрмүр.
Фикрини, һиссини учадан демәз,
Бә'зән көрдүјүнү көрмәк истәмәз.

Көзләри көрмәјән кор дејил һәлә,
Көрмәк истәмәјән кордур, дејәрдим.
Белә мүгәвваја, белә чаһилә
Һәјатын өзү дә кордур дејәрдим.

1968

1968

ӘКС-СӘДА

Әкәр галхсан
Уча дағлар зирвәсинә,
Сәс аларсан өз сәсинә.
О заман сән
Демә тәксән.
Әкәр енсән
Дәрин-дәрин
Дәрәләрин
 тәркинә сән,
Сәс аларсан сәсинә сән.
Онда демә, демә, тәксән!..

Әкс-сәда!
Бу сәс нәдир?
Әкс-сәда дәринликдә,
Әкс-сәда
зирвәдәдир.

Дәринлијә әкәр енсән,
Учалыға әкәр галхсан,
Чансыз дашдан, гајадан да
Сәсинә сәс алачагсан...

1967

«ЕМАДИН» — «ВОЛГА»

Дүшүр хатирәтәк һәрденбир јада
Давадан әввәлки автомобилләр.
Адамлар бир јана, машинлары да
Көр нечә гочалдыр бу залым илләр...

Бу күн бир «Емадин»¹ көрдүм јолда мән.
Гулаг тутулурду нәрилтисиндән.
Бахдым, бу машинын әлдән-ајагдан
Дүшән бир гочаја бөксәри варды.
Машинлар ичиндә анчаг бир заман
Онун да өз ады,
Өз јери варды...

Бәс инди?
Индијсә унудулубдур,
Тәзәләр чыхалы, күлгүнч олубдур.

Көнүл, дујурсанса һөкмү заманы
Тәзәлик өнүндә сән дә әјил кеч.
Әкәр көрмәсәјдик бу күн «Волга»ны
Гоча «Емадин»ә күләрдикми һеч?

Тәзәнин далынча бахыб чәкмә аһ,
Бир фәјда вермәмиш аһу-зарымыз,
Бу күн «Емадин»ә күлүрүк...

 Сабаһ
«Волга»ја күләчәк өвладларымыз...

Кәдир «Емадин»лә «Волга» јанашы,
«Волга» «Емадин»и гојур архада.
Шөһрәт пәрдәсинә бүрүнән нашы
Бу күн күвәнмәсин дүнәнки ада...
Онун да өз ады, өз јери варды
Машинлар ичиндә анчаг бир заман.
Онун шөһрәтини илләр апарды,
«Емадин» «Волга»ја бахыр архадан.

¹ Мүһарибдән әввәлки миник машины.

Бу нәҗә бәнзәҗир, нәҗә?

Елә бил
Заводда һәрләнир дәҗирман дашы.
Санки баш галдырыб отузунчу ил
Алтмышынчы иллә дуруб јанашы.

Елә бил данышыр арзуларындан
Өлүм јатағында чан верән хәстә.
Елә бил билдирки от тајасындан
Бир чәнкә от дүшүб јаз оту үстә.

Заман бизә деҗир: «Вахт өтүр, кәрәк
Јерини тәзәҗә төрк едә көһнә.
Бәдбәхт о кәсдир ки, бу «Емадин»тәк
Чөлү дә көһнәдир, ичи дә көһнә.

Заман бизә деҗир: «Һәҗата дүз бах!
Фикрин бу сүр'әтдән јери галмасын!»
Бәјүк бир дәрә деҗил јашча гочалмаг,
Фикир гочалмасын, гәлб гочалмасын!

Апрел, 1967

ОН СӘККИЗ КҮН

Чәррах К. Бернарда

Јағды гәм лејсаны, башыны тутду,
Дүнјадаң нә гәдәр ачылар удду.
Пајызы кәлмәмиш төкүлдү бары,
Дәлди үрәјини гәм дамчылары...
Дүнјаңын дәрдини гәлбинә салды,
Бәдән гочалмамыш үрәк гочалды.
Дағлар үрәјиндә галанды дағ-дағ,
Фикир дә чүрбәчүр,
Дәрд дә чүрбәчүр.
Һәҗатың өң ағыр јүкүнү чох вахт
Ағыл кәтүрсә дә, үрәк кәтүрмүр...

Төјшүдү,
Дајанды онун үрәји,
Ләкәли, зәдәли, јорғун үрәји
Чыхардыб,
Јеринә чаван бир гызын
Сағлам үрәјини тикдиләр о күн.
Доғру деҗирләр ки, инсан әмәли
Гој бахсын һәмишә өзүнә кендән.
Тарихдә илк дәфә, илк дәфә, бәли,
Инсан чох јашады өз үрәјиндән!

Јохдур—деҗирдиләр—јазыја позу,
Һәгигәт дағытды јозуланлары.
Керијә гајтарыб ахан улдузу,
Тәзәдән јаздылар позуланлары.
О, нечә јашады он сәккиз күнү,
Аңлары, күнләри нечә сајырды?
Өзкә үрәјилә өзкә өмрүнү,
Јохса, өз өмрүнү о јашајырды?

Биләјдик нә олду онун сон сөзү?
Нә иди ондакы сон арзу, һәвәс?
Өзкәнин гәлбилә, билмирәм дүзү,
О, өз дүнјасыны нечә севди бәс?

Көһнә һәҗатына, бојат өмрүнә
Тәзә үрәјилә о, нечә бахды?

Үрәк өз хиссинә, өз дүнјасына
Инсанын өзүндән вәфалы чыхды.

Өзкә һесабына јашајан, һәким,
Онсуз да тапылар нә гәдәр десән;
Дүшүн бир мәтләби һәр заман, һәким,
Үрәјин јерини дәјишәндә сән;
Һәким, сән ујдурдун өмүрдән пажы,
Баиси олмајаг мүфтә ганларын.
Горхурам чохала күн-күндән сајы
Өзкә һесабына јашајанларын...

Әглин тәнтәнәси!..
Анчаг бир шеји
 анламырам мән,
Нечә дәрк еләди бејин
 үрәји,
Һәлә өз-өзүнү дәрк етмәмишкән?

Јачвар, 1968

□ ★ □

Өмрүмүз гысадыр бир нәфәс гәдәр,
Узун көрүнмәсин көзләримизә.
Хәјал олмасајды... Бир гәфәс гәдәр
Дарысгал кәләрди бу дүнја бизә.
Хәјалда күлүмсәр диләкләримиз
Дүнјадан чыхырыг дүшүнәндә биз...

1966

□ ★ □

О елдү бирдән-бирә,
Сөндү һәјат ишығы
Көзүндәки киләдә.
Ишләјирди һәлә дә.
Голундакы саатса

1966

АТА ВӘ ОҒУЛ

Әзизјәм, баласын,
Үрәкдә од галасын.
Мән истәрәм баламы,
Балам истәр баласын.

Јанғысы данышды, көзү данышды,
—Оғул, даһа бәсдир, аз јор өзүнү!
Јардығын одунлар көрәр он күнү.
—Ај ата, кәлирәм, сән кеч ичәри.
—Он дәфә демишәм бајагдан бәри
Сөзүмә бахмырсан... Әкәр кәлмәсән,
Сојугда сәнинлә дурачағам мән.
—Өзүн бил, дур орда, кәрәк бу ахшам
Бунун һамысыны јарыб гуртарам.
—А бала, сојугдур, кәл гызыш бир аз!
—Киши өз ишини сабаһа гојмаз.

Ата чох јалварды, оғул «јох» деди.
Дедији сөзүндән јери дәнмәди.
Бирдән евә кечди ата, бу ара
Гучағында ушаг чыхды бајыра.
Буну көрән кими оғул бозарды,
Гәзәб гығылчымы үзүнү сарды.
Дилләнди: —Ај ата, сојугдур ахы,
Нијә чыхартмысан чөлә ушағы?
Ата күлүмсүнүб сөјләди: —Нәдән,
Белә горујурсан ушағыны сән?
Мәним ушағымсан, ај оғул, сән дә!..
Мән сәни сојугдан бајаг күдәндә,
Сөзүмә бахмырдын... Беләдир гајда
Баласыны истәр һәр кәс дүнјада.

Нојабр, 1956

СОЛУР БАҒЧАЛАР

Жарпаглар төкүлүр,
Сусур даг, аран...
Сусур жарпагларын ширин диллери.
Гәмли нәгмәсини өтүб астадан,
Әсир бағчаларда хөзән јелләри.

Жарпаглар төкүлүр...
Төкүлсүн, нә гәм!
Бәс нијә ганым да гаралыр мәним?
Пајыз

думаныјла,

гаш-габағыјла

Көнлүмдә бәнд алыр, јурд салыр мәним.

Өтүб кечән илләр—сәрвәтим, варым,
Көнлүмдә кизличә бир дөјүнтү вар.
Јығылын башыма, еј јашыдларым,
Төкүлүр жарпаглар, солур бағчалар.

Сентјабр, 1978

ЈАХШЫ КИ...

Мотор уғултусу, чәкич зәрбәси,
Дәмир чинкилтиси—әсрин өз сәси!
Јахшы ки, сәсләнир һәлә дүнјада
Жарпаг пычылтысы, бүлбүл нәгмәси!

Ијул, 1978

□★□

Кәл енәк тәркинә билмәчәләрин,
Истәк ачылмајан дүјүнләр ачар.
Ишыгла зүлмәтин, дөнизлә јерин,
Күндүзлә кечәнин өз сәрһәди вар.

Биринин илкидир, биринин сону,
Инандым, тәзадда гајда беләјмиш!
Анчаг дејән ола мәнә бир буну:
Һәјатла өлүмүн сәрһәди нәјмиш?..

Ијул, 1978

АЈ КИДИ ДҮНЈА!

Атом вә нейтрон бомбалары илә
дүнјаны һәдәләјән Америка иртича-
чыларына

Көзүмү ачалы билдим, анладым,
Инсаны удмаға төшнәди дүнја.
Хилгәти үјүдән дәјирман дејил,
Бәс нәди дүнја?
Өзүндән сорушдум, сусду, динмәди,
әснәди дүнја.

Бизи динләмәди, өзү данышды,
Јанғысы данышды, көзү данышды,
Дүнјаны тә'кидлә һәдәләјәнләр,
«Мән, мән» — дејәнләр
Дүнјанын бәтниндән атом чыхартды.
Өзүнүн малыны өзүнә сатды,
Атомун зәрбиндән инләди дүнја.
Инди дә инсаны динләди дүнја.
Бәс инди нечәсән, ај киди дүнја?

Феврал, 1977

ТӘСКИНЛИК

Илләри дән кими заман үјүттү,
Очаг һейдән дүшүб, көз гаралыбдыр.
Өмрүн јайы кечди, баһары өттү,
Өмрүн изтираблы ғышы галыбдыр.

Ону да билмирәм, галыб, галмајыб?
Бәлкә көчәчәјәм ғыша чатмамыш.
Амма һәјат ешги һеч азалмајыб,
Көчмәк истәмирәм ғышы дадмамыш...

Фәсилләр көзәли—баһарды, јайды.
Ғыш—әзаб фәслидир...

Бары—шахта, гар.
Өмрүн дады-дузу архада галды,
Өндә әзабым вар, изтирабым вар.

Бахт боју кичилтди, јашы бөјүттү,
Заман вердијини бирбәбир алар.
Башымын үстүндән өттү, нә өттү
Илләрин көч едән сәфи—дурналар.

Көзүмә тор кәлир... Беләди кәрдиш.
Башыма кәләнләр гөдәрдән кәлиб.
Демирәм, көзләрим торан кәтирмиш,
Дејирәм, һаваја думан, чән кәлиб.

Ағлымла һәр шеји көрүрәм, нә гәм,
Бахмадан сечирәм гарадан ағы.
Бахырам, јахыны көрә билмирәм,
Узағы көрүрәм, анчаг узағы.

Дәмдән дүшдүјүмү билдирмәсәм дә,
Заман өз ишиндә, өз ишиндәдир.
«Һисс едә билмирәм јашы» — десәм дә,
Зилирәм јаш нәдир, өмүр, күн нәдир?..

Мәним өз мәчлисим, мәним өз јерим,
Чылғын дујғулардан јашым чәкинди.
Көзәл ғыз көрөндә јанан көзләрим
Оғлума көзәлты ахтарыр инди.

Бәс бу нә сөвдадыр, бәс бу нә һәвәс?
Өлүмү өзүмдән кен санырам мән.
Чаванлар јанында бу нәдәнди бәс
Јашымы демәјә утанырам мән?

Үрәк бу дүнјадан күсдү, инчиди,
Јашымы бириси салыркән јада.
Дүнја ушаг иди, дүнја кәнч иди,
Мәнимлә бәрабәр гочалыр о да.

Ајлары, илләри чәкдим тарыма,
Јохса бездирмишәм гоча дүнјаны?
Јашымы артырыб һәмјашларыма
Ушагтәк бахдығым күнләрим һаны?

Өзүмдән ирәли бахардым онда,
Инди архададыр гәсдим, күманым.
Думанлы хатирә јағышларында
Исланыр үрәјим, исланыр чаным.

Кәдәрли анларда анырам һәрдән
Кимләр кәлиб кечди, дүнјадан кимләр?
Бу, нијә беләдир?

Јашлашдығча мән
Ојаныр руһумда чох-чох гәдимләр...

Атам, бабам кирир јухума тез-тез,
Андығча рәнкбәрәнк әмәлләрим.
Јухумда атамла атам кими јох,
Инди данышырам һәмјашым кими...

Нәдир бу тәлашлар, һеч сорма, кәнлүм,
Үзмәсин бу јолда кәдәр, гәм сәни.
Итән кәнчлијини ахтарма, кәнлүм,
Ахтарсан, горхурам итирәм сәни.

Тәзә пәһрәләрә о мәғрур күнәш
Вериб истисини гүруба енди.
Мәним итирдијим о од, о атәш
Оғлумун көзүндә алышыр инди.

Дүнја тәзәләнсин! Көрүшүб ғышла,
Бу һағгы һәм билән, һәм данан мәнәм.
Көһнә дүнјамыза тәзә бахышла
Өвладлар көзүндән бојланан мәнәм.

И јун, 1978

ТИЛСИМЛИ АЛМА

Нечә көзәл идим, сығмайыб јерә
Хәјаллар далынча ганадланыркән.
Нечә хошбөхт идим,

мө'чүзәләрә
Бир һәгигәт кими инананда мән.

Фикримиз көјләрә учар, учарды,
Көрдүк, дағ далында арзуну көрдүк.
Нә гәдәр ушагдым,

ганадым варды,
Өзүм кичик идим, хәјалым бөјүк.

Арзулар далынча ганадланыркән,
Тилсимли јоллардан инамла кечдик.
Бөјүдүм...

Нағыла инанмадым мән,
Өзүм бөјүк олдум, хәјалым кичик.

Ширин нағыллара инамым һаны?
Инам хәјалларла гоша јашармыш.
Инандым,

Тилсимли гызыл алманы.
Јејән һәмән саат чаванлашармыш...

Онда ушаг идим.

Бу көзәл инам,
Нәјимә кәрәкди, нәјимә кәрәк?
Инди гочалырам, инди ганырам,
Бөјүк сәадәтмиш кәнчләшә билмәк...

Дејирләр, космосда ләнкијир заман,
Јох, ата билмәрәм анамыз јери;
Мәнә инамымы гајтарын бир ан,
Мән ахан заманы гајтарым јери.

Мәрдәкан, јанвар, 1975

АҒАЧДАН АТЫМ

Ағачдан атым,
Голум, ганадым.
Һамар јолларым,
Илк хәјалларым.

Мәним ријасыз,
Рәнксиз, бојасыз
Көзәл күнләрим,
Тој-дүјүнләрим,
Һардадыр, һарда?

Очаг хөрәји,
Тәндир әппәји,
Самавар чајы,
Лаваш дүрмәји,

Үрәкдән кәлән
Сөһбәтим, сөзүм,
Ај мәним өзүм,
Ај мәним өзүм,
Һардасан, һарда?

1976

ГОЧАЛАР

Чәнә әл үстүндә, әл чомаг үстә
Гочалар әйләшир доггаз башында.
Синә бајатылы, көнүл шикәстә,
Өмүр варагланыр јаддашларында.

Јашыдлар көч едиб, чаванлар ишдә,
Тәк-тәһһа отурмаг сон әлачлары.
Һәјатын амансыз јалғызлығында
Тутур әлләриндән әл ағачлары.
Јумуб көзләрини дүшүнүр онлар.
Дурур көз өнүндә өтән заманлар.

Јердә чухур ачыр чомағын учу,
Сонунчу һәддинә дирәниб өмүр.
Дүнјадан алдығы, дүнјаја борчу
Һәјмиш?

Дүшүнчәнин сону көрүнмүр.

Чомағын учуна дикиб көзүнү
Онлар саатларла отурар белә.
Фикир бир кәми ки, билинмир јөнү,
Чырпыныр, чыхаммыр анчаг саһилә.

Онлар дүшүндүкчә бошалар, долар,
Бирдән дүйүн дүшәр фикрин әввәли.
Доггазлар башында бизим гочалар
Дүшүнчә һәјкәли, фикир һәјкәли!

Әввәлләр дејәрдим, онлар бу гәдәр
Бекарча отуруб дарыхмыр мәкәр?
Китаб охујардым дарыхмамагчүн
Онларын јеринә олсајдым әкәр.

Бир галын китабмыш һәр өмүр, демә,
Охумаг истәсән, јум көзләрини.
Бекар дејилмишләр...

Үрәкләриндә

Онлар охујурмуш өз-өзләрини.

Ағдаш, јанвар, 1976

ДӨЈҮШӘН СӘТИРЛӘР

ГҮРБАНЛЫГ ГҮЗҮ

МӘР президенти Ә. Садат Исраилин
баш назири Бекинлә сепарат даны-
шыглар апармагла әрәб дүнјасына
хәјанәт етмишдир.

Исраилә гонаг кәлди,
Гучаглады дүшмәнини.
Гучаглады
Өз һакимлик мөгамындан дүшмәјини.
Өпүб гојду көз үстүнә
алчаглығы,
рәзаләти,

О, дөҗанәт зәни еләди хәҗанәти,
Гучаглады дүшмәнини.
Дүшмәниндән «дост» газаныб
О, итирди өз «Мән»ини.
Вәтән үчүн чандан кечән

Шәһидләрин инчик руһу

Инилдәди:

«Нәҗи алдын, нәҗи вердин?

Дүшмәнликдә сән вар идин,
«Дост» газаныб, варлыгыны сән итирдин».
Өзүн јохкән, нәҗә лазым газандыгын?
Бу күн сәнә күфр олдуму
Дүнәнәчән инандыгын?
Дүнән сәнә күллә атан,
Торпагына саһиб олуб
Милләтини ғырыб чатан
о шарлатан
Бу күн сәнин достун олуб?
Бәс бу күнүн сәфасында
Дүнәнинин чәфалары унудулуб?
Ахы, һәлә сағалмаыб

Дост дедијин о дүшмәнин

Синән үстә шырым ачан јаралары.

Ахы, һәлә ганлы ахыр Нил сулары.
Сәнин андын, сәнин гәсдин
Кимләринсә әлләриндә бир әләтмиш,
Сән инандын, демә, гүввәт әдаләтмиш.
Јанды үрәк, чашды ағыл,
Сән гүввәтин габагында намаз да гыл!
Јох! Нијә дә гылмајасан?
Өз Мәккәндән үзүн дөнмүш,
Демә, гара сијасәтләр чанамазын,
Гүввәт сәнин мөһүрүнмүш!

Күлә-күлә

Бир гурбанлыг гузу илә

Гүдсәки көј мәсчидә

Салам вердин гурбан күнү.

Имам сәни гаршылады,

Деди анчаг өз сөзүнү.

Деди: — Чәнаб президент,

Гәбул етдик бу гурбанлыг гузунузу.

Дүшмәнинин габагына бу кәлишлә

Вилдирдиниз гәсдинизи, арзунузу.

Сиздән үмид кәзләјирдик,
Сизсә бизә дәрд вердиниз.
Бекинә дә тамам башга
Бир гурбанлыг кәтирдиниз.
Бизим бәдбәхт Фәләстиндир о гурбанлыг.
Јахшылыгын сәнин олсун,
Нә демәкдир бу јаманлыг?
Дүнән сәнин очагыны гаралдан әл
Күл узадыр инди сәнә.
О күлләрин архасында
Ачылмамыш күлләләри бир кәрсәнә!
Јох, кәрмәдин!
О әлләри өпдүн дә сән.
Бу заваллы һалын илә
Билирсәнми нә күндәсән?
Вәтәнини гәсб еләјән

дүшмәнинин гәбри үстә

Гојдун сәнә бағышланан күлләри сән.

Өпдүн әрәб кәнчләринин

Ал ганына гәлтан олан әлләри сән

Бу һөрмәтми, тәшәккүрмү?

Бу тәшәккүр дәјирди ки:

—Сағ олун ки, анамызы ағлатдыңыз,
Сағ олун ки, бизим исти ашымыза
су гатдыңыз.

Сағ олун ки, бизим доғма торпагларда
бәнд алдыңыз.

Сағ олун ки, бизи әзиб,

Чијнимиздә учалдыңыз.

Сағ олун ки, Сиз аға, биз гул олмушуг.

Кәлин кечин үстүмүздән,

Ајаглара јол олмушуг.

Сағ олун ки,

Бизи доғма гардашлардан ајырдыңыз.

Амма бир вахт өзүнүзә

Мәни дүшмән сајырдыңыз.

Кәрдүнүзмү?

Билә-билә,

Гана-гана

Су төкүрәм инди Сизин дәјирмана.

СҮЛҮ МҮКАФАТЫ

Мисир президенти Садата ва Исраилин
дөвләт башчысы Бекинә Нобел сүлһ
мүкафаты верилмишдир.

Гәзетләрдән

Садата сүлһ мүкафаты! —
Дүшмәнинин габагында
Вугарыны әје билди.
Бекинә сүлһ мүкафаты! —
Башчысында баш олмажан
Бир милләти дөје билди!
Билмәмишдик,
Инди билдик
«Һикмәт» вармыш бу билмәкдә.
Дөјмәк дә бир шәрәф имиш,
Дөјән голун габагында әжилмәк дә.
Вәтән үчүн чандан кечән икидләрин,
Шәрафәтли бир өлүмү
Әжилмәкдән үстүн тутан шәһидләрин
Ган пулуму бу мүкафат?

Сөјлә, Садат!..

Унут дүшмән күлләсинә
Синәсини сипәр едән огуллары.
Вашингтон банкына гој
ган баһасы—о пуллары!
Фаизинә бир папаг ал, гој башына.
Гардаш сөјлә дүшмәнинә,
Дүшмән сөјлә гардашына!
Гәрибәдир, чох гәрибә!
Даш әријиб суја дөнмүш,
гум көјәрмиш!
Залым. мәзлум палтарында
көзүмүзә дүртүләрмиш!
Ган һәриси—Бекинә сүлһ мүкафаты!
Алан чәллад, верән дәли!
Әт гохуса дуз вурмалы,
Дуз гохуса нејләмәли?
Сиз еј мирас мүкафаты
Дәдәнизин малы кими пәјләјанлар,
Һагсызлығын өзүнүн дә бир һәдди вар.

Сиз карсыныз, ја корсунуз?
Мәсафәни тәрәзијлә өлчүрсүнүз.
Јохса баша сығал чәкмиш
Нафәсилә од пүскүрән?
Сизин өлчү ваһидиниз нәјмиш көрән?
Ариф дејин сиз чаһилә, сиз надана!
Әһсән дејин,

әли бағлы,
дили бағлы
Бир милләтин анасыны
ағладана!

Мүкафатын бири аздыр,
О чәллада үч дә верин,
беш дә верин.
Әлләринә даш да верин!
Гојун атсын!
Ган төкмәклә «сүлһ» јаратсын!
Бу ајагдан

Сиз Һитлери унутмагда
сәһв етдиниз,

Бу чәллады алгышлајыб,
О чәлладын руһуну сиз
Ахы нијә инчитдиниз?

Нојабр, 1978

НЕЙТРОН БОМБАСЫ

Сон заманлар АБШ-да бурахлап
нейтрон бомбасынын хусусийјети бе-
лэдири ки, партладыгы јердэ бүтүн
чанлылары мөһв едир, чансызлара то-
хунмур.

Кејиб дөмир чарыгы,
Алыб дөмир эсаны,
Дәрэ кечдим,
Даг ашдым,
Дүнјаны чох долашдым.
Көлиб чыхдым

нәһајет
Бир гәрибә шәһәрә.
Көздим күчәләрини
Нечә јол,
Нечә кәрә.
Бир инсан бөндәсинә
раст кәлмәдим шәһәрдә,
Демә нәсли кәсилмиш
чанлыларын бу јердә.

Шәһәр лал,
Шәһәр донуг.
Һәјат әләмәтиндөн
Шәһәрдә бир әсәр јох!
Нә бир ағач, нә бир гуш,
Нә чичәк вар, нә бир от.
Шәһәрин һөкмдары
Бир өлүмдүр,
бир сүкут.
Һәјат јох,
шәһәр өлмүш,
Өлүм сәлтәнәтиндөн
Сүкутун фәрманыјла
заман сүркүн едилмиш.

Гурујубдур булаглар,
Сүкутун лајласына
Даш биначлар ган ағлар.
Бу шәһәрин дәрдинә
Оғул истәр дајана!

Мағазалар, дүканлар,
Фабрикалар, заводлар
Дајаныбдыр јан-јана.

Нә кәлән вар,
Нә кедән.
Шәһәр дәрин јухуда,
Јохдур ону тәрпәдән.
Ајаг таппылтысына
Һәсрәт галыб сәкиләр,
Шәһәр башдан-ајаға
Бир даш һәјкәлә бәнзәр.

Диксиниб
ајылынча
Сүкутун вәһмәсиндән
Көрдүм

синәм үстүндә
Бир гәзет вар...
Ону мән
Охудум бир аз әввәл,
Инанмадым көзүмә.
«Бу ичад јүксәлишми,
алчалышмы?

Билмирәм?»

Дедим өзүм-өзүмә.
Сарсылдым бу вәһшәтә,
Биз-биз олду түкләрим.
Гәзетдә јазылыбмыш

Јухуда көрдүкләрим:
Тәзә бомба јаранмыш,
онун өлүм нәфәси
әрзи силкәләндирир.

Чансызлара тохунмур,
Чанлылары бир анда
Јахыб

Күлә дөндәрир.
Нә гәрибә бомбадыр.
Нә «ағыллы» бомбадыр.
Ағлы «Ағ евдән» кәлир.

Фитвасыны верәнин
Ағлы илә тән кәлир.
Чансызы әсиркәјиб,
Чанлыја гөним олан

Сиз еј «ағыллы башлар»,
Нә демәкдир
Сиздәки

Һәҗаты мәһв етмәҗә
 Бу һәрис чырпынышлар?
 Дүнҗаҗа кәлмәсиндә
 Инсан кунанкармыдыр?
 Гуруҗа даш диварда
 Нә җаман көзүнүз вар,
 Дүнҗа сизә дармыдыр?
 «Инсан һугугларыны»
 Баҗраг едән чәнаблар,
 Бәс нә демәкдир сизин
 Иҗсана вердиҗиниз
 мүсибәтләр,
 азаблар?
 Нә демәкдир,
 нә демәк,
 Чансызлара ғыҗмаҗыб,
 Чанлыны күл еләмәк?
 Билмирдик,
 өҗрәтдиниз
 Күндүз—гәтрантәк гара,
 Кечә аҗаппаг имиш.
 Даш-дивары горуҗуб,
 Инсаны күл еләмәк
 Инсан һугугларыны
 Күдмәк, горумаг имиш!

Иҗул, 1977

КҮЛӘК—ОТ

«Һөкмдар күләҗә, халг ота бәнзәр.
 Күләк һардан әсә от о тәрәфә ба-
 шыны әҗәр».

Конфусиҗа

«Һаким—дәли бир күләҗә,
 Халгса—онун габағында
 Тир-тир әсән ота бәнзәр.
 Һансы җандан күләк әсә
 О тәрәфә от баш өҗәр».
 Конфусҗанын бу еһкамы
 Әсрләрлә олду бүтүн һакимләрин
 илк һакими.
 Доландырды өз башына
 мәмләкәти мәһвәр кими.
 Кәлама бах!
 Јүз-јүз илләр
 Бир өлкәнин баҗрағында
 далғаланды,
 Күләк әсди сәмум кими,
 Ағызлара даш тыханды,
 Беҗинләрдә фикир донду.
 Үрәк җанды.
 Кәлам дөнүб
 һакимләрин әлләриндә
 мәш'әл олду.
 Ағызларда мәсәл олду.
 Көзәл, чиркин дамғасыҗла
 дамғаланды,
 Чиркин дөнүб көзәл олду.
 Јерин бағры чадар-чадар,
 Ахмазларда донуб галды,
 сүзүлмәди һәгигәтин бир дамчысы.
 Јалан—дөвләт машынын суканчысы!
 Кәлама бах!
 Еһкама бах!
 Һагсызлыгы
 Јүз-јүз илләр сығышмады
 Јерә, көҗә.
 Нә деҗәсән
 Бу сөздәки дырнаг ичи
 «бөјүклүҗә»,
 «мүдрүклүҗә»?

Күлөк эсди

Каһ имандан, каһ жумандан,
Каһ о јандан, каһ бу јандан
Отлар әјди башларыны
Өз ичиндөн јана-јана.
Каһ о јана, каһ бу јана

Күлөк эсди...

От әјилди....

Күлөк эсди,

елә билди,

Гүдрәтинә бир сәчдәдир бу әјилмә.
Залым күлөк,
Зүлмә олан әјилмәни сәчдә билмә!
Горхудары

Бу титрәмә,

бу әјилмә!

Өзкәсини горху илә горхударыны
өзү горхур.

Инанмырсан?

Ач гәлбини сән ондан сор!

Бу горхунун габагында

Сән өзүн дә

Горхузуғун от кимисән.

Сән горхуја горунмаздын

Бу горхунун дөһшәтини

Билмәсәјдин от кими сән.

Анчаг буну билмәлисән.

Мәһәббәтә һәрмәт олар,

Горхујаса нифрәт олар.

Нифрәт сызар дамчы-дамчы

Нәһәјәтдә дағ дағылар,

Даш—ојулар.

Залым күлөк,

Унутма ки кечи-тези суја дөнүр

Нә'рилдәјән,

Курулдајән

Шимшәк олуб чахан булуд.

Әкәр сағдан әсирсәнсә,

Саға дејил,

Сол тәрәфә әјилир от,

Бу тәрәфә әјилмәнин сирри нәдир?

Бу һәрмәтә әјилмә, јох,

Бу јалана дал чевирмә,

Һәгигәтә әјилмәдир!

ШАН-ЈАН ДЕЈИР...

Әсрләрин архасындан

Бағырыбдыр,

Фәрјад чәкир јенә Шан-Јан¹,

«Мүдриканә» кәламыны

Ирс гојубдур

Чинә Шан-Јан:

«Бир өлкәдә әкәр дәвләт ојагдырса,

Мүркү дөјүр халг һәлә дә,

Јатан халгы ојадаммаз

зәлзәлә дә.

Халг ојагса, дәвләт јатыр!

Јатан дәвләт нә дәвләтдир?

Халгы ширин вә'дләрлә јатырмасаң

Мәмләкәтчүн мүсибәтдир».

Шан-Јан дејир:

Јат, еј халгым, раһат-раһат.

Көзләрини јум, һәлә јат.

Әкәр көзүн ачыг олса,

Сән көрәрсән.

Көрә билсән,

Көрдүјүнә түпүрәрсән.

Јат, еј халгым,

Һеч билмә ки, нәдир һәјат,

Нә көзләрин көрсүн сәнин,

Нә дә көңлүн булансын, јат!

Ојаг олсан, ағлајарсан

Өз һалына һөнкүр-һөнкүр.

Јат, арзуну јухунда көр.

Ширин, дадлы јухулар да өзкә не'мәт!

Сән јатмасаң, чичәкләнмәз бу мәмләкәт.

Ојаг олсан сән ганарсан,

Өз күчүнә инанарсан.

Инандынмы?

Башга фикрә дүшәчәксән.

Бу инамла ешиләчәк,

Фикирләри чөзәчәксән,

ешәчәксән,

Онда сәнин вәј һалына!

¹ Гәдим Чин философу.

Газан кими гәйнаҗаҗаг, дашаҗагсан,
Дүшүнчәнин о таҗына ашаҗагсан.
Раһатлығын кедәчәкдир өз әлиндән,
Өзүн безар олаҗагсан әмәлиндән,
Ағлы олан ганармы һеч?
Гананларын хошбахтлығы,
де вармы һеч?

Јат, еј халгым,
ојаглығын ләззәти нә,
Дады нәдир?

Јатмаг сәнин хејринәдир.
Ојаг олсан, дәрдин олар,
Сән јат, сәнин дәрдини дә
Дөвләт чәкир әвәзинә.
Белә бөјүк хошбахтлығын
Бу дүнјада әвәзи нә?
Ојаглығын дәһшәтини дәрк етмәјән,
Ојаглыгла өз-өзүнү инчитмәјән,
Ојаглардан бир бу гәдәр һәзәр етмәз.
Шириң-шириң јухуларда күзәр етмәз.
Шан-Јан дејир:
Кәламларым гој шаһларын
Ишрәтинә, ләззәтинә дајаг олсун.
Дүнја өзү јухусујмуш аллаһларын
Бәс инсана нә дүшүб ки, ојаг олсун?

1976.

БИР КӘМИНИН ЈОЛЧУСУЈУГ

«Дүнја» адлы бир кәминий јолчусујуг
Сән дә, мән дә, о бири дә...
Јарадан да елә бизик
Севинчи дә, кәдәри дә.
Таләјимиз бирдир бизим,
Гасырғадыр төк дүшмәнин, төк дүшмәним.
Мән һамынын таләјинә чавабдәһәм,
һамы мәним.

Бир кәминин јолчусујуг,
Бирләшдирир јоллар бизи.
Үзән кәми, сүзән кәми
Бир мәчһула јоллар бизи.
Биз ортағыг дәниздәки туфана да,
далғаја да.
Хош, мүләјим һаваја да.

Кәми кедир,
Гасырғанын үркүтдүјү
Далғаларын гучағында
галха-галха,
енә-енә...

Аһ, нә гәдәр күлмәлидир
Бир кәминин јолчулары
Диш гычарда бир-биринә.

Феврал, 1976

ҺАЈД ПАРК

Лондонда «Һајд парк» дејилән
бир бағда һәр кәс истәдијини да-
нышмағ, һатта һөкүмәти иттиһам ет-
мәк һүгүгуна маликдир.

Һајд парк!

Бу бағда азаддыр инсан.
Азаддыр мәрәмы, фикри һәр кәсин.
Еј гәлби жаралы, фикри пәришан,
Гәлбиндән кечәни горхма, де кәлсин.

Даныш билдијини...

Горуг-гадаг јох
Бурда нә дүз сөзә, нә јалан сөзә.
Бурда фикир азад, бурда сөз ачыг,
Јалан доғру кими дүртүлмүр кезә.
Бу паркдан кәнарда, бағдан узағда
Долашыр өлкәни мүдһиш јаланлар.
Анчаг һәгигәти, јалныз бу бағда
Демәјә изнин вар, ихтијарын вар.

Нијә һәгигәтин гарадыр үзү?
Али мәчлисләрдән нијә говулмуш?
Сөздә һакимсә дә

Һәгигәт өзү
Јалан гаршысында мүттәһим олмуш.

Боғурлар, дүшүнүб анлајанлары,
Халг јенә әсрлик гејлү-галында.
Керчәјин јеринә ағ јаланлары
Кердүк һәгигәтин пједесталында.

«Азадлыг мәндәдир» —сөјләјән өлкә,
Өлкәләр дағыдыб гана батмысан.
Инсан һүгүгундан дәрс дејән өлкә,
Һаггы бағ күнчүнә нијә атмысан?

Издиһам өнүндә данышыр бири,
Һәгигәт чағлајыр мәғрур сәсиндә.
Вурур үрәјинин дејүнтүләри
Онун һәр сөзүндә, һәр кәлмәсиндә.

Гәлбләрә нур кими чиләнир сәси,
Сөзләри зүлмәтдә чыраг јандырыр.
Инсан арзусунун дилә кәлмәси.
Бурда дашлары да ишыгландырыр.

Паркын һәр тәрәфи јамјашыл чәмән,
Ғышын оғлан чағы—бурда илк баһар.
Һаггын, һәгигәтин күл нәфәсиндән
Елә бил бој атыр бурда ағачлар.

Паркдан кәнардаса әјри олду дүз,
Сөздән палтар бичди јалан керчәјә.
Күлләми, бомбамы, атәшми һагг сөз,
Де, нијә горхурлар дүз сөздән, нијә?

Әдаләт сусанда, һагг боғуланда
Јалан зәфәр чалыр,
Керчәк мат галыр.
Ғанун дүшүнчәјә галыб оlanda
Һагг сөз барыт олур, галыб јыртылыр.

Галыбы горујуб сахламағ үчүн
Сөзү «Һајд парк»да душтаг етдиләр.
Бу күн дејилсә дә, сабаһ, башга күн
Јалан һәгигәтдән бир имдад диләр.

Паркын дөврәсиндә дөмир чәпәр вар,
Һагг сөзүн өнүнү кәсир һасарлар.
Каш бу парк бөјүјә,
Һасар дағыла,
Дүнја башдан-баша «Һајд парк» ола!

Лондон, октябр, 1978

КИЧИК ПӘНЧӘРӘ

Бөжүк Шотланд шаири Р. Бёрисин
доғулдуғу вә җашадығы евин чох кичик
бир пәнчәрәси бар. Чүнки о заман
пәнчәрә нә гәдәр чох вә бөжүк
олардыса, ев саһиби бир о гәдәр чох
верки вермәли иди.

Аҗырмаг чәтинмиш хеҗирдән шәри,
Күнәш ишығына верки гоҗулду.
Адамлар кичилтди пәнчәрәләри,
Балача дахмалар ишыгсыз олду.

Һәмишә инсанын һаггы јејилмиш
Әдаләт дејилмиш зүлмәтә, зүлмә.
Күнәшин ишығы мүфтә дејилмиш,
Онун да саһиби вар имиш демә.

Күнәшин ишығы башлара сәрки,
Инсан нә чәкмәди ганундан јана.
Күнәш ишығына алынан верки
Хәрчләнди чәһаләт гаранлығына.

Гәлби ишыг илә долан шаирин
Гисмәти—евитәк бир зүлмәт олду.
Арзусу—азадлыг олан шаирин
Газанчы—һәмишә әсарәт олду.

Кичик пәнчәрәдән бахды дүнјаја,
Бүтөвлүк јох олду, бөлүндү һәр шеј.
О бахды күнәшә, о бахды аја,
Чәрчивә ичиндә көрүндү јер-көј.
Үмиди, арзусу галды јарыда,
Дүшдү чәрчивәјә арзулары да.

Барыта чеврилди үрәјиндәки,
Атәшә нә өлчү,
нә даш, нә чәки?

Дујачаг,
көрәчәк,

јаначаг,
тәки,

Синәдә даш дејил, бир үрәк олсун.
Заманын әлиндән нә гәмләр једи,
Јенә дә дүнјадан үзү дәнмәди.
Дәрдини нәгмәјә чевириб деди:
—Дүнјанын дәрдләри гәлбә јүк олсун.

Арзулар һәмишә зүлмәти јармыш,
Кәләчәк күнләрә салам апармыш.
Көз әкәр көрүрсә...

Нә фәрги вармыш
Пәнчәрә ја кичик, ја бөжүк олсун.

Шотландија, Ера, октябр, 1978

КАМАН НАЛӘ ЧӘКИР...

Узаг Британијада каман нәгмәси...
Һабил лал телләри дилә кәтирмиш.
Бир халгын көкүндән кәлән аһ сәси,
Башга бир халгы да инилдәдәрмиш.

Башгадыр бу халгын мәсләки, дини,
Фәгәт бу нәгмәјә башлар әјилмиш.
Сојуг ганунларын даш сәрһәддини
Сәнәтдән савајы ким аша билмиш?

Каманын сәсиндә һычгырыг, әләм,
Дујан үрәкләрә од әләнибдир.
Хәзәр ләпәләри елә бил бу дәм
Темза саһилиндә ләпәләнибдир.
Каман нә данышыр, каман нә дејир,
Белә ичин-ичин нечин инләјир?

Һичран өз һөкмүнү верәндән бәри
Каман налә чәкир вүсәл ешгинә.
Бөлүнән бир халгын көнүл телләри
Каманын бағрында ағлајыр јенә.

Каман сусан кими

Галхыб салондан
Әлиндә жүл-чичәк бир чаван оғлан
Атылды сәһнәјә...

О күлә-күлә
Чичәк топасыны верди һабилә.
Алгышлар алтында енди сәһнәдән
Јенидән каманча динди сәһнәдән.

Мер зијафәт верир шәрәфимизә,
Бу кечә аҗрыча һәрмәт вар бизә.
Бир кағыз чыхартды Һабил чибиндән:
—Мәнә бағышланан күлүн ичиндән
Тапдым бу кағызы, көрүн нә җазыр.
Охудуг...

Сөзләрдән од-алов җағыр.
Охудуг кағызы биз дәнә-дәнә.
Охудуг бир халгын фачиәсини
Ешитдик, каманын инилтисинә
Сәс верән гардашын фәрҗад сәсини.
Мәним дилимдәдир бу мәктуб...
—Нечә?
—Мәним гардашыммыш о чаван оғлан.
Тәмза саһилинә тәһсил далынча
Кәлиб хан Аразын сағ чинаһындан.

Билмирәм нә дејим кор тәлҗә мән?
Икиҗә бөлүндү бир ана торпаг.
Балача бир чајы кечә билмәјән
Гардашлар көрүшүр гүрбәтдә анчаг.
Далыб гөлбимизин һөнкүртүсүнә
Охудуг мәктубу биз дәнә-дәнә:
«Улдузлары саја-саја
Ајаг басыр инсан аја.
Мәним бу тајдан о таја
Әлим чатмыр сәнә, гардаш».

Дәррдән шаир олуб о чаван оғлан,
Заманын гәрибә ојуну вармыш.
Јердә беш аддымы кечмәјән инсан
Көјдә лап аја да ајаг басармыш!

Ана тәбиәтин дүзүб гурдуғу
Ғајданы, һүдуду дағыдыр инсан.
Анчаг аша билмир, кечә билмир о,
Өзү јаратдығы һәддән, һүдуддан.

Һичран өз һөкмүнү верәндән бәри
Каман нәлә чәкир бир бүсал үчүн.
Бөлүнән бир халгын көңүл телләри.
Каманын сәсиндә бирләшир бу күн.

Глазго, октябр, 1978

ОЛУМ, ЈА ӨЛҮМ?

Шекспирин доғулдуғу Страстфорд
шәһәриндә Шекспирин һејкәли онун
дәрд сурәтнин—Мағбет, Отелло,
Лир вә һамлетин һејкәлләри ара-
сында учалдылмышдыр.

О, халигдир,

Јаратды дәһшәтли ојунлары,
О, өз мәхлугларынын арасында дајаныб
Инди дә дүшүндүрүр, данышдырыр онлары.
Дәрдүнүн дә чижиндә бу дүнјанын кәдәри,
Јаратды,

һәм дә јазды һәр биринин алнына
өз билдији гәдәри.

Јаратды танры кими,
Бу инсан гүдрәтинин, көрәсән, сон һәддими?
О, јохдан вар ејләди бу дәрдли инсанлары.
Дүшүндүрдү онлары, данышдырды онлары.
Бурда јанылдым бир аз
Јохдан һеч нә јаранмаз.
Рәссам кими көтүрдү
Изтирабы—гүрубдан, севинчи—дан јериндән
О, јаратды бу фикир, бу дәрд һејкәлләрини
Дәрдли фикирләриндән.

* * *

Халигинин өнүндә Һамлетин тунч һејкәли
Јох, көрүнмүр фикринин нә сону, нә әввәли.
Јаранандан бу јерә
Дүшүнүр,

Үсјан едиб о јерләрә, көјләрә.
Каһ өлдүрүр дүшүнүр,
Каһ дирилдир дүшүнүр.
«Олум, ја өлүм» — дејә

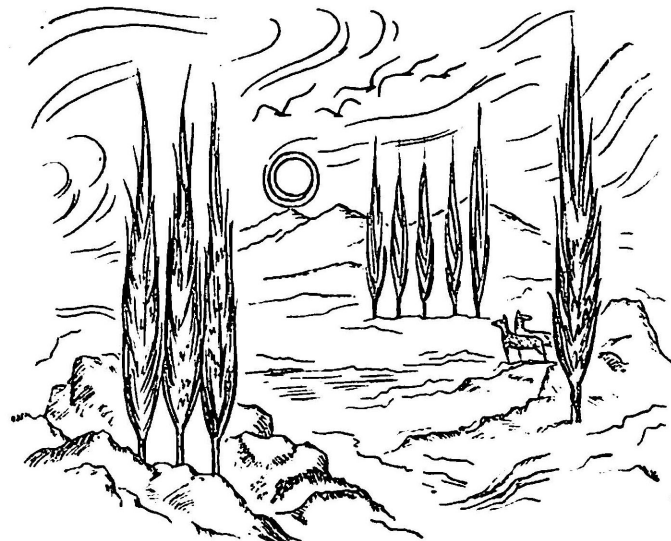
Дәрд јүз илдир дүшүнүр.
Дәрд мин ил, дәрд милјон ил дүшүнәчәк о, јенә.
«Дүнјаја сығмаз башы сығыбдыр синәсинә».
«Олум, ја өлүм» — деди

Ондан әввәлkilәр дә,
Ондан сонракылар да.
97

О, нә илкдир, нә дә сон.
 Чавабы тапылмады бу әбәди сорғунун.
 Һамлетин тунч һејкәли... архасында җарадан
 Җаранмышын дилилә данышды заман-заман.
 Атомлу әсримиздә бу дүнҗанын талеји
 бағлы икән бир ана
 «Олум, җа өлүм» — дејә
 Инди дүнҗамыз верир бу суалы инсана.

Страстфорд, октҗабр, 1978

ТӘБИӘТИН НӘҒМӘСИ

Булуд әлләрини ачыр чөлләрә
 Дүшәндә чискинә, борана дағлар.
 Өпүр җајалары, өпүр дашлары
 Бала севкисилә бу ана дағлар.
 Нә җаман ғышгырыр сулар дәрәдә,
 Сәфәрә чыхыбдыр арана дағлар.

Шәки, иҗул, 1977

КӨЗЭЛЛИК ӨНҮНДӨ

Абдулла, бир дајан, машины эјлө.
Мүмкүнмү, а гардаш, бу мәнзәрәјлө
Үз-үзө дурмамаг, саламлашмамаг,
Көзәллик өнүндө ашыб-дашмамаг?!

Өмрүмүз өтәјди бу јерлөрдө каш,
Өјлө, динчлик верәк бир аз машинына.
Дүнја дағылмаз ки, нолар, а гардаш,
Бир аз кеч чатарыг мәнзил башына.

Охгај!.. Навадакы сафлыға бах бир,
Көнүл тәзәләнир, чан тәзәләнир.
Заман әлдән кедир, ону сахлајаг,
Дөшләрә сәпилән күлләрә бир бах!

Вәсмәми чәкибдир гашына күлләр?
Аһ, јаман көзлөрдән јашына, күлләр...
Инди сүр! Јүзлө јох, минлө дө сүрсән,
Вахты габаглаја билмәјәчәксән!

Анчаг о анда,
Көзәллик өнүндө фикрә даланда
Вахты бир анлыға биз габагладыг,
Онда машины јох, вахты сахладыг.

Маж, 1952

СУ

Бир мөвсүмдә јүз һалы вар,
Јағыш да су, долу да су.
Чухурларда көлө дөнүб
Ајна тутар булуда су.

Көј үзүнү сәһәр-ахшам
Шәкил-шәкил нахышлајыр,
Елә бил ки, јер хышлајыр.
Анчаг јерә енән кими
Чичәк олуб алгышлајыр
Торпаг илә вәслини су.

Ағ булудлар вараг-вараг,
Көј курлајыр шараг-шараг.
Јағыш јағыр,

дараг-дараг
Јер хышлајыр,
көј дарајыр,
Һеј ахтарыр, һеј арајыр
Көјдә, јердә әслини су,
әслини су.

1977

СӘҺӘР

Күнәш чида боју галхыр үфүгдән,
Әввәл зирвәләри дөјүр шәфәгләр.
Һансы дүјүнләри ачачаг, көрән,
Үфүгдән дүнјаја бојланан сәһәр?

Күнәшин доғушу!..
Үфүгдә илкин
Од тутуб алышан шәфәгләр көзәл!
Кедәни өтүрмәк нә гәдәр чәтин,
Кәләни сәјр етмәк нә гәдәр көзәл!

Күнәшин доғушу!..
Өлән зүлмәтин
Доғулан ишыгла боғушудур бу!
Јени көзәллијин, јени һејрәтин,
Јени диләкләрин доғушудур бу!

Ишыг бир һүчүмдур кәдәрә, гәмә,
Гој долсун ишыгла күнүм, күндүзүм.
Догулан сәһәрләр өз зәманәмә,
Әсримә, дүнјама јени бир сөзүм!

Бахаг бу дүнјаја өз көнлүмүзлә,
Үрәкдә улдузлар ишым-ишымдыр.
Һәр догулан сәһәр—

бир тәзә көзлә
Дүнјаны јенидән гаврајышымдыр!

1977

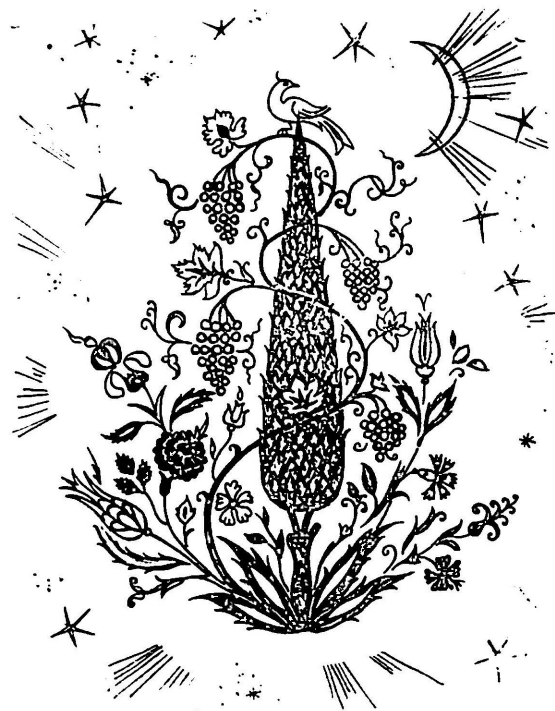
ЧАЈ

Алыб сүр'әтини даг зирвәсиндән
Јасты төпәләри үстәләјир чај.
Дәрәдә долашан кур сачларыны
Дүзләрдә бир јерә дөстәләјир чај.
Дағлардан башланан нәғмәләрини
Дашларын үстүндә бөстәләјир чај.

Додағы чатлајан аран јеринә
Дағларын гарындан су чиләјир чај.
Нә көзәл гурулуб кедиш-кәлишләр,
Дағлары аранда даг еләјир чај.

Мај, 1977

ГОШМАЛАР, КЭРАЈЛЫЛАР, ГЭЗЭЛЛЭР

ДҮНЈАНЫН

Баш чыхармаг һәм чәтиндир, һәм асан
Иблисиндән, мөләјиндән дүнјанын.
Адәм сатды бир буғдаја чәннәти,
Тора дүшдү көләјиндән дүнјанын.

Нә көзәлдир, үрәк кениш, сөз ачыг,
Јашамадым бир севдамы јарымчыг.

103

Эзаб адлы дәјирмандан нарын чых,
Кечәчәксән әләјиндән дүнјанын.

Арзум үчүн бир мәләјән чүјүрдүм,
О төпәдән бу төпәјә јүјүрдүм.
Нијә горхум кәфәнимдән?

Нә көрдүм
Бешијиндән, бәләјиндән дүнјанын?

Еј Бәхтијар, заман өмрү әридәр,
О дүнјаја кетмәмишдән чүрүдәр.
Архасынча палаз кимн сүрүдәр
Бәрк јапышсам әтәјиндән дүнјанын.

1971

□ ★ □

Чөлләрин көксүнә күлләр әкилди,
Күлләр тәзәләнди...

Мән тәзәләнмәм!
Дағларын башына јоллар чәкилди,
Јоллар тәзәләнди.

Мән тәзәләнмәм.

Әсримиз гочалды, долду камала,
Бири борч гајтара, бири борч ала.
Заман өз атыны чапды дөрднала,
Илләр тәзәләнди, мән тәзәләнмәм.

Башымдан нә гәдәр јел әсди, кечди,
Торпағы совурду, јери дәјишди.
Бир мәсләк, бир амал пајыма дүшдү,
Јелләр тәзәләнди, мән тәзәләнмәм.

Ијун, 1971

□ ★ □

Долдур, үрәјини, севинчлә долдур,
Бу һәјат енишли, јохушлу јолдур.
Дүнјада дөрд дә бол, фәрәһ дә болдур,
Һансыны көтүрсән, өз гисмәтиндир.

Бир чыдыр дүзүдүр бу һәјат, күлүм,
Бу јолу нәмәрлә баша чат, күлүм,
Өмрү мүфтә алдын, баһа сат, күлүм,
Мајасыз бу газанч—өз сәрвәтиндир.

Севинч ахтарырсан, ал, јасаг дејил,
Дөрд чәкән үрәкдән дөрд гачаг дејил.
Дүнја ики рәнкдир, тәкчә ағ дејил,
Бирини көтүрмәк чәһаләтиндир.

Бәхтијар, билдинми сән кимсән, нәсән?
Де һансы рүзкардыр башындан әсән?
Дүнјанын јасына гәһ-гәһ чәкмәсән,
Дүнјанын тоју да мүсибәтиндир.

1973—1977

ЕЈЛӘДИ

Бу јашда, бу башда севдаја дүшдүм,
Көнүл елә билди нүбар ејләди.
Чаванлыг дүјгусу, чаванлыг ешги,
Бу хәзан синәми баһар ејләди.

Кетдин, мән һәсрәтлә үзбәүз олдум,
Сәнсизлик һөкм етди, өзүмсүз олдум,
Ағрыја, ачыја дөзүмсүз олдум,
Һәсрәтим синәмдә губар ејләди.

Севдасыз өтмәсин бир јашым мәним—
Нә баһарым мәним, нә гышым мәним.
Тәгвимә бахмагдан бахышым мәним
Кағыз парчасыны габар ејләди.

Көнүл ашыб-дашар фәрасәтиндән,
Ајрылмаз һеч заман өз фитрәтиндән.
Бәхтијар аһыллыг мәһәббәтиндән
Нә хәчаләт чәкди, нә ар ејләди.

ГОЧАЛЫГ

Мүддэт бу, гисмэт бу, гәдәр буйдуму? -
Өмүр башдан-баша гәм јолујдуму?
Тәклик горхусуну үрәк дуйдуму,
Һазыр ол, гапыны дөјүр гочалыг.

Заман өз јериндә дајанајды каш,
Өзүм дә билмирәм, нәдир бу тәлаш,
Тәкчә гамәтини дејил, а гардаш,
Кишилик әзмини әјир гочалыг.

Баһары вермишәм, ғыш газанмышам,
Илләри вермишәм, јаш газанмышам,
Долуну вермишәм, бош газанмышам,
Ким дејир, кәтирир хејир гочалыг?

Заман ачыланы нечә солдурур,
Долуну бошалдыр, бошу долдурур,
Бәхтијар, чаванлыг, јарадыр, гурур,
Кечмишдән хатирә дејир гочалыг.

1977

БИЗИК

Мәнми гочалмышам, ја зәманәми?

Короглу

Нә дүнја гочалыр, нә дә зәманә,
Заманын әлиндә гочалан бизик.
Одуну, көзүнү вериб илләрә,
Оддан күлә дөнүб пуч олан бизик.

Доғулан һәр көрпә, кәлән һәр баһар
Гоча дүнјамызы чаванлашдырар,
Заман тәзәсини јарадар, гурар,
Төкүлән, сөкүлән, сачылан бизик.

Дүнјанын кәнчлији—өз дөврәсиндә,
Торпағын кәнчлији—көј пәһрәсиндә.
Көрпә нәвәләрин күл чөһрәсиндә
Күл кими јенидән ачылан бизик.

Феврал, 1978

ДҮНЈА

Јолунда сабитдир, анчаг инсаны
Каһ јохуша салыр, каһ дүзә дүнја.
Бир үзү кечәдир, бир үзү күндүз,
Дајаныб өзүлә үз-үзә дүнја.

Каһ сәни вар саныр, каһ да јох саныр
Өзү өз ичиндә кизли сахланыр.
Каһ зарафат едир, каһ ачыгланыр,
Төпөдән дырнаға мө'чүзә дүнја.

Өзү мүәммадыр, сөзү тапмача,
Оғул истәјирәм ондан баш ача.
Аһыла аһылдыр, гочаја гоча.
Чавана көрүнүр тәптәзә дүнја.

Бәхтијар, гүдрәтин әглә күвәнди,
Көјләрин әсрары јерләрә енди,
Бир түкдән асылыб тәлеји инди,
Инсан әмәлине каш дөзә дүнја.

Мај, 1970

СӘН КЕТДИН

Сән кетдин, елә бил дүнја бошалды,
Јаз да көчүб кетди, јери бош галды.
Баһар үрәјими сәнсиз ғыш алды,
Мән јаза вурғунам, ғышы нејләрәм?

Ешгими апарыб сән кетдин, демәк,
Ешгиз бир көнүл нәјимә кәрәк?
Сојуг даша дөндү о күндән үрәк,
Синәмдән асылан дашы нејләрәм?

Һәмишә ајрыјыг, кечә-күндүзүк,
Биримиз төпәјик, биримиз дүзүк.
Үстүнүн ғашыјла танынар үзүк,
Әкәр үзүк јохса, ғашы нејләрәм?

Нијә јашајырам, мән, нијә сәнсиз?
Нә јерә бахарам, нә көјә сәнсиз.
Мән ки, кор олмушам һәр шејә сәнсиз,
Кор көзүн үстүндә ғашы нејләрәм?

Март, 1967

ЭЛВИДА

Дејирәм, сөфасы битди өмрүмүн,
Инди даг чыхырам, дүзө элвида.
Көзө думан чөкүр, баша гар жагыр,
Баһара элвида, жаза элвида.

Ешгинө һәр заман мүгөддәс дедин,
Күнләр әлдән кедир, сән тәләс дедин.
Чоху истәмәдин, аза бәс дедин,
Дедим, чох јох исә, аза элвида.

Инди өз көкүндән үзүлән мәнәм,
Өзкә будаглара дүзүлән мәнәм.
Инди нә сән сәнсэн, нә дә мән мәнәм,
Биз ки биз дејилик, бизә элвида.

Бәхтијар, дәриндә сызлајыб јаран,
Сәни кечмишинә бағлар һәр заман.
Зүлмәт үрәјини ишыгландыран
Јолуна шам тутан көзә элвида.

1966

ӨЗ ИЧИНДӘДИР

Кәл гыша «зәһримар», јаза «чан» демә,
Гышын дәһшәтләри јаз ичиндәдир.
Енишдә јохуш вар, јохушда ениш,
Өн бөјүк атәш дә буз ичиндәдир.

Јүз тәпә боју вар бир уча дагда,
Јахындан јахындыр бә'зән узаг да.
Нифрәт дә, севки дә, гара да, ағ да,
Ишыг да, зүлмәт дә көз ичиндәдир.

Даг да гијмәтләнир әлдән кедәндә,
Мәләк дә сәндәдир, шејтан да сәндә.
Јахшы да, јаман да, дост да, дүшмән дә
Сәнин өз ичиндә, өз ичиндәдир.

1969

«Бирјоллуг көнлүндән сил мәһәббәти»,
Дејәнләр көнлүмү нә саныр мәним?
Гәлбим бу севдадан нә кечә билир,
Нә атыр, нә тутур, нә даныр мәним.

Мәчнуна нә вар ки, о дүшдү дәрдә.
Гынајан олмады ону бу јердә.
Көр нечә бәдбәхтәм, бу чәк-чевирдә
Ешгим, мәһәббәтим гынаныр мәним.

Дејирләр, мөһкәм ол бу говғаларда,
Ирадә инсаны гојармы дарда?
Мән нечә бәдбәхтәм, көрүн бир һарда
Ирадәм, мәрдлијим сынаныр мәним.

7. Август, 1968

ГОЧАЛМЫР

Гочалдыр инсаны, гочалдыр заман,
Үрәјин атәши, көзү гочалмыр.
Дағлары, дашлары гочалдан заман,
Билмирәм, бәс нијә өзү гочалмыр?

Кетди баһарымыз, јер гыша галды,
Дүзләр гара галды, јағыша галды,
Бизимки бир гуру бахыша галды,
Нејләјәк, арзунун көзү гочалмыр.

Бәхтијар, дүшүнәк биз дәрин-дәрин,
Хәјаллар мөһтәшәм, арзулар ширин,
Әсил сәнәткарын, әсил шаирин
Өзү гочалса да, сөзү гочалмыр.

1965

БӘҲАНӘДИР

Дишләрим төкүлдү, сачым ағарды,
Яшын нә кунаны, яш бәһанәдир.
Таләјим даш атды, башымы жарды,
Буна даш нејләсин, даш бәһанәдир.

Бә'зән баһарда да саралыр жарпаг,
Таләјин әлиндә һәр шеј ојунчаг,
Инсаны өлдүрән әчәлдир анчаг,
Азар да, безар да бош бәһанәдир.

Лағ етмә бәдбәхтә, күлмә накама.
Бәдбәхт чан атмагла јетишмәз кама.
Бәхтимдән гар јағды өмүр бағчама,
Буна гыш нејләсин, гыш бәһанәдир.

Мән гузејли олдум, арзум, күнејли,
Она чатаммадым, чалышдым хејли,
Бәхтијар, бәхтиндән олдун килејли,
Бу да сәнин үчүн хош бәһанәдир.

1965

ОЛУРМУШ

Нә јаман, нә чәтин күнләрә галдым,
Севкинин дүшмәни мин-мин олурмуш.
Күмансыз күманлар, гансыз шүбһәләр
Севәнин гәлбиндә чин-чин олурмуш.

Гырылды арзулар, өлдү инамлар,
Галды арамызда гуру саламлар,
Мәни баша салын сиз, еј адамлар,
Бәс нә вахт севәнләр мәтин олурмуш?

Мән һаггы итирдим күман ичиндә,
Аздым өз јолуму думан ичиндә,
Севәндә севирик бир ан ичиндә,
Унутмаг нә гәдәр чәтин олурмуш.

Бәхтијар, дүшүндүн, әрисин кәрәк
Севәнин мәнлији суда шәкәртәк.
Сән јенә јанылды, севилән үрәк
Гатилдән бешбетәр худбин олурмуш.

Јанвар, 1968

Мәним гисмәтимдир алаторанлыг,
Кечәјлә күндүзүн арасындајам.
Гурулур ичимдә мизан-тәрәзи
О кәзлә бу кәзүн арасындајам.

Јоллар ајрычында чох таланмышам,
Фикирләр әлиндә һачаланмышам,
Тәпәдән горхмушам, дүзү данмышам,
Инди дағла дүзүн арасындајам.

Илишнб галмышам гәм чаласында,
Бир кәзәл тилсимин даш галасында,
Һәмишә гапылар астанасында,
Бајырла дәһлизин арасындајам.

Бәхтијар, синәдән нечә «мән» кечир,
Бири дәрдли кечир, бири шән кечир,
Мәфтилли чөпәрләр синәмдән кечир,
Бакыјла Тәбризин арасындајам.

Мај, 1969

КЕДӘНИМ, КӘЛӘНИМ

Еј көнүл, демә ки, күн дағдан ашды,
Бир өмүр күнүнүн ахшамыјам мән.
Елә билирәм ки, һәлә өмрүмә
Доған бир сәһәрин саламыјам мән.

Кәјләрин үрәји дөјүнүр јердә,
Кәјләрә чәкилән гајыдыр бир дә.
Кедән дә мәнәдир, кәләсиләр дә,
Мән, тәк мән дејиләм, јох, һамыјам мән!

Кәзүмдә галмасын бир күл һәсрәти,
Нә чәмән һәсрәти, нә чөл һәсрәти.
Дүнјадан кедәнин көнүл һәсрәти,
Дүнјаја кәләнин инамыјам мән!

Јанвар, 1974

ВЕРЭРДИМ

Мән бир тарзән олуб чала билсәјдим,
Арзуму, сөзүмү телә верәрдим.
Ханәндә ешгими чар әләсәјди,
Мин бәми бир кәсик зилә верәрдим.

Бүлбүл нәлә чәкәр вүсал дәмәндә,
Күлүн ләчәкләри солар чәмәндә,
Тәбиәтин һөкмү олсајды мәнә,
Гангалын өмрүнү күлә верәрдим.

Севкилим, сејр едәк кәл бу әләми,
Кәл, бајрам ејләсин гој вүсал дәми,
Сәнинлә олдуғум бир дәгигәми
Сәнсиз кечирдијим илә верәрдим!

Ијун, 1956

МӘҺӘББӘТ

Өзәлдән һәгигәт ашигијәм мән,
Башга чүр јаратмыш тәбиәт мәни.
Әсәрәм, чошарам дәрјатәк, анчаг
Јашатмаз кин мәни, күдурәт мәни.

Нә мурада јетди, нә кама чатды
Өзкә гапысына ким ки, даш атды.
Өмрүн јолларында мәғрур јашатды
Әһдимә, сөзүмә сәдагәт мәни.

Көнүлләр сәсләнир һәр хош бәстәдә,
Бүлбүллә гочалмаз күл гәфәсдә дә,
Илләр гочалтса да, сон нәфәсдә дә
Гочалтмаз дүнјада мәһәббәт мәни.

Август, 1956

ЈАРЫ ХӘЗӘЛ, ЈАРЫ ЈАРПАГ

Нечин дүшдүн будағындан,
Нечин дүшдүн, сары јарпаг?..
Сүрүнүрсән ајагларда
Јары хәзәл, јары јарпаг?..

Күләк әсди, сәни кәсди,
Јох етмәкми сәни гәсди?
Өз һөкмүндә о тәләсди,
Ағачларын бары јарпаг...

Гушлар көчүр дәстә-дәстә,
Көнлүм өзкә бир нәвәсдә:
Каш јердә јох, ағач үстә
Саламлаја гары јарпаг...

Декабр, 1966

ЈАШАДЫГЧА...

Өзүмә бир далда сечдим
Будагларын чәтрини мән.
Дедим ки, гој ше'рә салым
Күл-чичәјин әтрини мән.

Дүшүнүрәм сәһәр-ахшам,
Тез ојаныб, кеч јатырам.
Өз ганымла јарадырам
Ше'римин һәр сәтрини мән.

Һәјат ширин, өмүрсә кәм,
Һәр бағчадан бир күл дәрәм!..
Јашадыгча, чох билирәм
Јашамағын гәдрини мән!

Ијун, 1956

ИНСАН—КӨЈДӘ АЈ КИМИДИР...

Чәмәнликдә күл-чичәјин
Сағ-солунда әләфи вар.
Дүнјада һәр бәдбәхтлијин
Һәм зәрәри, һәм нәф'и вар.

Вахт һакимләр һакимидир,
Һәјат, варкән јох кимидир.
Јадан чыхан ох кимидир,
Һәр өмрүн өз һәдәфи вар.

Үрәкдәдир сөзүн көкү,
Ајыра бил түкдән түкү,

Чох ағырдыр мәсләк жүкү,
Чәкә билсән шәрәфи вар.

Үрәк фикрин тилсимидир,
Һәр гаты бир лај кимидир.
Инсан—көјдә Ај кимидир,
Көрүнемәјән тәрәфи вар.

Ијун, 1978

ОЛМУШАМ

Биз икимиз бир чан идик,
Ајрылмышам, мин олмушам.
Аллаһымсан, инди сәнә
Чатмаг үчүн дин олмушам.

Өз јолуму билән идим,
Сүкан идим, јелкән идим,
Бир заманлар мән мән идим,
Инди дөнүб сән олмушам.

Нә кечәм вар, нә күндүзүм,
Гышгырырам: —Нечә дөзүм?
Чығырдыгча инди өзүм
Сәс олмушам, үн олмушам.

Дәниз кими чалхаландым,
Гаја кими лал дајандым.
Ајрылығы әлач сандым,
Көрүрәм ки, јанылмышам.

Нојабр, 1969

□ ★ □

«Кәл-кәл» дејә һичриндә камантәк мәләдим мән,
Бир өмрү сәнин ешгинә гурбан еләдим мән.

Асудә тифилдин, нә гәмин варды, нә дәрдин,
Дәрдимлә сәнин көзләрини сүрмәләдим мән.

Һиссим сәнә «кәл-кәл» деди, әглим деди «кет-кет»,
Бу ганлы дөјүшдән мәнә имдад диләдим мән.

Ешгим дә гахынч олду мәним башыма һәр күн,
Бир ешгин учундан нә гәдәр тө'нә једим мән.

Өз һиссини душтаг еләјән Бәхтијар олмаз,
Өз ешгимә өз көнлүмү зиндан еләдим мән.

Феврал, 1969

□ ★ □

Де, билирсәнми бир амалда јанан кимди, күлүм?
Дәјишиб рәнкини тез-тез бојанан кимди, күлүм?

Кими рө'јада ојагдыр, кими бир өмрү јатыр,
Бу күзөркәһдә јатан ким, ојанан кимди, күлүм?

Мәни јандырдын өзүн, һәм дә гызындын. одума,
Гызынан кимди, јанан кимди, ганан кимди, күлүм?

Тикан агрытды сәни, көксүмә сапланды бычаг,
Чығыран кимди, фәгәт, бәрк дајанан кимди, күлүм?

Чатар өз камына, һәсрәтдә дејәр Бәхтијарам,
О көнүлләр ки, һәр ан нәфсинә һакимди, күлүм.

Март, 1978

□ ★ □

Мә'шугәмә аллаһ күчү бәхш етди көзәллик,
Дағлар кими тәрпәнмәзи тәрпәтди көзәллик.

Дүнјаны апаррам онун ардынча сәрасәр,
Бајрагды, тамам өзкә тө'ригәтди көзәллик.

Кимдир о дејән гүдрәти заһирдәдир һүснүн,
Ти'нәтдәки, чөвһәрдәки һикмәтди көзәллик.

Һејрәт еләдик тамлыға, јүксәклијә даим,
Камиллијә ән јахшы әламәтди көзәллик.

Бир чилвәси мин залими мәзлүмә чевирди,
Гүввәтләрә галиб, нечә гүввәтди көзәллик.

1974

Өзү һејрәт, сују шәфгәт, дады шәрбәт булагым,
Сәни ичдикчә додаг јанды, сусузлашды көнүл.

Сәнә һәсрәт галыбан илләри вердикчә јелә,
Јајын илғым аловундан нијә бузлашды көнүл?

Дөзүмүм јох, јенидән мән сәни ичмәк диләрәм,
Бу диләкдән дә булагтәк јенидән дашды көнүл.

Билмәјирдим сәнә мән бунча әсир олдуғуму,
Елә ичдикчә сусузлашды, дөнүб чашды көнүл.

Бәхтијар һәдди күдүб ашмады сәрһәдди, фәгәт,
Нечә дағдан јан өтүб даш барылар ашды көнүл.

Ијул. 1978

Долмуш нә гәдәр истәк илә, кам илә көнлүм,
Олмуш бир ағыр фикрә бу күн һамилә көнлүм.

Даим арамаг-тапмаг үчүн ән уча јолдур,
Тапдыгча мөкан салмады бир мәнзилә көнлүм.

Күн кечди, јаш өтдүкчә, гочалдыгча нә сирдир,
Сөвдада чаванлашмада илдән-илә көнлүм.

Мәндән нә умур, вурғусу бир сәсли, авазлы,
Истәкләри һеј чәркәләнен силсилә көнлүм?

Дујдугча биләммир нә имиш умдуғу мәндән,
Бир јол нә олар, дујмаја, анчаг билә көнлүм.

Ешг өлдү, анымлар она ан-ан әвәз олду,
Кәлмиш дөлисов хатирәләрдән дилә көнлүм.

Еј Бәхтијар, алдатмаг асандыр сәни, лакин
Һәр нәғмәјә ујмаз, нијә кәлмәз әлә көнлүм?

1979

СЕВКИ ЈУХУЛАРЫ

МӘН СӘНДӘН ГАЧЫРАМ...

Мән сәндән гачырам... Јохмуш чүр'әтим,
Нејләјим?

Сусузам, додағым јаныр.
Долуб көзләримә сонсуз һәсрәтим,
Көзүмүн ичиндән сәнә бојланыр.

Дүшүндүм, гаршыда нә вар?

Ah-аман!

Бир јол јорғунлуғу, бир сојуг үрәк.
Мән сәндән гачанда

чаванлығымдан,

Севкимдән, һиссимдән гачырам демәк.

□ ★ □

Көжләр једди гатдыр,
Јерләр једди гат.
Гатлара бирбәбир галхдыг, һәм ендик.
Ендикчә учалдыг,

Нәдир бу тәзад?
Ендикчә, галхдыгча биз тәзәләндик.
Бахдыг севдамыза бир тәзә көзлә,
Инди јарышырыг өз-өзүмүзлә.

Ендијимиз гәдәр учалырыг биз,
Учала билмәрик әкәр енмәсәк.
Бизи, биздән күчлү һиссләримиз,
Дүз олар,

ендирмир,
галдырыр десәк!

Гөрхма, кәл далымча,
учаг, учаг биз,
Гатлар үзә чыхыр күнбәкүн, күлүм.
Сирләрин ардынча учалдыгча биз,
Јер дә көјә дөнүр бизимчүн, күлүм.

О ширин саатлар, бу ширин анлар
Арзунун рәнкинә бојаныр инди.
Сәнинчин, мәнимчин кизли оланлар
Бизимчин јухудан ојаныр инди.

Дөјүндү үрәкләр,
Гапанды дилләр.
Нә мән дилә кәлдим, нә дә сән, күлүм.
Һансы дүјгунуса о узун илләр
Мән сәндән кизләтдим, сән мәндән, күлүм.

Үрәкдә күлләнди јанар дүјгулар,
Дандыг өзүмүздән истәјимизи.
Јухулар,
јухулар,
ширин јухулар
Ширин дүјгулардан ојатды бизи...

Хәјаллар тушланыб инди нијјетә,
Инди нә кечә вар,
Инди нә күндүз...
Өзүмүз дөнүрүк бир һәгигетә
Һәгигет олунча тәсәввүрүмүз.

Көжләр једди гатдыр,
Јерләр једди гат.
Гатлары бирбәбир галхдыг, һәм ендик.
Ендикчә учалдыг...

Нәдир бу тәзад?
Ендикчә, галхдыгча биз тәзәләндик.

Шәки, ијул, 1978

□ ★ □

Нечә миннәтдарам иман јолу—рә'јаларыма,
Мәни хошбәхт еләјән дүјгулу рә'јаларыма.
Мән ојаглыгдакы мин керчәји гурбан верәрәм
Бир тәәччүб долу, һејрәт долу рә'јаларыма.
Севирәм күндүзү, лакин мәним олсун кечәләр,
Кечәләр көнлүмү веррәм уду рә'јаларыма.

Ијул, 1978

СЕВКИ КИЛЕЈИ

Һеч билмирәм һара јоздун
Доғруму сән, дүзүмү сән.
Мән һәсрәти өтүб кечдим,
Сән һәсрәтин дөзүмүсән.
Гулагларым чинкилдәјир,
Данышырсан сөзүмү сән,
Сөзүмү сән.
Истәрәм ки, јухумдан да
Кәлиб сәни алан олсун.
Вүсал долу бу јухулар
Јалан олсун, јалан олсун!
Мәнә галан хатирәдир,
Унудулсун, талан олсун,
талан олсун!

Гол-будаглы ағач идим,
Буданмышам, чапылмышам.
Һәмдәм кедиб, көлкәм итиб.
Мән өзүмә гапылмышам.
Амма сәни итирән күн
Мән өзүмчүн тапылмышам,
тапылмышам.

1976

УНУДА БИЛСӘН...

Фикрим дә, хиссим дә күнәбахандыр,
Доланыр һәмишә анчаг изинлә.
Сән бахан тәрәфә бахмаг асандыр,
Бахырам дүнјаја сәнин көзүнлә.

Сеединсә... Сән осан, өзүн дејилсән,
Јох икән даһа чох сән варсан, күлүм.
Өзүнү нә гәдәр унуда билсән,
Өзүнү о гәдәр тапарсан, күлүм.

Кәл ки, өзүмүзү итирәк, тапаг,
Фикир азад олсун чан гајғысындан.
Варлыгла јохлуғун һүдудларында
Ана тәбиәтә гарышыр инсан.

Демирәм, өмрүмүз тој-бусат олсун,
Дејирәм, гајғыдан гој азад олсун.
Бизим ешгимизә гушларын сәси,
Суларын нәғмәси нәгарат олсуң.

Ијун, 1978

□ ★ □

Мән сәни јаратдым, күлүм, сән мәни.
Үрәкләр гул олур јаратдығына.
Хәјаллар ујдурур бүтү, сәчдәни,
Биз дә јаратдыг ки, тапынаг она.

Инандыг,

Бурулдуг,

Тапындыг нечә,
Бу ешгин башына дүнја чәм олсун.
Сәни јаратмышам өз үрәјимчә,
Сәни јаратдым ки, мә'бәдим олсун.

Апрел, 1978

□ ★ □

Ағача су вердим,

Һопду бир анда,
Һачанса дедијин сөз јада дүшдү.
Јаддашын јарпагсыз будагларында
Пәришан-пәришан бир гуш өтүшдү.

Араја дүшмүшдү узун бир һәсрәт,
Көрүшдүк,
динмәдик,

биз елә сусдуг.
Биз онда билдик ки, нәјмиш мөһәббәт,
Биз онда билдик ки, нәјмиш сусузлуг.

Су судур һәмишә—јајда, ғышда да,
Су үчүн һәмишә јанмырыг анчаг.
Додаглар гурујуб чадар оlanda
Билирик нә имиш бир сәрин булаг.

Ағача су вердим,

Һопду бир анда,
Һачанса дедијин сөз јада дүшдү.
Јаддашын јарпагсыз будагларында
Пәришан-пәришан бир гуш өтүшдү.

Ијул, 1978

ЧОХДУР ЈАШЫМДАН ДА...

Чохдур јашымдан да севкимин јашы,
Анчаг о гочалмыр, көһнөлмир нэдән?
Ағарыр көнлүмдә дағларын гашы,
Севким чаванлашыр, гочалдыгча мән.

1975

ЈАМАН ДАРЫХМЫШАМ

Јаман дарыхмышам сәнинчүн, јаман!
Мән әсир дүшмүшәм өз истәјимә.
Нифрәти кизләтмәк асандан асан,
Севкини кизләтмәк мәһалмыш, демә!

Һарајлар јүксәлир көнүлдән јенә,
Бу нечә һарајды, бу нечә һајды
Өһдәмдән кәләрдим...

Көзүм үзүнә,
Гулағым сәсинә дарыхмасајды...

Елә бил һәр јердән үзүлүб әлим...
Мән азыб галмышам гәм дәрәсиндә.
Дирилиб јашаныр сәнли күнләрим
Сәнсиз күнләримин хатирәсиндә.

Јаман дарыхмышам...

Бу нәдир јенә,
Ағлым саға бахыр, үрәјим сола.
Үрәјим дөнүбдүр көј көјәрчинә
Гонуб сән кедәли сән кәлән жола.

Јаман дарыхмышам...

Һәр ахшамчағы
Арзуму Күнәшин телинә сардым.
Мәнимлә олсајды, мән дарыхмағы
Замана ән узун өлчү санардым.

Јухума кәлмишдин...

Гысылдыг күнчә.
Данышдыг...

Јел әсди...

Дағылды дәрәд-гәм.
Көлкәјә дөнмүшдүм,
Сәни көрүнчә
Сәнин ишығында јох олду көлкәм.

1974

ЈОЛ ИШАРӘСИ

Оғлум Исфәндијара

Севдинсә...

Ешгиндә итиб јох олдун,
Чашбаш салачагсан күнү, ајлары.
Севки јолларында нә гајда-ганун?
Өзүн ашмалысан бу долајлары.

Әријиб, өзүнү јох сајачагсан,
Бу дәрдин олмајыб өзкә чарәси.
Сән тез-тез «гәзаја» уғрајачагсан,
Јохдур бу јолларда јол ишарәси.

1977

ИНАНЫР ИНСАН

Үјдүм лајласына севкинин, нејним,
Јатдым, јуху көрдүм, ширин бир јуху.
Өтдү бир ан кими өтдү, севкилим,
Һәмән бу јухујла өмрүмүн чоху.

Һәмишә мүбтәда сәндин,
хәбәр мән
Вәфа нәгәратлы нәғмәләриндә.
Инди боз күл галыб јанан үрәкдән,
Тәәссуф көзәрир ешгин јериндә.

Өһдини, сөзүнү керчәк санырдым,
Үрәк нә чәкмәди севкидән јана.
Рә'јада нечә дә мән инанырдым
О ширин, мәһәббәт јухуларына.
Нә гөдәр ки, јатыр, јатдығы заман
Көрдүјү јухуја инаныр инсан.

1977

□ ★ □

Бир баглыча дөфинәјдим.
Гәм килидим,
Дөрд ачарым,
Чичөк ачар улу дағлар,
Бөс мән нијә дөрд ачарам?
«Чан» дејәним мин-мин олар,
Төк сөндөдир дөрдө чарам.

Һеч билмирәм нә вахт, һарда
Мәни мөндөн нечә алдын.
Мөнә мөндөн јахын олуб,
Мәни мөндөн узаг салдын.

1977

ЈУХУЛАР, ЈУХУЛАР...

Сән јохсан шөһөрдә, јохсан... бу сөзә
Јетим галан көнүл гара кејинди.
Јохлуғун өзү дә көрүнүр көзә,
Јохлуғун варлыға чеврилиб инди.

Јухулар көрүрәм... Тутуб әлимдән
Мөнә ичирисән севки шөרבети.
Елә санырам ки, бу јашымда мән
Илк дөфә дадырам илк мөһөббети.

Мөөттөл галмышам бу хумарлыға,
Төпөдөн дырнаға өзүн дә сирсән.
Елә ки, јохлуғун дөнүр варлыға
Һиссимдә, руһумда һөкөллөширсән.

Мөһөббөт шөרבети... Шириндән, ширин,
Бөхтијар адымын өз бахты сөнсән.
Мин-мин истөјимин, мин-мин һөззимин,
Мин-мин хөјалымын пајтахты сөнсән.

Јухулар, јухулар, дөли јухулар
Елә горхурам ки, һәгигәт олар.
Горхурам? Јаландыр!

С хош фүрсәти
Хөјалда бөзөјөр, нахышлајардым.

Һәгигәт будур ки,
Мин һәгигәти
Бирчә о јухума бағышлајардым...

Һәгигәт беләдир... Артыг нә дејим?
Сирләр гајнағыдыр эзәлдән үрәк.
Ат чапыр јухумда мөним истөјим,
Бу нечә јухудур, бу нечә истөк?

Дөлиб гајалары көјә фышгыран
О вулкан дујғуна, һиссинә гурбан!
Данышдым јухуму, хөтринә дөјдим...
Јох, күлүм, севирәм о һалларыны.
Мөним бир арзум вар: көрә биләјдим
Сөнин гејри-ади хөјалларыны...

Мән сәнә јухуму данышан заман
Сөһбәти дөјишдин... Дедин, «Бөсди, бөс!»
Сөзүмү кәсмәкдә сән дә һағлысан,
Хөјала кәләнләр дилә кәләммәз.

Әслиндә һәгигәт башгадыр, күлүм...
Јухулар, хөјаллар биздән дәриндир.
О ширин јухумда мөним көрдүјүм
Сөнин хөјалында көрдүкләриндир.

Көтмир көзләримдән бир о... бир дә сән.
О говур... гачырсан... о чөлд, сән чевик.
Мән сөндә адилик көрмөдијимдән
Умдум һәр ишиндән гејри-адилик.

Апрел, 1978

ӨЗҮН ЈАНМАЛЫСАН...

Дедим: —Ешгиндә јанылдым,
Бу һалымдан һалысан.
Деди: —Сән керчөји билмөк үчүн
алданмалысан.

Дедим: —Улдуз чиләјир
Көзләрин ахшамларыма,
Деди: —Анчаг мөни көрмөкчүн
Өзүн јанмалысан.

1978

СЭНИ АНДЫГЧА...

О замандан ки, узаг улдуза дөндүн,
Сэни хатырлајырам һәр кечә, һәр күн.
Мәнә ајрылмаг өлүмдән бетәр олду,
Сэни андыгча—хәјал дәрбәдәр олду.
Көрүрәм, јохмуш һәјат, һеч демә, сәнсиз.
Бу күнүн үнваны мүмкүнмү дүнәнсиз?
Јухулардан умурам вәслини һәрдән,
Демә, имдад јох имиш хатирәләрдән.
Нә демәкдир, нә демәк бир белә јанмаг?
Сэни андыгча аныр, дојмурам анчаг,
Сәһәрим кәлсин, өтүшсүн, кечә кечсин,
Сују анмагла сусузлуг нечә кечсин?

1977

«СОН КӨРҮШ» ПОЕМАСЫНДАҢ

I. ГОЈ ОЛСУҢ

Ах, нечә гыфылла гыфылланмышам,
Мән бу душтаглыгы һәјат санмышам.
Бәнд-бәнд буховлујам өз үрәјимә,
Һәјат ајры чүр дә олурмуш демә.
Гырылыб төкүлән ганадларымдан
Ган ахыр...

Күн-күндән бөјүјүр јарам.
Бир бәндим, гыфылым ачылан заман
Мин јердән бағланыб гыфылланырам.

Арзуму?

Дүнјада арзуларына
Ән аз јетәнләрдән биријәм, еј дост.
Мәним бир арзум вар:

чатмагчүн она
Кәрәк мума дөнүб әријәм, еј дост!

Бу гәдәр ағрыја табламаг олмаз,
Мәним чәһдим бөјүк, тәләбимсә аз.
Анчаг алмаг үчүн бу азы сәндән,
Өмрүмү, күнүмү вермәлијәм мән.

Хошбәхтин арзусу, диләји мин-мин,
Чатар һамысына, «бәс» демәз јенә.
Бәдбәхт бир арзуја говушмаг үчүн
Мин дағы дағыдар, јетишмәз јенә.
Гој олсун!

Дөнмәрәм өз дедијимдән
Әбәди јолчујам, јол кедирәм мән.
Ешгимин әзаблы јолудур бу јол,
Һаггың јолундан да улудур бу јол.
Намәрдәм, дөнәрсәм өз дедијимдән,
Јорулуб бу чәтин долајларда мән,
Алмаг истәмирәм бир ан динчими,
Дәрдимдә тапмышам һәр севинчими...

Нојабр, 1955

2. МЭН ДЭРДДЭН ГАЧАНДА...

Мөним үрөјимдө вериб баш-баша
Дајаныр дағ бојда дағлар сүкутта.
Бири дикәриндөн хәбәрсиз, сәссиз
Дәрдләрим шам кими ағлар сүкутта.

Заман дара чәкир фикри, хәјалы,
Заман дамчы-дамчы ахыр көзүмдөн.
Арзулар башыма гахынч олалы
Өзүмү сүкута тапшырмышам мән.

Галмышам су үстдө тәнһа гу кими,
Фикримә дар кәлир бу јерләр мөним.
Мән дәррдән гачанда
Бир оғру кими,
Тутур ајағымдан фикирләр мөним...

Солуб үрөјимдө саралыр дән-дән
Һәлә ачылмамыш тәр гөнчөләрим.
Јатмағ истәјөндө дәрдин әлиндән
Мәнә јорған олур дүшүнчөләрим...

Мән дәррдән гачанда јолда из галыр,
Алов көздөн гачыр, көзө дәрд олур.
Дәрдимдән гачанда дәрд јалғыз галыр,
Бу да мөним үчүн тәзә дәрд олур.

Солан бир чичәјәм, күн батан кими
Мин һала дүшүрәм бу дөвран кими.
Бир күнлүк нәш'әмиз өтүр ан кими,
Бир аныг гөмимиз бизә дәрд олур.

Саралыб јох олур мин арзу, диләк,
Бу дәрди чәкән дө үрәкдир, үрәк.
Дүзәндө бүркүдән солур күл-чичәк,
Чичәјә дәрд олмур, дүзә дәрд олур.

Нојабр, 1965

ЈАРЫЈУХУЛУ

Јухудајам...

Әслиндә јарыјухулујам мән.

Бир-биринә долашан
Гарышыг фикирләрин
Одујла долујам мән.
Јатым?

Јохса ојаным?
Бу фикир ајрычында
Дајанмағ истәјирәм.
Сәни

јухуларымда

көрмәк үчүн

јухламағ,

Гәһрини чәкмәк үчүн

Ојанмағ истәјирәм.

1974

АҒРЫЛАР

Бир көзүндә әзаб, бир көзүндә мән,
Һәр саат гојурсан чәкијә мәни.
Бәли, сән һәр шеји там истәјирсән,
Бөлмәк истәмирсән икијә мәни.

Мәни, мөним үчүн дејил, сән бу күн
Мәни дө севирсән јалныз өзүнчүн.
Дәрдин әгрәб олду
Ешгини чалды.
Мөһәббәт гуртарды, ағрысы галды,
Ағры, тәк бир иди, артды, мин олду.
Ағрылар бөјүјүб тәләбин олду.

Мөним көнлүмдәки саф дујғулары
Нечә лә'нәтләдин,

Аман!

Әл'аман!

Һөмин о ағрыдыр, һөмин о ағры
Мәни тәһгир едән, сәни ағладан!
Бу инчик мөһәббәт бизә нә верди?
Јорулдуг!
Бир она јанырам ки, мән,

Сенә елә кәлир эзабы, дәрди
 Верәни мәнәмсә... чәкәни сәнсэн!..
 Силмәжә чалышыб көнлүндөн мәни,
 Кәләчәк күнләрә ганадланырсан..
 Мән баша дүшүрәм:

Бу күн сән мәни
 Јолунун үстүндә кетүк санырсан!
 Бәлкә дә һаглысан... ах!.. бу бәлкәләр!..
 Сөзүм јох!

Тәмизлә сән өз јолуну.
 Мән ондан горхурам: Нејләрсән әкәр
 Бошлуға дирәнсә бу јолун сонү?!.

Маж, 1967

□ ★ □

Евинизин кандарында
 Итиб мәним изим артыг.
 Гуруча бир «салам» галыб
 Арамызда бизим артыг.
 Мән ешгсиз даша дөндүм,
 Јохдур сенә сөзүм артыг.

Мән бојнунда мәрчан идим,
 Пәрән-пәрән позулмушам,
 Уча-уча бир дағ идим,
 Әримишәм, тоз олмушам,
 Мән бир јанар вулкан идим,
 Јана-јана буз олмушам.

Нојабр, 1957

НӘҒМӘЛӘР

ГУЛАҒЫМ ЧИНКИЛДӘЛИР

Гулағымда сәсләнир
 Сәнин о титрәк сәсин.
 Данышырам сөзүнү
 Гулағын чинкилдәсин.

Күләк галхды, гызартды
 Күл алтында көзүмү.

Мөним әлимдән алды
Кечәми, күндүзүмү.

Мән өзүмдә дежиләм,
Сәнә вердим өзүмү.
Гулағым чинкилдәйир,
Данышырсан сөзүмү.

1977

ДАШЛАРА ЖАЗДЫМ

(Романс)

Мән бир намә жазыб көндәрдим сәнә,
Узаг чәмәнлијә көрүш дә вердим.
Бир саат вахтыны гыјмадын мәнә,
Мән сәнә өмрүмү гурбан едәрдим.

Кәлмәдин, долашдым чәмәнликдә тәк,
Евә дә кетмәдим, кетмәди үрәк.
Дикиб көзләрими кәнд јолларына,
Кәздим, дағда, дашда мән јана-јана.

Јенә намә жаздым, дүбарә жаздым,
Өзүм дә билмәдим һеч һара жаздым.
Чавабсыз ешгими, мәнәббәтими
Ајаг изләримлә дашлара жаздым.

Ијун, 1956

КЕЧӘ БУЛАГ БАШЫНДА

(Е. Ибраһимова бәстәләмишдир)

Сакит ахыб кечәләр
Булаг нөләр данышыр?
Елә бил ки, нағыллар,
Әфсанәләр данышыр.

Сирләрлә долудур
Кечәләр булаг башы.
Онун зүмзүмәсидир
Кечәләрин сирдашы...

134

Сәпәләниб тоз кими
Шырылтыјла ахан су—
Нечин позур кечәнин
О дәрин сүкутуну?

Бә'зән ајлы, сүд кими,
Бә'зән гара кечәләр—
Булаг лајламы чалыр
Јатанлара кечәләр?

Нә дејир лајласында
Өтүб гумрулар кими?
О—кечмишин наләси,
Кәләчәјин сиррими?

Булаг нә дејир көрән,
Һеј ахдыгча шырашыр?
Күндүз көрдүкләрини
Кечәјәми данышыр?

Август, 1956

ГҮРУРУ НЕЈЛӘЈИРСӘН?

(Р. Миришли бәстәләмишдир)

Өмрүн баһар чағында
Гәлбә јаған гар нәдир?
Севирсәнсә, севжилим,
Сәндә бу вүгар нәдир?

Бүтүн арзуларына
Зирвә мәнәм, сон мәнәм,
Гүруру нејләјирсән?
Сәнин гүрурун мәнәм...

Вүгар һара, ешг һара?
Севәнләр «мән», «мән» демәз.
Севәнләр ешг одунда
Әријиб итмәзми бәс?

Вүгарынла дөјүшдә
Мәнәббәтин удузмуш,
Мөним исти көз јашым
Бош гүрурдан учузмуш?..

135

1970

КӘПӘНӘК

(Е. Сабитовлу бәстәләмишдир)

Күлләр үстә учан, гачан
Бир гаҗғысыз кәпәнәкдин,
Чичәкләрин үрәјиндә
Сән ән ширин бир диләкдин.

Сорағыны күл-чичәкдән
алынча мән, көрдүм јохсан,
Гачдым сәнин далынча мән,
көрдүм јохсан.

Нәгмә дејир сәнә күлләр
Јел әсдикчә нарын-нарын.
Һәр чичәкдән бир рәнк алыр
Гызыл-гызыл ганадларын.

Һансы күлү охшадынса,
Ләчәјиндә изин галды.
Сәни тутдум, учуб кетдин,
Әлләримдә тозун галды.

1974

ҺЕЈФ

(О. Казымов бәстәләмишдир)

Һејф о көзләре, о бахышлара,
Өзкә бирисинә бахачаг һәмән.
Һејф о илаһи, гөвси гашлара,
Сыначаг кәдәрли дүшүнчәләрдән.

Һејф о аловлу өтән чағлара,
Учан, јад будаға тез гоначагдыр.
Һејф күлә бәнзәр о додағлара,
Өзкә бир додаға тохуначагдыр.

Күлүм, һејф сәнә, јазыглар мәнә.
Горуја билмәдим мәһәббәтими.
Өзүм билә-билә верирәм јенә
Өзкә бирисинә сәадәтими.

Август, 1960

ҺӘЈАТ ЕШГИ

(Ш. Ахундова бәстәләмишдир)

Заман говур, өмүр гачыр, күн гачыр,
Заман бизә, јаман бизә сирр ачыр.
Арзу, диләк, көнлүмүзә нур сачыр,
Арзу бөјүк, өмүр көдәк, күн көдәк,
Өтән күнү кәлән күнә бәнд едәк.

Гәдрини бил ахыб кечән күнләрин,
Һәјат ширин, өмүр ширин, күн ширин,
Бу дүнјаны дүшүн дәрин, дуј дәрин,
Ешг одуна јана-јана јашајаг,
Дуја-дуја, гана-гана јашајаг.

Һәр чәмәндә, һәр чичәкдә көзүм вар,
Һәлә мәним синәмдә чох сөзүм вар,
Гој дајансын, ишләмәсин саатлар,
Һәјат ешги! Баш әјирик өнүндә,
Ишығысан сән ајын да, күнүн дә...

1968

АЗӘРБАЈҶАН

(Е. Сабитовлу бәстәләмишдир)

АзәрбајҶан, сәнсән мәним
Үлвијјәтим, шан-шөһрәтим.
Адын мәним өз адымдыр,
Сәнсиз мәним нә гијмәтим?

Нәфәсимиз Бабәкләрин,
Сабирләрин од нәфәси,
Маһнымызда јашар бизим
Бабаларын аддым сәси.

Биз тарихә сығынмадыг,
Дүнән вардыг, бу күн варыг.
Биз кечмишә күвәнәрәк
Кәләчәјә аддымларыг.

АзәрбајҶан, мәним ешгим,
Мәним андым, мәним анам.
Биз икимиз бир торпағыг,
Мән дә сәнин бир парчанам.

1970

ДУРНА ГАТАРЫ

(Е. Сабитоглу бәстәләмишидир)

Әсир пајыз күләји,
Кечә узун, жүн көдәк.
Ағачдан јарпаг дүшүр,
Бир өмрүн күнләритәк.

Сусур чајлар, чешмәләр,
Сусур чәмән, дағ, дәрә.
Көчүр дурна гатары
Узаг-узаг елләрә.

Бизим чөлләр ајрылып
Бу вәфасыз хөзәлдән.
Ғышда үшүмәмөкчүн
Јер дон кејир хөзәлдән.

Көчүр дурна гатары,
Үрәјимиз көврәлир.
Күлөк әсир, дағлардан
Пајызын әтри кәлир.

Јарпаглара, отлара
Сары-сары зәр дүшүр.
Јашымыза јаш кәлир,
Өмүрдән күнләр дүшүр.

Көчүр дурна гатары,
О баһарда дөнөчәк.
Өтән күнләр дөнәјди
Дурна гатарларытәк.

ӘСКӘР МӘКТУБЛАРЫ

Сәнжәрләрдә гатланан,
Ғуш кими ганадланан,
Сиз еј сирли кағызлар,
Еј мөһүрлү кағызлар.

Сәнжәрләрдә әскәрин
арзусујла долдунуз.
138

Шәһәрләрдә, кәндләрдә
сиз муштулуг олдунуз.

Сиздә әскәр гәлбинин
оду вар, нәфәси вар.
Дүшмән үстүнә јаған
күлләләрин сәси вар...

Бу әл бојда кағызда
Вәтәнә Вәтән кәлир.
Вәтән үчүн көксүнү
Сүпәр ејләјән кәлир!

1975

АНА КӨЗЛӘЈИР

Һәсрәт көзләрини јоллара дикмиш
Кәлинләр јорулур, ана көзләјир.
Ғапыда илләрлә сахланан гузу
Бөјүјүр, гоч олур, ана көзләјир.

Ғәлби булуд сарыр,
Ана көзләјир.
Дава да гуртарыр,
Ана көзләјир.

Өтүшүр хәбәрсиз, өтәрсиз илләр,
Ана көзләјир.
Кәлир дүнјамыза тәзә нәсилләр,
Ана көзләјир.

Ана әлдән дүшүр,
јәнә көзләјир,
Нәвә әскәр кејир,
нөнә көзләјир.

1969

СӘНКӘРЛӘР

Сәнкәрләр—заманын аяг изләри,
Сәнкәрләр—торпағын дәрә-сәридир.
Дүнәнин бу күнә бахан көзләри,
Тарих китабынын сәтирләридир.

Сәнкәрләр—ән бөжүк имтаһан јери,
Сәнкәрләр—торпағын мин синә дағы.
Сәнкәрләр—заманын тәлатүмләри,
Сәнкәрләр—нифрәтин ачыг додағы!

Сәнкәрләр—дүнјанын өз тәзадлары,
Јараныр фикирләр зәлзәләсиндән.
Сәнкәрләр—мәсләкин јер ганадлары,
Шәрәфи учалыр күллә сәсиндән.

Сәнкәрләр—атәшлә данышыб-динән
Бөжүк бир өлкәнин ән ајдын дили.
Өз һаггы наминә тәлатүмләнән
Гәзәб дәнизинин ахыр саһили.

1969

КӨЗӘЛЛӘР

Күчәләрдә көзәлләр
Чичәк-чичәк көрүнүр.
Һәр көзәлин далынча
Нечә үрәк сүрүнүр.

Ај вугарлы көзәлләр,
Инсаф һара, сиз һара?
Бир бахыш гыјмырсыңыз
Сизә чан гыјанлара.

Көзәлләр күчәләрдә
Долашыр ишыг-ишыг.
Сиз вугара јарашыг,
Вугар сизә јарашыг.

140

ЧИНАРЛАРЫН НӘҒМӘСИ

Сәсләндикчә кечә јары
Чинарларын јарпаглары...
Өмрүн өтән илк чағлары
Јада дүшүр, јада дүшүр.

Илк арзулар дилә кәлир
Кечәјары гулағымда.
Чаванлығым пычылдајыр
Чинарларын јарпағында...

Нәгмә өтүр кечә јары
Көј чинарлар нарын-нарын,
Гајытсын илк нәгмәләрим
Нәгмәсиндә чинарларын...

1977

МӘН ЈАНДЫМ, СӘН ИСИНДИН

Үрәјимдән кечәндән
Дүшмәдинми дујуг сән?
Сәндән чаваб көзләдим,
Нә «һә» дедин, нә «јох» сән.

Дедим: —Сусма, даныш, дин,
Нә данышдын, нә диндин.
Мәһәббәтин одуна
Мән јандым, сән исиндин.

Дилләнсәнә, севкилим,
Мән нә дашам, нә дәмир.
Мин ил дә көзләјәрдим,
Ахы өмүр көзләмир.

Сүкутунла дурмусан
Үрәјимин гәсдинә.
Сөјлә, сусан севкилим,
Бу сүкутун гәсди нә?.

1977

141

1977

АЛМА АҒАЧЛАРЫ ЧИЧӘКЛӘЈӘНДӘ

(Романс)

Өтән јаз көрүшдүк сизин бағчада,
Көнлүмә јаз көчдү о күндән бәри.
Ноғултәк сәпилди башымыз үстә
Алма ағачынын ағ чичәкләри.

Көрүшдүк һәмишә сизин бағчада,
Һәр көрүш нечә јаш бөјүјүрәм мән.
Баһар палтар бичди бу мөһәббәтә
Алма ағачынын ағ чичәјиндән.

Чәмәнләр, чичәкләр мин әтир сачды,
О вахт ки, мән тапдым өзүмү сәндә.
Бизим ешгимиз дә илк чичәк ачды
Алма ағачлары чичәкләјәндә.

1965

БИР АРЗУЈА ДӨНМҮШӘМ

Дәнизләрә тәләсән
Ахар суја дөнмүшәм.
Мин арзумда әријиб
Бир арзуја дөнмүшәм.

Һаны елә гүдрәтим
Өз арзумдан кечәм мән?
Кәл-кәл, кәл-кәл, еј арзум,
Кәл ки, сәнсиз һечәм мән.

Өтәнләри китабтәк
Көнлүм вараглар мәним.
Хатирәләр булагтәк
Көзүмдә чағлар мәним.

1977

ҺӘЈАТ НЕЧӘ КӨЗӘЛДИР

Һәр күн артыр сачымда
Тәзә ғыров, тәзә дән.
Јашамағ истәјирәм
Кәнчлијими тәзәдән.

Һәјат нечә көзәлдир,
Һәјат нечә шириндир.
Өмүр мәним дејил ки,
Өмүр диләкләриндир.

Еј ганадлы диләкләр,
Еј ганадлы хәјаллар,
Һәлә мәним сабаһа
Нечә-нечә сөзүм вар.

Үрәјимдән кечәни
Дуја биләр ким мәним?
Јашадыгча чоғалыр
Јашамағ ешгим мәним.

1970

УЛДУЗЛАРА САЛАМ

Бабалар «аллаһ» дејиб
Лал көјләрә вурулду.
Бабаларын нәвәси
Көјләрә һаким олду.

Көјләрин синәсиндә
Инсанын ајағ изи.
Мин һәсрәтлә көзләјир
Көјдә улдузлар бизи.

Бизим сизә,
Еј улдузлар,
Сөзүмүз вар.

Инди бизә сирр дејил
Улдузларын чилвәси.
Инсан улдуздан уҗа,
Зирвәләрин зирвәси!

1969

БИР ПАЈЫЗ АХШАМЫ...

(«Яғышдан сонра» пјесиндэн.

Маһныны Е. Сабитоғаяу бәстәләмишдир).

Бир пајыз ахшамы, жағырды кур жағыш,
Сапланды көнлүмә аловлу бир бахыш,
Гамашды көзләрим, бахдыгча мән она,
Көзләрдә нә әфсун, көзләрдә нә мә'на!

Дајан, дајан, дајан, заман, дајан,
Заман, дајан, заман, дајан, дајан!
Һичрана олмасын аман!

Дөјүндү үрәкләр, мән бахдым, о бахды.
Мән она јахындым, о мәнән узагды.
О сусду, динмәди, данышды бахышлар,
Бахышы көнлүмдә бағлады нахышлар.

Бир пајыз ахшамы ики гәлб бир олду,
Булудлар дағылды, дәрјалар дурулду.
Нәғмәләр пычылдар көј мәнә, јер мәнә,
Севирәм, еј һәјат, сиррини вер мәнә.

1973

ГЫЗЫМ

Мәһәббәтлә күлшән олуб
Көј дә, гызым, јер дә, гызым.
Севир, сеvir бир-бирини
Күлләр, чичәкләр дә, гызым.

Бу дүнјаны јахшы таны,
Севјисиз бир үрәк һаны?
Сев торпағы, сев инсаны,
Јаша үрәкләрдә, гызым.

Көр Хәзәрә Күр нә дејир,
Булудлара Јер нә дејир,
Нәғмәсиндә көр нә дејир
Әсән күләкләр дә, гызым.

Илләр јашат бирчә күндә,
Һәр кечәндә, күндүзүндә.
Башын олсун көј үзүндә,
Ајагларын јердә, гызым.

1973

УШАГ ДҮНЈАСЫ

НИЈӘ КӨКС ӨТҮРДҮН

Јухусунда

көрпөнин
Додаглары бүзүлдү,
Алнына тәр дүзүлдү.
О аһ чөкди,
Јатағында ојулду,
Она бирдән нә олду?

НИЈӘ?

—Нијә күндүз күн чыхыр,
Нијә улдузлар батыр?
Күнөш жатандан сонра
Нијә адамлар жатыр?

—Нијә дөңиз далгалы,
Нијә саһил лал олур?
Нијә занбаг ағаппаг,
Гызылкүллөр ал олур?

—Севинч балам, төлөсмө,
Кечер күн, кечер заман,
Бунларын чавабыны
Бир вахт өзүн тапарсан.

—Мөнө суал вермәји
Гадаған етмөјөлөр,
Бизим ганадымыздыр
Бу нијөлөр, нијөлөр...

1970

ЧАНТА

Ај мәним көјәрчиним,
Бу күн дөрсә кедирсән.
Өзүн бојда чантаны
Сағ-сола јелләдирсән.

Китаблардыр бу күндән
Сәнин өмүр јелкәнин.
Ојунчағын гөлөмлөр,
Јүкүн китабдыр сәнин.

Бу күн сәнин үзүндөн,
Көзүндөн фәрәһ јағыр.
Дөрсә кедән көјәрчин,
Чантан өзүндөн ағыр!

Китаблардан бејнинә
Дамла-дамла нур дүшөр.
Бир ил кечер, ахырда
Чантан да јүнжүллөшөр.

1959

Ушагкән дүшүнәрдим:
Көл сулары думдуру,
Чај сулары лиллидир.
Дөңиз—бирчә саһилли,
Чај—ики саһиллидир.

1965

ҮШҮМҮРМҮ КӨРЭСӘН?

Көј атлаздан һәр баһар
Палтар кејир ағачлар,
Гыш кәлинчә буз тутуб,
Торпаг донур, даш донур.
Бәс нәдәндир ағачлар
Палтарыны сојунур?
Гар јағанда онларын
Будаглары ағ олур.
Боранда, туфанда да
Ағачлар чылпаг олур!
Јел әсир,
Шахта кәсир..
Мат галмышам буна мән
Бу шахтада
ағачлар
Үшүмүрмү көрәсән?

1966

СААТ

Саат чығһачыг
Күндүз ишләјир,
Кече ишләјир.
Анчаг билмирәм
О, гаранлыгда
Нече ишләјир?

1965

КҮНЭШ ВЭ МЭН

Сəһəр-сəһəр
Кəјлəр нурa бoјaныр.
Күнəш мəндəн
Тез oјaныр, oјaныр.
Гој oјaнcын,
Јaтaнлaрa o күлсүн,
Пəнчəрəмдəн
Шəфəг-шəфəг сүзүлсүн.
Бирчə шeји
Унутмaсын күнəшим,
Ахы ондaн
Кеч jатырaм мəн һəр күн.

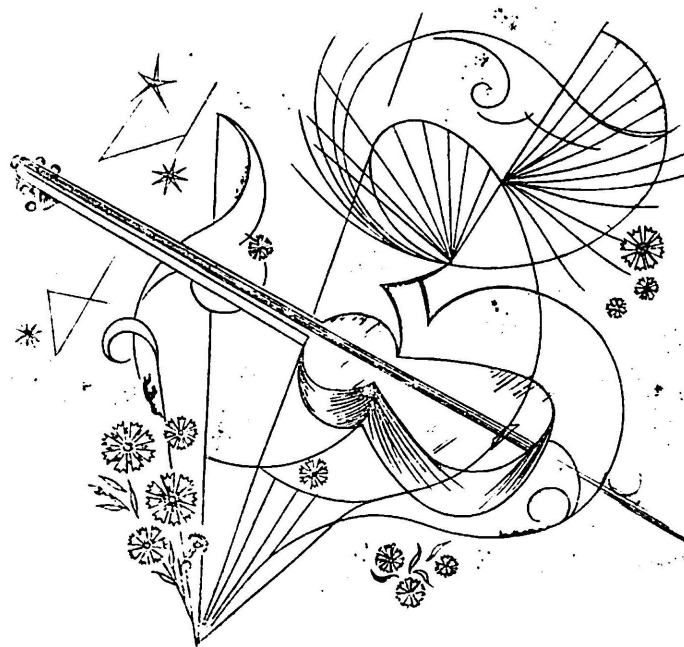
1966

ТАХЫЛ ИЧИНДЭ ЧИЧЭК

Кəзəлдир чичək
Бaғчaдa, бaғдa.
Јеринə дүшсə,
Чox кəзəл олур
Гaрa дa, aғ дa.
Тaхыл ичиндə
Алaгдыр чичək.
О, нəјə кəрək!
Онун гəдрини
Ким билəчəkдир?!
О, aлaг кими
Бичилəчəkдир.

1965

ПОЕМАЛАР

АТЫЛМЫШЛАР

I Фəсил

Анaмын хaтирəсинə

КӨРПӨ

1

Нəисə дүшүндү...
Дурухду бирдөн.
Сечди бир фикри мин бир фикрден.

151

Көрпәни арамла бүкдү гундаға,
Басыб синәсинә галхды ајаға...

Үмиде јас тутуб ағлајыр куман,
Хејири шөрләјир, шәрә «дост» дејир.
Севилив сонра да атылдығындан
О да баласыны атмаг истәјир.

Анчаг... дурду јенә, дурухду јенә,
Көрпәни астага гојду јатаға.
Сыхды дөшләрини сүд шүшәсинә,
Әмзиклә бир јердә бүкдү гундаға.

О, галхмаг истәди,
Јенә дөјүкдү.
О, бир дө дүшүндү сон нијјәтини.
Билди ки,
шүшәјлә биркә о, бүкдү
Сонунчу аналыг мәһәббәтини.

Дизләри титрәди...
—Бу нәдир белә?
Бир алов гарсытды ичиндән ону.
Бир нечә дамчылыг ана сүдүјлә
Верди өвладына о, сон борчуну.

«Аналыг, балалыг бумудур мөкәр?
Чәкдим гајғысыны бирчә һәфтә мән.
Јолумун үстүндә бала бир чәпәр,
О тәрәфдә арзум, бу тәрәфдә мән.

Шәһәрә кәлмишәм узаг рајондан,
Бурда дәрс охујум, сәнәт өјрәним.
Мәһәббәт дәрсиндән кәсилдим јаман,
Олду бу көрпә дө «гијмәтим» мәним.

Атамын адына өвладым ләкә,
Һәр дәрдә бәнзәмәз мәним бу дәрдим.
Мән онун башыны учалтмалыјкән
Мән онун адына ләкә кәтирдим.

Тапданды исмәтим, бәдбәхт јетимлә
Нечә кечсин мәним күнүм, рузкарым?
Нејләјим?

Атамдан, анамдан өзкә
Мән кимә әл ачым, кимә јалварым?

Ахсын үрәјимә гој көз јашларым,
Кимсәнин өнүндә әјилмәмәли.
Нә анам, нә атам, нә гардашларым
Буну билмәмәли, јох, билмәмәли!...

Басыб синәсинә о, көрпәсини
Кетди... Ики аддым атмамыш,
она

Гәлби нәсә деди...

Аддым сәсини
Бәнзәтди о гапы таггылытысына...

«Бәлкә о кәләчәк?
Ахы севирди.
О, мәнә нә гәдәр үмидләр верди.
Бәс сону?
Бу имиш севкинин сону?
Данды севкисини, данды борчуну.

Ким гача билибдир гәдәрдән јејин?
Һеч демә, зилләтмиш севкимин ады.
Гадасыны алыб севинч вердијим
Өзү верән дәрдә ортаг олмады.

Нечә дө ағырмыш, нечә дө ағыр,
Мәним голларымы гыран бу көрпә.
Мөкәр төкчә мәним өз күнаһымдыр,
Јолумун үстүндә дуран бу көрпә?

Өзкәләр билмәсин дедим, дәрдим.
Өзүм өз ичимдә једим дәрдим.
Ағларам,
Сәсим јох,
Һај-һарајым јох!
Аһыма сәс верән өз аһым олду.
Бу, мәним дүнјаја бала пајым јох,
Бу, мәним дүнјача күнаһым олду.

Истини јаз билдим,
Јаз ачылмады.
Бахтсыз ачан чичәк хар олмалыјмыш.
Ганунсуз анангн аналыг ады
Елә ганунсуз да позулмалыјмыш...

Мән баха билмирәм бир кунәһ кими,
Бу тәмиз һиссимә, мәһәббәтимә.
Инди нејләмәли?

Хәчаләтими
Киров вермәлијәм сәадәтимә?

Бу сирри кизләтмәк мүмкүнмү?
Мүмкүн!

Гәлбин дөврәсинә даш һөрүлмәли.
Талесиз баламын јашамасыјчүн
Мәним ана адым өлдүрүлмәли!

Мәним ана һиссим гәм отағында
Тутсун мәңзилини, тапсын јерини.
Тапачаг бәлкә дә јад гучағында
Балам өз бәхтини, өз гәдәрини.

Нә имиш өлчүсү намусун, арын?
О һардан башланар, о һарда битәр?
Дүнјада ганунсуз доғуланларын
Јашамаг һүгугу јох имиш мәкәр?

Әкәр гајнағындан су буланырса,
Булаглар башына нә күл төкмәли?
Атаның, ананың кунәһы варса
Онун чәзасыны өвлад чәкмәли?

Бу нәдир?

Бу мүдһиш ујғунсузлуғун
Нә ад вермәлијик төрәтдијинә?
Дејирәм, ганунла ганунсузлуғун
Сәһәдди нә имиш, көстәрин мәнә...»

2

«Шәһәрә кәлдијим бир ил дејилди,
Севилдим...

Инандым,
севдим,
атылдым.
Өмрүмүн дүз јолу нечә әјилди,
Јаныб күл олмадым, јаныб ајылдым.

154

Сәһвләр...

Дүшүнүр һамы хејрини,
Мән сечә билмәдим хејри шәрден.
Дүз дүзү кәтирир, әјри әјрини,
Горхурам, јенидән сәһв еләјим мән?!

Бә'зән бирчә анын јанылмағындан
Бүтөв бир өмрүнү удузур инсан!
Кимдир јыхылмајан?

Мәкәр төкәм мән?
Бу дәрде дүшәнләр дүнјада мин-мин...»
...Сәһвинә һагт вериб әзаб чәкмәјән.
Дүшүр тәләсинә икинчи сәһвин.

«Инди нејләмәли?

Өмрүм бојунча
Бир сәһвин одуна күлмү олум мән?
Бәсдир алышдығым, јандығым бунча,
Башламаг кәрәкдир өмрү тәзәдән.
Һәлә нә көрмүшәм? Ијирми јашым вар,
Бу јашда өзүмү кәфәнләјим мән?
Јох! Белә јарамаз!

Ахар сел-сулар
Кол-коса илишән чөр-чөпүн үстдән.
Нијә шиширдирәм мән өз дәрдим?
Јашамаг!»

Јашамаг бир инсан кими
Киминә асандыр, киминә чәтин.
Дүнја сүфрәсидир нази-не'метин.
Орда гәм чәкәнә гәм әскик дејил.
Орда дәм чәкәнә дәм әскик дејил.

«Елә өмрүм боју кәрәк ағлајам?
Мәнимчүн дүнјанын төк гәми галмыш?
Елә бил наз-не'мәт гуртарыб тамам,
Дәрд чәкиб, гәм јемәк мәнәми галмыш?

Јох! Даһа бәсимдир, бәсимдир!» дејә
Бахды,
О һәсрәтлә бахды көрпәјә.
Бәләјин үстүнә ахырды дән-дән
Көз јашы—әзабы, өләми, дәрди.

155

Һара кетдијини һеч кәсдирмәдән
Елә аддымлајыр, елә кедирди...

Күләк выјылдајыр,
Ғар совурурду.
О, јенә дајанды,
О, јенә дурду.
Бәлкә јолу азыб?

Сонунчу мәнзил

Бәллидир...

Кетдији бу јолу дејил,
О, өмүр јолуну азыб, чашдырыб.
Башыны гундаға јакынлашдырыб,
Исидир көрпәни од нәфәсилә.
Бәлкә сон борчуну өдәјир белә.
Чатды бир һәјәтә...
Дөјүкдү,
Дурду.
О, учунурду.
Бир саға чеврилди, бир сола бахды,
Бојланыб һәјәтдән о, јола бахды.
Кирди бир дәһлизә... Мәрмәр пилләләр
Даш үзә бәнзәр.
Көзүнүн учујла гундаға сары
Бахмадан

астача галхды јухары.
Мејданча үстүнә гојуб көрпәни,
Енди пилләни,
Енди!

Ендими?

Көрпә анасындан ајрылдығыны
һисс етмиш кими
чығырды бирдән.
Елә бил пүскүрүб од чыхды јердән,
Бүрүдү ананы...
Дурду јериндә.
Илдырым шагтыды бәбәкләриндә.
Истәди гајыда...
Анчаг гачды о.
Бала нәләсиндән узаглашды о.
Донду додағында бир «чан» кәлмәси,
Галды гулағында көрпәнин сәси.
Ајаг таппылтысы...

О, дәнмүр дала,
Гачыр кәләчәјә, сабаһа гачыр.
О елә билир ки, бу гачышыјла
Хошбахтлығынын

гапыларыны

тајбатај ачыр.

Үз тутуб сабаһа бу күндән гачыр,
О, бу гачышыјла өзүндән гачыр.
О, гачыр аналыг мәһәббәтиндән,
О гачыр өзүнә өз төһмәтиндән.
Гачыр көнлүндәки бәрәдән ашыб...
Амма јакшы билир, о нәдән гачыр.
Өзкәләр көзүндә күнаһсызлашыб,
Тәмиз көрүнмәкчүн ләкәдән гачыр.
Һәлә ешидилмир үрәјин сәси...
Инаныр, о сәсин боғулдуғуна.
Өзкәләр өнүндә пак көрүнмәси
О, һәлә билмир ки, ләкәдир она.
Гачыр,

амма билмир о, нәјә гачыр,
Ләкәдән гачыркән ләкәјә гачыр.
Инсан бир өмрүндә икидир, ики.
Атыб көрпәсини елә билди ки,
Адынын үстүндән ләкәни атды,
Өзүнә башга бир тәлә јаратды.
Тәмизә чыхартды о, өз адыны,
Сабаһа узанан гол-ганадыны
Көрпә бағламышды...

Голунун үстдән

Ону даш пилләнин үстүнә гојду.
Голлары бошалды.

Јолунун үстдән

Көрпә көтүрүлдү... Бу нә јолујду?
Һара апарачаг бәс бу јол ону?
Нә имиш көрәсән бу јолун сону?
Голлар көрпәсизди...

Анчаг бу күндән
Голлар ағырлашды јүнжүллүјүндән.
Көрпәнин јеринә инди дө вичдан
Асылды ананын гол-ганадындан.

Чатды мәнзилинә тағәтсиз, биһал,
Гырыг чарпајыја узанды дәрһал.

Жумду көзлөрүни...

Көрдү жүз жердөн
Көзүнү зиллөйр она көрпөсү.
Ачды көзлөрүни...

Пәнчөрөлөрдөн
Долду отагына көрпөсүн сөсү.
Көрдү ки, отагда һәр шеј ғышгырыр,
Ачды пәнчөрөни, јер-көј ғышгырыр.
Ғышгырыр масанын үстдө китаблар,
Ғышгырыр гапы да, пәнчөрөлөр дә.
Ғышгырыр чарпајы, ғышгырыр дивар,
Ғышгырыр көрпөсүн јатдығы јер дә.

Тутду гулағыны, сыхдыгча сыхды,
О елө билди ки, сөс чөлдөн кәлир.
Көрдү бу сөс дејил, бу ғышгырыгды,
Билди ки, гәлбиндөн, көнлүндөн кәлир.
Су ичди, боғазда тыханыб галан
Гәһәри өтүрө, бир уда бөлкә.
Ачды радиону,

она жүк олан
Дәрдини бир аңлыг укуда бөлкә...
«Чаван аналарла сөһбәт, мәсләһәт».
Бу да башга төһмәт, башга мәзәммәт!
Радиону сусдурду.

Ајаға дурду...
Сөһбәт гулағында сәсләнди јенә.
Һәр шеј елө бил ки, дуруб гәсдинә,
Кәсир јолуну.

Һансы бир гүввәсә
өзү билмәдән
Гәфил итөләди ичиндән ону.

Көрән бирдән-бирә она нә олду?
Бајагкы гәсдини јохса дыңырды?
Баладан гачдығы бу јолларла о,
Инди баласыјчын ганадланырды.

Инди о јүјүрүр дала бахмадан,
Бајаг јүјүрмүрдү, о сүрүнүрдү.
Бајаг аналығы тапдајыб данан
Инди ана олуб жери дөнүрдү.

О, боға билмәди гәлбин сәсини.
О, учур,

О, гачыр дар дөнкөлөрдә.
Ким билир, ким билир, о көрпөсүн
Тапа биләчәкми гојдуғу јердә?

Бир охун башына нечә доланыр
Нижјәтин гарасы, арзунун ағы.
Бир инсан үрәји хошбахтлыг саныр
Бајаг итирмәји, инди тапмағы.
Јүз рәнкли, жүз сәсли истәјимизлә
Бир саат ичиндә жүз адамыг биз.
Илкини башладың, сонуну көзлә,
Инкарла тәсдигдә бүтөв, тамыг биз.

Кечәнин јарысы... Күчөләр лал-кар.
Јағдыгча сулу гар тәрлөјир јоллар.
Сулу гар әријир...

Хәчаләтиндән
Елө бил тәр төкүр пучур-пучур јол.
О гачыр, јел кими бурулур тиндән,
О өнө гачдыгча дала гачыр јол.
О чатды һәјәтә... жумду көзүнү,
Мәрмәр пиллөләрә атды өзүнү.
Көрпөни көрмәди гојдуғу јердә,
О, бир даша дөндү даш пиллөлөрдә.
Дөшәнди јанына

көрпөјә сары
Узанан о титрәк, жүчсүз голлары.
Бу голлар безмишди бу күн көрпөдән,
Бу голлар көрпөјә узаныр инди.
Бу голлар буз кими сојугду нәдән?
Бу голлар үстүндә чан јаныр инди...
—Инди мән нејләјим, нејләјим?—деди.
Бир-бир гапылары дејмәк-истәди.
Дајанды...

Аһынын шө'ләләриндә
Елө бил гәфләти бир улдуз доғду.
Һардаса гәлбинин кизли јериндә
Севинди...

Бир гәдәр јүңкүлләшди о.
—Мән ки, пешман олуб дөндүм керижә.
Гәдәр өз һөкмүнү белә дөндәрир.
«Бөлкә хејирлиси беләјмиш» дејә,
Инди өз-өзүнә тәскинлик верир.
Вичдандан асылыб үрәји дартан,

Жүкүн агырлыгы азалды бир аз.
 Өзүнү алдадыб жашајыр инсан,
 Бөлкө бу алверсиз жашамаг олмаз.
 Анчаг бу мөгамда бир мөтлөб дө вар:
 Бир дөфө алданан жүз жол алданар.
 Икинчи жүнаһа жол верер инсан,
 Биринчи жүнаһа һагт верен заман.

4

Кечди бир нечө жүн гаралы, ағлы.
 Каһ ачыггабаглы, каһ гашгабаглы.
 О, гөсдөн гөшш едиб жүлүрдү бир ан,
 Гөлбиндө мөлөјиб ону сарсыдан
 Көрпөнин сәсини батырмаг үчүн.
 Анчаг күчлөнирди о сәс күнбөкүн:
 Дөниз нөрилтиси, су шырылтысы,
 Жарпаг пычылтысы, јел выјылтысы
 Онун гулағында ана ахтаран
 Көрпө баласынын һычгырығыјды...
 —Мөним даш үрөјим, јохдур бир соран
 Аналыг һиссинө бөс нечө гыјды?
 О, бир јер истөјир, о, бир јер анчаг,
 Узаг, узаг олсун бу сөсдөн узаг!
 Јох! Гаца билмөди о, бу сөслөрдөн.
 Наһар еләјөндө сызларды һөрдөн
 Дөшүнүн киләси, дөшүнүн учу.
 Бу онун ән бөјүк жүнаһы, сучу.
 Бу нө мүсибөтдир, жүлүшләриндө
 Ыөнкүрүр гөлбинин һајы, һарајы.
 Өзү чөрөк јејир...

Амма дөшүндө
 Сызлајыб ағлајыр көрпөнин пајы...

Бу нө мүсибөтдир, бу нө мүсибөт,
 Буна табламаға бир үрөк һаны?
 Бу нечө дөһшөтдир, бу нечө вөһшөт,
 Нечө сусдурасан бурда вичданы?

Ыәјат нө ојундур, нө дө ојунчаг,
 Дандығын жерчөји жерчөк бил јөнө.
 Инсан бир әлилө јандырыр,
 анчаг,
 О бири әлилө вурур дизинө.

160

О да дизләринө вуруб ағлады,
 Отуруб ағлады, дуруб ағлады:
 —Галмады бир шејө—деди—жүманым,
 Сачымы дөрд јолду, гөм дараглады.
 О гөдөр аһ чөкдим,

аһым, аманым
 Виранө көнлүмдө түстү бағлады.
 Дүшүб гасырғаја, борана көнлүм,
 Азмышам јолуму гөм мешәсиндө.
 Елә дағ-дағ олуб виранө көнлүм,
 Арылар шан бағлар һөр кушәсиндө.

Үмидлә, инамла жашајыр ана,
 Күнләри, ајлары өтүшүр белә.
 Күчөдө, бајырда ушаг көрдүмү,
 Бахыр диггөт илә, бахыр зөнд илә.

Ахтарыр өзүнүн чизкиләрини
 О каһ бу ушагда, каһ о ушагда.
 Кимсәјө ачмајыр анчаг сиррини,
 Көзләри ахтарыб һөј арамагда.

Беләдир өзөлдөн, беләдир гајда:
 Тапмаг чөтин олур, итирмөк асан.
 Инди ағлајырсан...

Анчаг нө фәјда
 Өзү јыхыланын ағламағындан?

Бөс көрпө?
 Нө јазды бөхтинө рузкар?
 Көрпөләр евинө вердиләр ону.
 Аталы, аналы јетим балалар
 Јахшы ки, билмөјир атылдығыны.
 Билмөди...

Бөс сону?
 Сону мүсибөт!
 Бу дәрди сөјләмө гөлбидашлара.
 Јахшы ки, һөкумөт, јахшы ки дөвлөт
 Јөнө саһиб дурур атылмышлара!

161

ГОЧА

1

Ана таныырам, ијирми јашындан
Дул галды.

Бәлалар өтдү башындан.

Дәрди габаглады,

Кәдәри өтдү.

Ики нәр чүссәли бала бөјүтдү.

Бири чатан кими он једдисинә,

Сәс верди Вәтәнин чағрыш сәсинә.

Кетди од ичинә.

Кетди,

Кәлмәди.

Кәнч өмрү јарымчыг битди,

кәлмәди.

Ана кичијинә үмид бағлады,

Дәрдини кизләтди, кечә ағлады.

О бирчә арзуја, бирчә нијјәтә

Верди үрәјини, верди бүсбүтүн.

Дөздү һәр ағрыја, һәр әзијјәтә,

«Бир өвлад бөјүтдү бир афәт үчүн».

Она тој еләди,

Өмүр јүкүндән

Санды ки, азаддыр о күндән бәри.

Анчаг о билмәди,

елә о күндән

Башланыр ән бөјүк мүсибәтләри.

Ана өз ишини тамам битирди.

Битирди!

Һәр шеји, демәк, итирди.

Вәзифән битдими, борч өдәндими,

Үз астарә дөнүр, астар үзләшир.

Кәјилиб атылмыш бир палтар кими

Инсан да һәр саат кәрәксизләшир.

Ајыра билмәди јохушдан дики,

О, буну билмәди,

Нә биләјди ки,

Һәр һөкмүн битәчәк, иш-күч битәндә

Һөрмәтин итәчәк һөкмүн итәндә.

Бир вахт ајылды ки, дәјишиб јерләр,
Чәмчә исти олуб инди газандан.

Ел ағзы—

фал ағзы

јахшы дејирләр,

Кәјнәк јахын имиш үрәјә чандан.

Бир вахт ајылды ки,

кечиб иш ишдән,

Бахышлар сојујуб, үз јаман дөнүб.

Ана баша дүшдү, бу тәрпәнишдән

Оғул да дејәсән анадан дөнүб.

Кәрдү ки, һөкмүнү

О, бирчә-бирчә

Итирир...

Һөрмәти әлиндән кедир.

Бир вахт ајылды ки, бу илки сәрчә

Билдирки сәрчәјә чиб-чиб өјрәдир.

Кәһнәлик—гајнана,

Јенилик—кәлин!

Һәрә өз фикриндә һағлы,

һәм доғру!

Кәлән јени илә кедән кәһнәнин

Сону көрүнмәјән дејүшүдүр бу.

Ана бу очаға кәлин кәләндән

Бу гәдим јувада бир гајда варды:

Кәлинләр ојаныб һамыдан еркән

Әрләри једириб јола саларды.

Ана бу гајданы мүгәддәс билир,

Ана бу гајданы јаман күдүрдү.

Ана бу гајданы инди һәр сәһәр

Тәзә кәлининдән тәләб едирди.

Кәлинсә јатырды доғтуза гәдәр,

Оғул ач гарына ишә кедирди.

Бир күн,

беш күн,

он күн!

Өтдү беләчә.

Ана нә данышды,

Ана нә динди.

Көрдү ки, оғлу да динмир...

Бир кечә

Ана билмәди ки,

Күнәш әжилди,

Өз тәзә һөкмү вар тәзә дөвранын.

Елә ки гочалдын,

Бил өз јерини!

Ојнаја билмирсән, көз јум һәр шејә.

Әлачын одур ки,

Көрдүкләрини

Вурасан һәмишә көрмәмәзлијә.

Бу да нөгсаныдыр Горгуд Дәдәнин,

Дөрдчә нахышында јанылды нөггаш.

Оғулу анадан ајыран кәлин,

Кәлин јох,

«Ајыран» чағрылајды каш!

Оғул арвадына һаг верди јүз јол,

Ананын көнлүндә дүјүнләнди даш.

Бир дејән олмады, ај дөнүк оғул,

Ахы үз вар иди, саггал чыхмамыш.

Үмидләр, арзулар көрдү таланмыш,

Ајыран дырнағы әтдән ајырды.

Бир дејән олмады, а чаны јанмыш,

Ахы диш јох икән додаг ки варды.

Көрдү ки, бу оғул, о оғул дејил,

Көрдү ки, умубмуш зәрәрдән хејир.

Белин ағрысыны көрдү, бел дејил,

Кәмәр инилдәјиб чәкмәк истәјир.

Үрәк ағрыларла долуб дашанда

Инсан башдан-баша килејләшәрмиш.

Јад гызы очаға доғмалашанда

Доғмалар кет-кедә өкејләшәрмиш.

Ана өз ишини тамам битирди.

Битирди...

Һәр шеји демәк итирди.

Бу дүнја беләдир,

Бахмыр фәрјада.

Бахт чатды,

Көчүнү чәк јаваш-јаваш.

Вәзифән битдими сәнин дүнјада—

Өзүнү битмиш бил, өзүнү, гардаш!

Бу дүнја беләдир,

Көтүрә билмир

Сахта бир бәзәји, сахта бир сүсү.

Нәфс артыг тикәни өтүра билмир,

Кәрәклик—инсанын дәјәр өлчүсү!

Кәрәк билирләрсә дүнјада сәни,

Бөјрүндә, башында дост көрәчәксән.

Елә ки, итирдин кәрәклијини,

Дүнјада һәр шеји итирәчәксән.

Јерләри астача дәјишир заман,

Бахмыр нә фәрјада, нә көз јашына.

Дүнәнки мөғамы әлиндән чыхан

Дүнәни бу күнүн гахыр башына:

—Сәни бу дүнјаја мән кәтирмишәм,

Сәнә дөшләримдән мән сүд вермишәм.

Кечәләр јатмадым јатасан дејә,

Бөјүдүб чатдырдым сәни әрсәјә.

Мән сәнин һәм атан, һәм анан олдум,

Ахырда беләчә алданан олдум.

Ананы өзүнә јад тутдун, оғул,

Борчуну нә јаман унутдун, оғул?

Адичә бир ишдир бала јетирмәк

Ананын аналыг тәбиәтинә,

Мә'лум кәрчәкләри дилә кәтирмәк

Јарашмыр, ај ана, ләјагәтинә.

Әманәт кассасы дејил ушаглар,

Хәрчиндән кәсәрәк газанч көрәсән.

Артыг кәлирини орда сахлајыб

Сонра фаизилә өмүр сүрәсән.

Ушагтәк бахырыг оғула, гыза,

Билмирик, бөјүјүр илбәил өвлад.

Раһат јашамагчүн
Сабаһымыза
Дүнөн вердијимиз борч дејил өлад.

Јанында бөјүјүр...
Анчаг јакшы бил,
Оғул да јар үчүн, гыз да јар үчүн.
Өвладлар, өвладлар! Бизимчүн дејил,
Биз онлар үчүнүк, биз онлар үчүн!

Дөзмөди...
Кәлине јаман төпинди.
Ики әгиденин, ики чөбһенин
Дөјүшү башланды сүкутдан сонра.
Ана дөзөммөди...
Бу тәзә кәлин
Тәзә нырх гојанда көһнә базара.

Партлады үрөкләр,
Ачылды үзләр.
Јаман ганад ачды латајыр сөзләр.
Кәлин гајнананы бүкдү бучага:
—Көзүнү дүнјаја јакшы ач,—деди.
Инди мән саһибәм, мән, бу очаға.
Ишә бах!
Јерлијә јерсиз гач—деди.

Көмөјә чағырды ана оғлуну.
Оғул данышмады...
Дурду киримиш.
Ана билмәди ки, бу имиш сону,
Кәлин көлән кими оғул итирмиш.

Ара верилмәди евдә даваја,
Үрөкләр партлады гезәбдән, киндән.
Оғул барыш үчүн жирди араја,
Беч бири дөнмәди өз чөбһәсиндән.
—Бизим зәманәдә белә дејилди.
—Сахла! Чохдан битиб сәнин заманын.

Өвлад—севкимиздән көјәрән нұбар,
Тәзәдән јарадыр өвладлар бизи.

Одур ки, борчуну дејил,
гој онлар
Бизә гајтарсынлар өз севкимизи.

Ај ана, асандыр борчу гајтармағ,
Севкини гајтармағ чөтиндәи, чөтин!
Өвладлыг борчуну өдәмәк анчаг,
Әвәзи дејилдир һәлә севкинин.

Өвлада борчуну јада саланда
Ана севкисини умур оғулдан.
Мәһәббәт!
Мәһәббәт унудуланда
Борчуну истәјир борчлудан инсан.

Јығылыб мәчлисә достлар, танышлар,
Оғул ад жүнүнү кечирир бу күн.
Сағлыглар баш алыр:
—Бир арзумуз вар:
Даим чичәк ачсын гој сәнин өмрүн.

Гапынын далында дајаныб ана
Мәчлиси динләјир:
—Сәнин зәкана,
Сәнин һүнәринә биз ки, мәфтунуг.
Ана фәрәһләнир...
Анчаг нејләсин,
Ичәри кечмәјә ихтијары јох.

—Бу көзәл дүнјаја сәни бәхш едән
Анаја афәрин, анаја әһсән!
Нечә фәрәһләнир, севинир ана,
Гапынын далындан бахыр оғлуна.
Белә дә дәрд олар?...

Оғул доғасан,
Онун шад күнүнә кендән бахасан?
Дөзмәди...
Истәди кечиб ичәри
Гышгыра, дејә ки, бајагдан бәри
Әһсән дедијиниз ана мәнәм, мән,
Мәнәм ону доғуб өзкөјә верән.

Сахлады өзүнү, азча гымышды.

Сөһөрки сөһбөт

Жадына дүшдү,

Көлин демишди: .

—Чаванлар көлөчөк, чаванлар анчаг.

Букүнкү мәчлисин сәнә дөхли јох.

— Нә, баша дүшүрөм.

Нә десин ана,

Анлады, баланын доғум күнүнүн

Бир дөхли јох имиш оғул доғана...

Олмады, олмады бир дејән она:

—Бәс доғум күнүндә шадлыг етдијин

Оғулу ким доғуб, ај нанкор көлин?

—Бу көзәл өлкәјә сәни бәхш едән

Анаја афәрин, анаја әһсән!

Дилхор олдуса да сағлыгдан јана,

Көлин сусду...

Бурда о, динә билмәз.

Шә'нинә тә'рифләр сөјләнән ана

Гапы далындадыр,

билмәди бир кәс.

—Бу тостун үстүндә инди кәрәк сән.

«Ана» маһнысыны чаласан бизә.

Өвладын аналыг мөһәббәтиндән

Гој атәш чиләнсин үрәјимизә.

Оғул бир инамла галхды ајаға,

Дивардан тарыны алды үрөклә.

Ана үрәјини дуја билмәјән

«Ана» маһнысыны чалды үрөклә.

Бәс нијә көврәлдин, көлин, ај көлин,

Өз мөрһум ананмы дурду көзүндә?

Бәс ана гәлбинә нијә дағ чөкдин?

Ахы бир анасан сабаһ өзүн дө.

Бојлусан... заман да јаман дөвр едир,

Сән нә илк анасан, нә дө сон ана.

Бәс ана дејилми, өзүн сөјлө бир.

О гапы далында гојдуғун ана?

Сән дө бир анасан, көлин, ај көлин,

Индини сабаһа кирәк вермисән.

Әкәр гајнанана еләдикләрин

Кәлсә өз башына, көтүрәрмисән?

Нә тез доғмалашдын сән јад оғлуна?

Ана өз оғлунун чијнинә јүкмүш. .

Сән демә, ананын һаггы јох она,

Амма јад гызынын һаггы бөјүкмүш,

О да һагг, бу да һагг!

Һагсызлыға бах!

Дәјишир јерини нечә дө һаглар.

Дөвран доландыгча дүнәнки гонаг

Бу күн саһиб олуб сәни ајаглар.

Баланын ад күнү јазыг ананын

Шад күнү олмады, дад күнү олду.

Башында турп әкди о, гајнананын,

О, көлин олмады, о, күнү олду.

Көлин нә дедисә әр гулаг асды,

Көлин гајнананы бучаға басды.

Көјдән улдуз төкдү амансыз көлин,

Зәрбини көстәрди,

Гәләбә чалды.

Үччә ај кечмәмиш бу гансыз көлин

Евдә һакимлији әлине алды.

Ана данышмады,

Кириди,

Сусду.

Ахы чохлаыны гынамышды о.

Инди өз башына кәлди...

Ишә бах!

Бирчә шеј дүшүнүр, бирчә шеј анчаг:

«Һәр зүлмә дөзәрәм, тәки тәк балам,

Гәлби ғырыг балам, о көврәк балам

Фиқир еләмәсин, һеч дарыхмасын.

Бир дө... евин сирри чөлә чыхмасын...»

Ана баша дүшдү: Бу һаја, күјә

Дөзмәз,

Оғлуна да о, ғыја билмәз.

Јох, јох! Бундан сонра дөзүб һәр шејә

Көлинлө бир евдә јашаја билмәз!

Атды анасыны икинчи огул
Анасы бир кәлмә деди: — Чох саг ол.
Боғду ичиндәки үсјан сәсини.
Деди: — Нејләмәли, беләјмиш гәдәр.
Јығды боғчасыны, дүјүнчәсини,
Гочалар евинә көчдү бир сәһәр.

III Фәсил

ГОЧАЛАР ЕВИ

I

Әјләшир гочалар икибир, үчбир
Гочалар евинин дәһлизләриндә.
Өмүр китаблары сәтирбәсәтир
Охунур онларын бәнизләриндә.

Нәдәнсә данышыр солғун бахышлар,
Орда тәәссүф дә, тәәччүб дә вар.
Һансы әзабларын шырымларыдыр
Үзләрдә ачылан дәрин гырышлар?

Бир өмүрүн зирвәси...

Тәрәзи,
чәки.

Азмыдыр, чохмудур хејри шәриндән.
Һәјатын ғајғысы, һәјатын жүкү
Артыг көтүрүлүб чијинләриндән.

Јохдур бу дүнјадан гәсди, гәрәзи
Хошбахтмы, бәдбәхтми бу һалында о?
Гурулур ичиндә мизан-тәрәзи,
Көрән нәји чәкир хәјалында о?

Тәрәзи көзләри... тутушду, енди,
О үрәк ачмаға сирдаш ахтарыр.
Вериб чәмијјәтә борчуну...

Инди
Һаггыны чәкмәјә бир даш ахтарыр.

Борчуну намусла верән кәсләрин
Һаггыны мүмкүнмү даш илә чәкмәк?

Јох! О ағырлығда даш һаны? Јәгин
О һаггы борчунла чәкәсән кәрәк.

Кәнчлик — арзуларын учуш нөгтәси,
Гочалығ — гондуғун сонунчу мәскән.
Сәнә пычылдајыр, өмүрүн зирвәси,
Дүшүн, нәји нәјә гурбан вермисән?

Инди газанчын нә, удуздуғун нә?
Көрүрсән ахырда һамысы бирдир.
Истәр ағлајана, истәр күләнә
Онсуз да бу дүнја һәмишә сирдир.

Ким ача билибдир, бу сирри, де ким?
Ачмағ истәјәнләр күлүнч олубдур...
«Дүнја мөнимкидир» сөјләјән һаким
Дүнјанын әлиндә мүрмүч олубдур.

Бизә тәбиәтин вердикләрини
Заман алыр...
Бизә гочалығ галыр.
Һәр кәлән, кедәнин тутур јерини,
Заман тәбиәтдән интигам алыр.

Сөнүб очағлары, сөнүб одлары,
Дәрин дүшүнчәләр баш алыб кедир.
Һәјат јох,

арзу јох,

инди онлары
Дүшүнчә тәрпәдир, фикир тәрпәдир.
Јата да билмирләр...
Сүбһәдәк ојағ.

Ојулур дөшәкчә, ојулур балыш.
Адамлар бир јана,
Сән бир ишә бах,
Гочадан јуху да безар олармыш.

Чијниндән дүшдүмү һәјатын жүкү,
Һәјатын ләззәти битди бүсбүтүн.
Арзулар ешгинә јох, буну бил ки,
Инди јашајырсан јашамағ үчүн.

Өлүнчө бу жүкдөн һәзәр ејләмә!
Килејләнемә кәл.
Чәк ону үрәклә!
Һәјат, сән демә
Һәјатын жүкүнү чәкәркән кәзәл!

2

Гочалар евиндә сәлигә, саһман....
Отагда һәр кәсин өз кушәси вар.
Масанын үстүндә кәзлүк, гәләмдан,
Гәзетләр, журналлар, чилд-чилд китаблар.

Долабын үстүндә кибрит вә сигар,
Чүрбәчүр нүсхәли һәбләр, дәрманлар.
Балача отағын баш диварындан
Чаванлыг шәклини асыб һәр бири.
Күзкүдә өзүнү көрдүмү? Бир ан,
Шәкилә зилләнир тез нәзәрләри.

Бу күн, дүнән илә дурур јан-јана,
Дајаныб арада учурум—илләр.
Хәјалын хатирә ганадларына
Сығыныб

дүнәнә учур көнүлләр.

Каһ она,
каһ буна дөнүр бахышлар,
Тәәссүф бу күнә, алгыш дүнәнә!
Күзкүә баханда әјилән башлар
Шәкилә баханда дикләнир јенә.
Бу күнү—гочалыг, сабаһы—торпаг,
Дүнәнлә јашајыр, дүнәнлә анчаг.

Үч оғул атасы чилинкәр әми
Гочалар евинә јеничә көчмүш.
Дүнјанын кәдәри, дүнјанын гәми,
Елә бил чийиндән гәлбинә чөкмүш.

Гочалар евинин гәјдаларына
Нә гәдәр чалышыр, ујуша билмир.
Јаман ағыр кәлир атылмаг она,
Пәнчәрә өнүндән бир ан чәкилмир.

О һәр күн көзләјир, «јох, ола билмәз,
Аталар, аналар атыла билмәз».
Чырпыныр үрәји бу дар гәфәсдә,
Кәзләри бајырда, гулағы сәсдә.

Беләчә күнләри о јола салды,
Кишинин кәзләри јолларда галды.
«Демәк һагг да мәндә, күнаһ да мәндә...
Онларын бир сөзү јалан олмады.

Ја һаггы, ја һаггсыз, мән инчијәндә
Бир дәфә көнлүмү алан олмады,
Голуну бојнума салан олмады.
Тәклијин гәмини төк өзүм једим,
Әһвалым, овгатым һеч сорулмады.
Нечә јол һирсләниб «кедирәм» — дедим,
Бир јол габағымы кәсән олмады.
Галмајыб аманым, галмајыб һејим,
Көнүл ханиманым нә тез учулду.
Өз исти јувамдан көчүб кәлмәјим,
Сән демә, онларын көнлүндән олду...»

Бир күн зәнк дә чалды евә чилинкәр,
Нәвәси көтүрдү дәстәји...

—Бәли!

Билмәди нә десин?
Јашарды кәзләр.

Титрәди додағы,
Титрәди дили...
Нәвәси ғышгырды: —Чаваб версәнә!
Аваранын бири.

Сусду о јенә.
Амма тел-тел олду гәлби бу сәсдән,
Деди: —О дүз дејир, аварајам мән.
Дәстәји асынча үрәјиндәки
Јаралар гәвр етди...

Доғулан тәки
Гоча, нәвәсинә адыны верди.
Нәвә бабасына чох бәнзәјирди.
Дүшүндү: «Ејби јох, доланыб дөвран,
Јербәјер еләјер тез-көч һамыны.
Алар мөним балам өз атасындан
Бир күн бабасынын интигамыны».

Гызыл чөрчивөдө көһнө бир шәкил:
Рәгс едир учабој, көзәл бир оғлан.
—О кимдир?
— Јахшы бах.
—Көзүм кор дејил.
Таныја билмирәм.

Һирсләнди рәггас:
—Мәни танымырсан?

Көзлүјүнү тах,
Бир дә јахшы бах.
—Сәни таныјырам, ону јох анчаг.
—Һә... буну дүз дедин, нә галды биздән?
Чохдан ажрылмышыг өз-өзүмүздән.
Буро-буро дејән күнләрим варды,
Мән идим бәзәји тој-дүјүнләрин.
Гызлар да һәсрәтлә мәнә бахарды,
Еһ, кечән күнләрим, кечән күнләрим,—
Дејиб гоча рәггас аһ чәкди...

Јенә
Оғрун бахышларла бахды шәклинә.
Гәјдадыр һәсрәтлә бахар һәмишә
Чаван кәләчәјә, гоча кечмишә.
Чаванын сәрвәти—һәлә өндәдир,
Гочанын нәји вар—кечмишиндәдир.
О:—Кечән күнләрә күн чатмаз—дејә
Сигар түстүсүнү чәкди синәјә.
—Ө... фикир верирәм бајагдан сәнә,
Чәкирсән далбадал, чәкирсән јенә.
Тәркидә билмирсән, азалт бир гәдәр,
Чанына јазығын кәлмәјир мәкәр?
— Нә чан? Күн ахшамдыр, өлүмдән даныш,
Артыг нә чан галмыш, нә өмүр галмыш.

—Дејирсән, тирләниб узанаг инди?
Өмрүн галан пәјы даһа ширинди.
Сән о зәһримары бир гәдәр аз чәк,
Көр нә күнә салыб сәни өскүрәк?
Чөлдән тапмамысан ахы бу чаны,
Онун өвәзинә ич о дәрманы.
— Һансыны дејирсән? О сары тозу?
Өзүнү алдадыб јашамаг јетәр.
Дибиндән гурујан ағачыг... Бизи,
Нә күбрә көјөрдәр, нә су көјөрдәр.
— Сус, елә данышма, горхурам.

— Нәдән?
— Јох, һәлә јашамаг истәјирәм мән.
—Бәс мән истәмирәм?
—Өмүр чох кәдәк!
—Кеч ја тез јаранан бир күн кәдәчәк.
—Инсан ики дөфә јашајајды каш!
Јаман үшүјүрәм...
—Мән дә, а гардаш!
Нечә дәрәчәдир истилик көрән?
Һава чох куман ки, сојујуб јенә,
Бир о дәрәчәјә көз јетирсәнә.
Көзлүјүнү тах.
—Киши, көрүр көзүмүз.
Көзлүјү көзүмә сән дүртмә тез-тез.
О галхды,

бојланды термометирә,
Чырпды дизләринә о, бирдән-бирә:
—Сән өл, бир ишә бах, ијирми сәккиз!
—А киши, бәс нијә үшүјүрүк биз?
—Һава чох истијмиш, хәбәримиз јох.
—Чөлүмүз истидир, ичимиз сојуг.
Инди сән көрдүнмү һағлыјам, ләлә,
Дөвадан, дәрмандан кар ашмаз бизә.
Бош-бош үмидләрлә тәсәллиләрлә
Өзүнү алдатмаг јарашмаз бизә.

4

Бир шәкил чыхартды чибиндән гоча
Бахды, хејли бахды, бахды дојунча.
—Бу оғлум, бу гызым...
—Бәс бу балача?
—Нәвәмдир, бу језнәм, бу да...
—Һә, кимдир?
—О, кәлинимдир.
—А киши, сәнин ки, ушағларын вар,
Сән аллаһ, бәс бурда нә азарын вар?
Деди:—Өзүмдәдир валлаһ һәр күнаһ,
Олмаг истәмәдим бир кәсә мөһтач.
Биз дүнја көрмүшүк, дејирәм, аллаһ
Сағ көзү етмәсин сол көзә мөһтач.
Елә ки, рөһмәтлик арвадым өлдү,
Мәним бу дүнјадан әлим үзүлдү.

—Көрпөлөр евинә.
—Орда кимин вар?
—Ора дајаг јерим, үмид јеримдир.
Ордакы атылмыш бүтүн көрпөләр
Елә билирәм ки, нәвәләримдир.
Гоча сөз демәди, бир сигар ешди,
Мәтләби аңлады, сөзү дәјишди.
Јенә данышдылар дағдан, арандан,
Һәр кәс отағына кечдији заман
Гоча деди:—Сәндән бир хәнишим вар,
Ора нә вахт кетсән, мәни дә апар.

Күчәнин бу тајы—көрпөләр еви,
О тајы—гочалар сығыначағы.
Инсан мөһтач олур башгаларына
Бир өмрүн илк чағы, бир дә сон чағы.

Мөһтач олан вахтда мөһтачы атмаг?
Бу, һансы китабда јазылыб дејин?
Вичданы унутмаг, инсафы сатмаг
Бәлкә өлчүсүдүр мүасирлијин?

Бә'зән бабалары бөјәнмәјирик,
Бә'зән биз онлара «чаһил» дејирик.
Инсафы данана аман вермәмәк,
Једији чөрәје дал чевирмәмәк,

Сәдагәт, дөјәнәт, дүзлүк, әдаләт,
Е'тибар, кишилик, бөјүјә һөрмәт,
Улу бабалардан мирасдыр бизә,
Кәлин бир дә бахаг кечмишимизә...

Јашлылар өлкәси дејилир нәдән
Ана вәтәнимиз Азәрбајчана?
Бәс бунун сәбәби нә имиш кәрән?
Һәкимләр һәрәси јозду бир јана.

Мин бир тәчрүбәдә, мин бир ојунда,
Алимләр мөһәјә вурду бу сирри.
Бири һавасында, бири сујунда
Бири иглиминдә көрдү бу сирри.

Бир дејән олмады:—Нә олуб сизә?
Нәдир бу тәчрүбә, нәдир бу сынаг?

Мән һејрәт едирәм һејрәтиниңә,
Инсанын һаггыдыр узун јашамаг!

Мәним дә сөзүм вар:—Еј, дајанын сиз
Нәдир бу тәәччүб, нәдир бу һејрәт?
Дүз дејил, дүз дејил јозумларыңыз,
Инсаны јашадаг инсана һөрмәт!

Узун јашамағын сирри—
јурдумун
Нә торпағындадыр,
Нә дә сујунда.
Кичијә мәрһәмәт, бөјүјә һөрмәт!
Сәбәби бундадыр, сәбәби бунда!

Өз јашына көрә һамыја сајгы:
«Јол бөјүјүн, амма су кичијинди...»
Бөјүјә еһтирам, кичијә гајгы
Јохса бир чәһаләт сајылыр инди?
Инсан гочалдымы?

Башгаларындан
Дөнүб көмәк умур дилсиз көрпәтәк.
Билмирәм, аләтми, әшјамы инсан
Кәрәксиз оlanda атылсын кәрәк?

Атылмаг!
Кимсәје кәрәк олмамаг!
Сән һеч билирсәнми бу нә демәкдир?
Инсанлыг адындан данышыб, аңчаг
Инсанлыг адыны ләкәләмәкдир.

Аталар, аналар, өвладларына
Өмүрдән пәј верир, чандан пәј верир.
Јандырыр өзүнү баладан јана,
Тутуб әлиминдән јол да кестәрир.

Елә ки, гочалды, әл ачыр бизә,
Күвәнир, сығыныр көмәјимизә.
Даныр инсан оғлу өтән илләри
Бахынча бу күнүн өз зирвәсиндән.
Бир вахт әлиминдән тутан әлләри
Бизә ачыланда кәсирик бә'зән...
Аздыр беләләри јахшы ки, биздә,

Анчаг горжулудур олса да тәк-тәк.
Һеч вахт көрүнмәйиб ән'әнәмиздә
Бөйүҗүн, кичиҗин һаггыны кәсмәк!
Һәмишә өйрәдиб, өйрәдир заман:
Көкдән кәлмәҗәни јох етмәк асан!

IV фәсил

КӨРПӘЛӘР ЕВИ

1

Атды анасыны икинчи оғул.
Анасы бир кәлмә деди: «Чох сағ ол!»
Нә десин тәләјин сәрәнчамына,
Гочалар евинә сығынды ана.

О кедир базара һәр базар күнү,
Каһ күл-чичәк алып, каһ да ојунчаг.
Көрпәләр евинә атыр өзүнү,
Көзләјир јолуну орда бир ушаг.

Көрпәләр евиндә һамы бир јана,
Чилли бир ушаға мејлини салмыш.
Ону көрән кими басмыш бағрына,
Демиш: —Сән атылмыш, мән дә атылмыш.

О күндән бәри,
Базар күнләри

Көрпәләр евиндә бир чанланма вар,
Нәнәни көзләјир бүтүн ушаглар.

О чилли көрпә,
Үрәји севкидән нискилли көрпә
О күндән бәри,
Көзләјир ананы базар күнләри.

Көрпәләр евиндә бир тој-бүсәт вар,
Ушаглар севинир, әјләнир јенә.
Үрәји нискилли көрпә балалар
Топлашыб ананын јан-јәрәсинә.

Дүнјаја кәләли, онлар дүнјадан
Јаманлыг көрүбләр, бәли, јаманлыг.

Јетимләр һәр кәсдән јалныз һәр заман
Бир хош бахыш умар, бир меһрибанлыг.

Һамыдан чәкинәр, һамыдан һүркәр,
Сыныг үрәкләри шүшәдән көврәк.
Нә дачәллик биләр, нә шылтаг биләр,
Онларын бахышы инамсыз, үркәк.
Онлар нә хош сифәт,

нә сығал көрәр,
Бахымсыз бағлардан,
де, бағ олармы?
Көрпә шылтаг едәр, ана көтүрәр,
Анасыз көрпәләр шылтаг олармы?

Онлар дајәләрдән мәһәббәт умар,
Буна нә һөвсәлә, нә дә мачал вар.
Атанын, ананын хәтринә анчаг
Таныш да, билиш дә көрпәни охшар.

Онун етдијини јад едә билмәз.
Дајәнин хош сөзү, нәвазиши дә
Көрпә үрәкләри исидә билмәз.
Ана севкисинә вармы бир әвәз?
Ана севкисинә көрпә һәсрәти
Ким дејир ән бөјүк бир һәсрәт дејил?
Дајәнин сығалы, ади һөрмәти
Вәзифә борчудур, мәһәббәт дејил.

Ушаг үрәјини алдатмаг олмаз,
Јанылыр о гәлбә ғыыб һөкм едән.
Сечир,

көрпә гәлби һәссасдыр, һәссас,
Әсил мәһәббәти сахта севкидән.

Ушаг бөјүдүкчә

дәрди-сәри дә
Бөјүҗүр өзүјлә биркә илбәил.
Дајәнин ушагдан төләбләри дә
Анчаг тәрбиједир, мәһәббәт дејил.

Дачәл көрпәләрин назы, шылтағы
Дајәнин көзүндә гүсүрдур әлбәт.
Ана мәзәммәти, ата данлағы
Анчаг мәһәббәтдир, анчаг мәһәббәт!

Јаман көврәк олур, јаманча һәссас
Јетим үрәкләрин ешги, фитрәти.

Бир ана гучагы, бир исти нәфәс
Онларын ән бөјүк көңүл һәсрәти!

Үрәји һәсрәтлә шишиб долса да,
Нә чүр'әти олар, нә чәсарәти.
Беләдир...

Адлары ушаг олса да,
Ушаглыг онларын дежил гисмәти.

Дуарлар узагда, бахарлар кендән,
Көзләр интизарлы, бахышлар дәрин.
Онларын үзүнә гәм көлкәсиндән
Басылыб мөһүрү кимсәсизлијин.

Ушаг үрәјини алдатмаг олмаз,
Јанылыр, о гәлбә гыјыб һөкм едән.
Сечир,

ушаг гәлби о гәдәр һәссас,
Әсил мөһәббәти сахта севкидән.

Мөһәббәт! Һәмишә мөһтачыг она,
Онсуз нә дәрк едәр, нә дујар инсан.
Мөһәббәт бәсләрми башгаларына
Мөһәббәт көрмәјән башгаларындан?

Әкәр гәлбимиздә мөһәббәт јохса,
Ону баладардан алмаг чох чәтин!
Онлардан мөһәббәт умачагыгса,
Амандыр, онлара мөһәббәт верин!

Көрпәләр евинә кәлир арабир
Ушаг көтүрмәјә сонсуз гадынлар.
Елә ки, көрпәләр буну һисс едир,
Кәл, көр, отагларда нә чакнашма вар.

Чичә палтарыны кәјинир о күн,
Һәлә жүзкүјә дә бахыр ушаглар.
Бәзәнир, дүзәнир...

Бөјөнилмәкчүн
Көрүн нә ојундан чыхыр ушаглар.

Јанашыр гадына...

Бахыр үзүнә.

Бахышда јалварыш, бахышда үсјан.

Бахыр маддым-маддым,

О, дөнә-дөнә,

Бахышлар гышгырыр: «Мән сәнин балан!»

Ағыр... Бу мәнзәрә нә гәдәр ағыр!

Үрәкләр чырпыныр...

Көзләр интизар.

Бурда өзләринә ана ахтарыр

Ана гучагына һәсрәт балалар.

Гырылыр үмиди, тутулур јенә,
Бир күнчә гысылыр бөјөнилмәјән.
Баш вур о үрәјин дәринлијинә,
Итәрсән, батарсан о үрәкдә сән.

2

Көрпәләр евиндә бир тој-бүсат вар,
Ушаглар севинир, әјләнир јенә.
Үрәји нискилли көрпә балалар
Топлашыб гарынын јан-јерәсинә.
Ушаглар ојнајыр, атылыб дүшүр,
Гарынын гәлбиндә күлләр өпүшүр.
О, чилли көрпәни басыр бағрына,
«Чыртдан» нағылыны данышыр она:

—Ким јатыб, ким ојаг?

Дилләнир ушаг:

—Һамы чохдан јатыб, тәк Чыртдан ојаг.

Чыртданын анасы јохму, әј нәнә?

Онун да анасы...

—Нә дејим сәнә?

Билирсән, әј бала, Чыртдан...

—Һә, Чыртдан...

—Икиддир јаман.

О диви...

—Өлдүрәр... Горхмур һеч нәдән.

Бөјүјүб Чыртданла дост олачам мән.

—Јахшы, мәним балам...

Кечди бир гәдәр

Онлар чох данышыб, чох күлүшдүләр.

Әввәлки мөтләбә гајытды јенә:

—Һә, бәс... сәнин анан... јохму, ај нәнә?

—Мән өзүм анајам.

О, дөндү бирдән

Бөләкли кукланы көтүрдү јердән.

Ғышгырды: —Бунун да анасы мәнәм.

Һеч кәсә, һеч кәсә буну вермәнәм!

—Ди, јажшы, гој олсун о, сәнин балан.

Ахы кимдир ону әлиндән алан?

—Бәс сәнин евин вар?

Нә десин ана?

—Вар!

—Мәни евинә сән апарсана.

Нијә апармырсан?..

Һә, дилләнсәнә.

Ана данышмады. Сусду.

—Ај нәнә,

Јашардыг бир јердә биз нәнә-бала.

Анаја охшајан көзәл бир хала

Апарды өзүлә дүнән Адили.

Титрәди ананын додағы, дили.

—Адил анасыны тапды... ај нәнә...

Бәс мәним...

Ардыны демәди.

Јенә

Сусдулар...

Бахышлар данышды лал-кар,

Онлар бирдән-бирә гучаглашдылар.

Сөһбәтә бу јердә хитам вурулду.

Артыг нә данышым, артыг нә дејим,

Җизли дујғуларла бошалды, долду

Анадан јетимлә, баладан јетим.

Ана һеч билмир ки, нә дујғудур бу?

Нијә бу дујғунун әсири олду?

Јенә дә гәлбиндә сонсуз диләкләр,

Һансы бир амала о сәчдә ғылмыш?

Тапар бир-бирини сыныг үрәкләр,

Тапар бир-бирини ики атылмыш.

Атылмыш!

Атылмыш, һәгигәтди бу—

Биринин әввәли, биринин сону.

СОН СӨЗ

Мәһкәмә гурулсун!

Атылмышларын

Узаг, көздән узаг сығначағында.

Вичданлар әјләшсин о күн һакимин

Бири сол јанында, бири сағында.

Мәһкәмә гурулсун, һөкм верилсин,

Һәр кәс һаггыны јох, борчуну билсин!

Баласыны атан аналар илә

Анасыны атан балалар кәлсин.

Атсын күлләсини өз чәһәсиндән

Өзүнү һагг билән дилләр бирбәбир.

Амма бу атәшин горхма сәсиндән,

Һәдәфи јенә дә өз чәһәсидир.

Һәјат сынағындан чыхан «зирәкләр»

Һаггыны истәсин, борчуну дансын.

Балаја, анаја ғыјан үрәкләр,

Мәһкәмә өнүндә нијә утансын?

Хәчаләт! Утанмаг! Намусун, арын

Илкин мејвәсидир...

Умма сән ондан.

Вичдан һакимини алдаданларын

Горхусу олармы һагг диванындан?

Мәчәллә һөкмүлә хатырланан борч

Јахшыдыр мин дөфә, өдәнилмәсә.

Верилән чәзанын кимә нә хејри,

Җүнаһкар өзүндә җүнаһ билмәсә?

Зорла борч өдәтмәк?

Де кимә кәрәк?

Дејирәм һөкм дә һәзин нәғмәтәк

Көнүлдән-көнүлә ахсын, дујулсун!

Мәһкумун үзүнә охунан һөкмүн
Мәгсәди—ғанмазы гандырмаг олсун!

Ғанмагда чәза да, әдаләт дә вар.
Ғансын!
Борчундан да бир бој учалсын!
Севкијә, ғағғыја мөһтач оланлар
Анчаг севкијлә дә һағгыны алсын!

1976—1978

МУҒАМ

Һ. Үзејирбәјин хатирәсинә

БӘЛКӘ

Бир гуш өтүр будағында
Бу нәғмәнин лајласына
Чәмән, чајыр мүркүләјир.
Наләсилә жазыг бизә
Нәсә дејир,
Нәсә дејир...
«Чик-чик», «чик-чик»...
Билирикми дедијини?
—Јох, билмирик, биз билмирик.
Гуш дилини билмириксә,
Күнаһкармы о гушчуғаз?
Сәбрини бас,
Ләһчәсинә, наләсинә,
Дилиндәки гәм сәсинә
Гулағынла гулаг асма,
Үрәјинлә сән гулаг ас.
О наләнин атәшиндә
Өз гәлбини ода јахсан,
Мөтләбини билмәсән дә,
Үрәјини дујачагсан.
Тар да елә...
О сызлајыр ичин-ичин.
Ичиндәдир һәр мөтләби,
Наләсидир ешитдијин.
О гуш кими
Тарың да өз ләһчәси вар, өз дили вар.
Мөтләбинин ахыры вар, әввәли вар.
Әввәл ејрән сән бу дилин

Нөгтәсини,
Веркүлүнү.
Айыра бил

Даг күлүндөн
Баг күлүнү.

Айыра бил
Очагдакы од күлүндөн
Синәдәки даг күлүнү.
Бу дүнжанын аҗрылары, ачылары
Нечә сығыр Чаһаркаһын
Бәстәникар пәрдәсинә?
Дағлара чых, диггәт елә
Ғајалардан јумаланан
Даш сәсинә,

Өз сәсинә
Сәс ахтаран гуш сәсинә...

О сәсдәки
Гырыг-гырыг һычгырыглар нә наләдир?
Гырговулун дөшүндәки рәнкләр нәдир?
О рәнкләрдә муғамдакы
Әлван-әлван пәрдәләри,
Пырыл-пырыл сәсләри көр.
О дүшүнүр,
Һәм дә бизи дүшүндүрүр.
Неј үстүндә једди сәсин,
Ојуг-ојуг јувалары,
Нәдир белә?
Бәлкә елә
Балалары перик дүшән
Ғаратојуг јувалары?
Сәсләр, гырыг бир арзунун чан сәсими?
Јувалары дағыдылмыш
Чолпаларын наләсими?
Ғајалардан сызан сујун,
Дәрәләрдә азан сујун
Сәсләрини
Бир-бириндән ајыра бил.
О, бир дејил, јох, бир дејил.
Аддым-аддым, нәфәс-нәфәс
Дағы долан, дәрәни кәз,
Бах һәр јерин чичәјинә
Бил дағларын чичәји нә,
Дәрәләрин чичәји нә?
Чичәкләрин өз рәнкинә, өз әтриндә

Нәғмәдәки сәсләри көр, халлары көр—
Ениб ғалхан кечидләри,
Чығырлары, јоллары көр.
Даға кедән чығырларда
Ғаршына бах, дүнјаны көр.
Сығырчынын белиндәки
Аршына бах, дүнјаны көр¹.
Бәлкә о да бизим кими
Өлчмәк истәр бу дүнјаны?
Бирчә ғарыш јер үстүндә
Бизә көстәр бу дүнјаны...
Сөз вар, ғәлбә јол ачмајан
ади бир сәс, гуру нәфәс.

Сәс дә вар ки,
Сөзүн дејә билмәдији сөзү дејир.
Елә сәсин өзү ше'р, сөзү ше'р.
Сөз—ғәлбдәки бир мәтләбин
Өз сәсидир...
Нәғмә—сәсин ше'ријјәти,
Ше'р—сөзүн нәғмәсидир.
Бәлкә... Муғам бир нағылдыр, әфсанәдир.
Биләк, онун бү дүнјаја сөзү нәдир, ғәсди
нәдир?

Нағылларда бир көјәрчин
Бир ғәриби шаһ еләди.
Бу дүнјанын кәлә-көтүр ишләрини
рәндәләди...

Өтәнләрин дәрдләринә дола-дола
Инанагмы бу нағыла?
Бу арзудур, бу диләкдир.
Ел дејир ки, арзуларым
Кәләчәкдир,
Күләчәкдир...

Бәлкә дүзкүн бөләммәдик
Биз о заман
Көјдән дүшән үч алманы?
Биләк, нијә шүшәдәдир
Дивин чаны?..

Нијә, нијә көзләјиб ел
«О саһиби-әззаманы?»
Бәлкә муғам бир көзләјиш,

¹ Сығырчынын белиндәки ағ хәтт әфсанәјә көрә аршындыр.

Бир һәсрәтдир?
 Әл вар икән, гол вар икән,
 Баш вар икән, диш вар икән,
 Бу көзләмә мүсибәтдир.
 Чанаварын алдатдығы
 Шәнжүлүмүн, Шүнжүлүмүн
 Ганы бәлкә дүшүб тарын көк симинә?
 Муғамдакы һычгырыглар
 Үсјан едир бәлкә дивин тилсиминә?
 Үрејинин телләриндән
 Телләр чәкиб тара халгын.
 О телләрин нәғмәсиндә
 Өз руһуну, өз гәлбини ара халгын.

Танымагмы иотәјирсән
 Көрмәдијин бир халгы сән?
 Әввәл онун нәғмәсинә сән гулаг ас,
 Ону өјрән.
 Өз сөзүнү, сорғусуну
 Хәјалыны, дујғусуну
 Халг јашадыр нәғмәсиндә.
 Тарихин бир дөврү јатыр
 Бир бәмдәки «аһ» сәсиндә.

Чаһаркаһын Мүхалифи
 «Чалдыранда»¹ ат салдыран,
 Гылынчлардан од алдыран
 Дөјүш сәси...
 Чаһаркаһын Чөвһәриси
 Кол дибиндә
 Гар алтындан
 Чыхан тәһһа бөнөвшәнин үшүмәси—
 Гылынч сәси, галхан сәси,
 Бөнөвшәнин үшүмәси.
 Бири һүнәр,
 О бириси көз јашыдыр.
 О сәртликлә бу инчәлик
 Бир муғамда јанашыдыр.
 Динлә тары, динлә неји.
 О—кечмишдән

¹ Чалдыран мүһарибәси.

Аста-аста сөһбәт ачан
 Сәс музеји...
 О—шөһрәтли, шанлы музеј.
 О—данышан,
 һәм дә бизи данышдыран
 Чанлы музеј.
 Каһ сәсиндә көј курлајыр,
 Каһ инләјир һәзин-һәзин.
 Һәм бабамын јашыдыдыр,
 һәм нәвәмин.
 ШУР

Вараглама о тарихи,
 Ики гәлбин һәсрәтини
 Варагларда дөјүндүрән
 Бир мараглы роман кими.
 Динлә Шуру
 Өз гәлбини сәнә ачан,
 Һәр кәлмәси алов сачан
 Тарих јашлы бабан кими,
 Көзүјәшлы анан кими.
 Түстүсүнә аман елә,
 Одуна јан.
 Дајан, дүшүн,
 Дүшүн, дајан.
 Динлә ону.
 Һәр кушәси
 Гуш гонмајан гајалардан даш тәрпәдәр,
 Кирпикләрдә јаш тәрпәдәр.
 Маһнылар вар, ајаглары,
 Муғамларса баш тәрпәдәр.
 Бу дүнјанын
 Ағрысыны,
 Ачысыны
 Дујдунму сән?
 Дујмадынса,
 Бир чичәк дә дәрәммәзсән
 Сән бу һикмәт чәмәниндән.
 Дајан, басма ајағыны
 Бу чәмәнә.
 О, сиррини ачмаз сәнә.
 Әввәл өјрән, бу вәтәнә

Һардан,
 Һансы күлөк әсиб?
 Гара желләр дилләндирән
 Бир гарғыдан
 Ким, нә заман,
 Нәдән өтрү түтәк кәсиб?
 Шур нә дејир, нә данышыр нарын-нарын?
 Өјрән, нә вахт гајнағына даш атылыб
 Дағлардакы булагларын?
 Өјрән нә вахт апарыбдыр
 Сел Сараны?
 Ким салыбдыр дилдән-дилә
 Бу дәншәтлi мачәраны?
 Нијә кәсди сел араны,
 Һәсрәт гојду о тәрәфә
 Ханчобаны?
 Өјрән, нијә Хәстә Гасым
 Бирдән белә сәјру дүшүб?
 Кәрәм нијә
 Әслисиндән ајры дүшүб?
 Әдаләтин шәрбәтинә
 Илк дөфә ким зәһәр гатды?
 Кешишләри, Һәмзәләри
 Ким јаратды,
 Нә јаратды?
 Короғлунун нә'рәсинә,
 һагг сәсинә
 Јер курлады,
 Көј курлады.
 Дүнән онун гапысында бојун бүкән
 Бу күн нечә оғурлады
 Мөрд кишинин Гыратыны?
 Нәнәм Никар бөлкә онда
 Чагырыб илк бајатыны?
 Гобустанда рөгс еләјән
 Гајалара, дашлара бах.
 Тәбиәтин өз әлилә
 Чарпаланан чапыг-чапыг гашлара бах.
 Чәнки сәси
 Бирләшдирир көјү, јери.
 Бөлкә елә бурдан кәлир
 Муғамларын илк рәнкләри,
 Тәснифләри, ритмләри...
 Чәнки сәси...

Кумбулдајыр нағаралар,
 Ағыз ачыр мағаралар,
 Ган сычрајыр бејинләрә,
 Голлар кечир чијинләрә:
 «Һојду, һојду, дәлиләрим,
 Јеријин мејдан үстүнә.
 Һавадакы шаһин ким
 Төкүлүн ал ган үстүнә...»
 «...Уча-уча дағ башында
 Јаз бир јана, гыш бир јана.
 Титрәшир ағзым ичиндә
 Дил бир јана, диш бир јана...
 Чәкәндә Мисри гылынчы
 Леш бир јана, баш бир јана».
 Чәнки дејир:
 —Дүшмән кәлир, кеч ирәли!
 Јаллы кедир
 Бајандурун, Короғлунун дәлиләри...
 Бурда оху,
 Синәләри нәғмәләшән
 Һәр гајаны,
 Һәр сал дашы.
 Тәбиәтин руһундадыр
 Бу ујарлыг, бу нәғмәлик.
 Тәбиәтин өзү чалыр «гавал даш»ы.
 Гајадакы сәртлијә бах,
 Чәнкидәки мөрдлијә бах.
 Әлләр сүзүр инчә-инчә,
 Ајағларса јејин-јејин.
 Јаллы да бир вәһдәтидир
 О сәртликлә бу мөрдлијин...
 Чәнки сәси
 Бирләшдирир көјү, јери...
 Бөлкә елә бурдан кәлир
 Муғамларын илк рәнкләри,
 Тәснифләри, ритмләри?
 Бу рәнкләрдә, нәғмәләрдә
 Сахлајыбдыр муғамлар да
 Сафлығыны, өзлүјүнү—
 Ганадында гүрүр, вугар,
 Чөвһериндә гәм дүјүнү...
 О дүшүнүр, дүшүндүрүр.
 Кәһ јандырыр, кәһ сөндүрүр.

Халлардакы хәјалларла, фикирләрлә
Јох, бошалмыр,

Үрәк долур.

Бөјүк гәмин, бөјүк дәрдин
Вугары да бөјүк олур.

Ајдан ары, судан белә дурум мәним,
Ај јаныглы Шурум мәним.

Истәрәм ки, әлван-әлван чичәк олуб
Долашдығын пәрделәрә

Мән сәпиләм.

«Уча дағлар» башындакы

«Азәрбајчан маралы»нын

Көзүндәки «Гара киләм»...

Нәнәләрин тохудуғу

Халыларын ханасында ханаландын,

Хыналандын.

Көј көлүмүн ләпәсиндә

соналандын.

Севкилиләр додағында

Јаныб сөндүн,

Сөнүб јандын:

«Дәрјада кәмим галды,

Бичмәдим зәмим галды.

Чох чәкдим јар чәфасын,

Мәнә дә гәмим галды...»

Новруз өтүб, јаз башыдыр.

Бу нә сәсдир?

Көјдә топа булудларын

Бир-бирилә күләшмәси,

Дағлардакы гар үстүнә

Хал дүшмәси,

Дәрәләрдә суја дөнүб

Күлүшмәси,

Мархалларда гар учгуну

Јазла гышын савашыдыр.

Новруз өтүб... Јаз башыдыр...

Селләр, сулар ашыб-дашыр,

Бир-бирилә гучаглашыр.

Ғајаларын ғабағында

О әјилир, о бурулур.

Тәпәләрдән сәпәләнир,

тоз-тоз олур.

Јајлағлары кәзә-кәзә,

Дөјир даша, енир дүзә

Ағачларын будағына

Дүјмәләри дүзә-дүзә...

Дашыр, чошур,

Јоллар боју нәғмә гошур:

«Ғәһрәман»ы ғајаларда шагғылдајыб
ғәһрәләнир.

Саз үстүндә пәһрәләнир.

Чәмәнләрә нәғмәсини јаза-јаза,

Кәлиб чатыр

Араз Күрә, Күр Араза.

Һәр икиси дағын гары,

Дағын бары.

Говушанда

Ағ ләпәләр рөгс еләјир:

Аразбары Аразбары!

Бу дујғулар фышгыртысы,

Тәлатүмләр, ғәјнамалар,

Сығышмады бир јатаға,

Будағланды сола, саға.

Бир фәсилдә нечә кәрә

Дөјишдирди өз јөнүнү,

өз јолуну.

Заман кечди,

Бир мәчраја сығышдырыб

Танытдырды бу дүнјаја

Бизим сәнәт баһадыры—Фикрәт ону...

Чохдан унудулмуш, јери галмыш јарадыр Шур,
Бирдән јада дүшмүш бир өтән мәчәрадыр Шур.

Бир арифин һикмәт долу сөз-сөһбәти, ешги,
Һејрәтдән ағыл мүлкүнә бир пәнчәрәдир Шур.

Фикрин нә гәдәр јоллары, мәнзилләри вармыш,
Үстүндә чығырлар ачылан бир дәрәдир Шур.

Дағлар башы ағ, чөлләри ал, дөшләри әлван,
Һәр пәрдәси бир рәнкә чалан мәнзәрәдир Шур.

Гүрбәтдә Вәтән һәсрәти, јурдунда бир анлыг,
Јаддашда јаныб тез дә сөнән хатирәдир Шур.

Чох гүррәләнир Бәхтијар өз ше'ринә һәрдән,
Јуја дејәчәкмиш бизә ше'рилә нәдир Шур?!

ТЕЛЛӘР АҒЛАСЫН

Шикәстәнин Зил кушәси—
Әскәрәнда выјылдајан күллә сәси.
Гара хәбәр ел-обаны доланды:
Әскәрәнда Гоч Нәбини вурдулар.
Бахышларда көз јашлары суланды,
Ағы деди буз бағлајан лал сулар.
Бајатылар гара кејди әјнинә.
Кәрајлылар гәм көтүрдү чијнинә.
Гарабағын чөлләрини гар алды.
Шикәстәнин зил пәрдәси гаралды:
«Әскәрәнда дағытдылар араба.
Көрүм бу дијары галсын хараба.
Нәбинин мејиди галды арада
Јерисин үстүнә елләр ағласын,
Дарасын сачыны, телләр ағласын».

ЧАҺАРКАҺ

Шаһә галхан ағ далғалар
Көпүк-көпүк...
Уча-уча, бөјүк-бөјүк
Ғајалара каһ чырпылыр,
Каһ чәкилир ахын-ахын...
Тәлатүмләр, һәјәчанлар
Бәрдаштыдыр, өн сөзүдүр
Чаһаркаһын.
Дејир: —Һәјат бир дејүшдүр,
Бир вурушдүр башдан-баша...
Раһатлығы һәјәчанлар гучағында
ара, јаша.
Ен енишә, галх јохуша
Селләр кими чоша-чоша,
Сулар кими даша-даша...
Јаша, јаша.

Мајәсиндә сәсләр учур
Ганад-ганад,
Нәгл олунур етән күндән
Бир әһвалат:
...Јад елкәдән елчи кәлиб
Өлкәмизә.
—Кәрәк тәслим оласыңыз,—
Дејир бизә,—
Олмасаныз...
Тәпәриниз варса әкәр
Савашыныңә.
Савашсаныз...
Даш үстүндә галмајачаг
Бир дашының.
Ағсаггаллар дүшүндүләр:
—Нәдир чарә?
Дада чатмаз бу мөгамда
Нә моизә,
Нә мүәззин,
Нә минарә.
Гара јелләр ғабағында
Фикирләр дә һачаланды.
Бу ону,
О, буну данды.
—Кечмишимиз шанлы иди.
Бәс кәләчәк?
—Фикирләшәк.
Бу бәладан гуртармаға
Бир ағыллы тәдбир кәрәк,
Сәбир кәрәк.
Мөгамы вар һәр истәјин,
Тәләсмәјин, тәләсмәјин.
Тарихләрә о, баш вурур
«Вуруш» — дејә
Аловланан үрәкләри
О тәдбирлә овундурур.
Бәстәникар аман чәкир,
Аманындан аман, аман!..
Шикајәтдир
Таләјин бу гәзасындан.
Дүшмән јаман амансыздыр,
О гансыздыр.
—Нејләмәли?

—Дишимизлә даш гырмалы.
 —Һаны бизим о күчүмүз?..
 —Онда ата-бабаларын шәрәфини
 Дүшмәнәми тапшырмалы?..
 Тәссүфмү?
 Фикир галхды,
 Фикир энди.
 —Тәссүфүн көлкәсиндә
 Һансы диләк чичәкләнди?
 Бәстәникар—
 Бәстәбојлу никарларын
 Дили илә инләр, инләр.
 Ағы дејәр гыз-кәлинләр:
 «Дон тиксән ағы биздән,
 Белинин бағы биздән,
 Гојмајын јаделлини
 Алмаға бағы биздән...»
 Јығылдылар,
 Дағылдылар дөнә-дөнә.
 «Өтән күнә күн чатармы
 Чаласан да күнү-күнә».
 Бири галхды:
 —Күнү күнә чаламағын
 Нә фәјдасы?
 Үрәкдә од галамалы,
 Күнү ода чаламалы.
 Мин-мин фикир
 Бирчә борчу өдәмәмиш.
 Галхан әјди белимизи
 Чох ғысалтды дилимизи.
 Галхан алтда галдығымыз
 Јетәр бизим.
 Дәрдләримиз ғылынч илә
 Битәр бизим.
 «Дәјирманын пәриндән,
 Сују чыхар дәриндән.
 Елин сөзү бир олса,
 Даг ојнадар јериндән...»
 «Чән-думан дүзә нејләр
 Зүлфүн төк үзә, нејләр?
 Ов бизим, овлаг бизим
 Јад овчу бизә нејләр?»

Инди бизә ғылынч кәрәк,
 Низә кәрәк.
 Од биширәк, дәмир дөјөк.
 Инди бизә селләр кими дашмаг кәрәк.
 Гәлбимизә көлкә салан
 «Горху» адлы һасарлары
 Ашмаг кәрәк.
 Чаһаркаһын һасарында,
 Јаделлинин габағына һасар чәкән
 Галаларда
 Күрәләрә од галанды,
 Очаг јанды,
 Дәмир бишди,
 Чәкич алтда, зиндан үстдә
 Хамыр кими күндәләнди,
 Чилаланды.
 Тараг-тараг,
 Таг-тарараг,
 Әлдә јараг
 Вураг, ғыраг,
 Чәбһә јараг.
 Дәмир, әри,
 Ғылынча дән,
 Дүшмән үстә дурма, јери.
 Чәкич алтда ғығылчыма дөнүб ахды
 Чаһаркаһын пәрдәләри...
 Мүхалифдә,
 Һүчүм, һүчүм!
 Әрәнләрин нә'рәсинә
 Јер титрәди, көј курлады.
 Уча дағлар дуа вериб
 Әрәнләри уғурлады.
 Дүшмән гачыр, бизимкиләр тә'ғиб едир
 Мәнсуријјә гәләбәдир; тәнтәнәдир:
 «Әзизим сөзә галды
 Бир ширин сөзә галды.
 Јад говулду дағлардан,
 Јурд јенә бизә галды...»

Гәлби вулкан төк чошан үсјандыр, үсјан Чарикаһ,
 Ачмыш һәр зәнкуләсиндән фикрә мејдан Чарикаһ...
 Шаһә галхан далғалардыр бир Мүхалиф кушәси,
 Дәрјалар ләнкәрләдән туфанды, туфан Чарикаһ.

Кушәләр көј курладыр, јер титрәдир, сел ојнадыр,
Көндәрир јаделлијә имзалы фәрман Чарикаһ.

Симләрин мизраб илә тоггушмасындан од чыхар,
Јоғрулубдур бөлкә дә чакмаг дашындан Чарикаһ.

Чөвһәриндә бир һәзинлик, бир хәфифлик сахланыр,
Ајрылыбдыр өјлә бир чан сирдашындан Чарикаһ.

Бәхтијарам, һејранам бәрдаштда чылғын сәсләрә,
Истәрәм од алсын әсрин атәшиндән Чарикаһ!

ГАЛАЛАР

Абшеронун галалары
Дашлардакы о ојмалар,
Далғасымы гатардакы
Һәзин, ширин
Пәрдәләрин?
Бүрчләрдәки о өзәмәт,
Тәмкин, вүгар,
Бөлкә... һасар пәрдәсидир Чаһаркаһын?
Сәс дүзүмү галадакы дишләр кими
сыра-сыра, ахын-ахын.
Јаделлинин һүчүмуна һасар чөкир.
Дашда фикир, сәсдә фикир.
Бојалары әвәз едән көлкәләр дә
Фикир, фикир...
Руһумузла ујгардадыр,
О батыглар,
Габармалар.
Габармалар
Батыглара көлкә салар.
Нә доғмадыр, нә истидир,
Чыхышларын батыглара
Дүшән хәфиф көлкәләри—
Тағлардакы
Ојма «нахыш ләпәләри».
Јаделлинин башы үстдә
Јумруг кими дүјүмләнән бу галалар,
Дүшмән бизә күч көлөндә

Ел-обаја сығнаг олар.
Бу галалар азадлығы һәлә јанан.
Түстүләнән очаглармыш.
Бу галалар тарих боју
Нечә-нечә чөбһә јармыш.
Гыз галасы! Адына бах,
«Бакирәдир, гыздыр галам.
Јахын көлмә, мән гузғунам, мән гарталам
Бу гарталлар мәскәнинә
Гарагушлар көлкәсини сала билмәз.
Гыз галамын гызлығыны ала билмәз...»
«Сән көлөрсән, сән көрөрсән» —
Галасынын адындакы
Мә'наја бах, мәгсәди көр.
Бабаларын мөрамындан
Ибрәт көтүр.
Дүшмәнинә о дејир ки,
Әкәр көлсән
Јумругумун ләззәтини сән көрөрсән.
Кәлдијинә пешман олуб
Дабанына түпүрөрсән.
Нөләр дејир дашлардакы
О батыглар, габармалар—
Даш үстүндә чичәкләнән
О јармалар?
Ким дејир ки, бу галалар,
Јалныз елә галлар үчүн
Галдырылан
Бир галадыр.
Хејр, бурда сәртлик илә
Инчәликләр гол-голадыр.
Горучумуз, кешикчимиз
Галаларын синәсиндә
Нөләр јатыр, нөләр, нөләр?!
Бу галалар—Даш нөгмөләр.
Дашлардакы чалалара ахар, доллар,
Даш үстүндә нахыш тутан,
О фикирләр, о дујгулар,
Кушәләрдә гагтылдашан
Пәрдәләрдән ашыб-дашан,
Һиддәтләнән сәс ахыны...
Батыгларын, чыхыгларын
Синәсиндә галхыб енән
Сәс ахыны.

ҺӘРӘ БИР ЧҮРӘ...

Мә'рифәт, гана чаг өлчүмдүр муғам,
Мән ону өзүмә мөһәк санмышам.
О мөһәк дашында мән инсанлары
Саф-чүрүк едерәм, юхларам мүдам.
Сән дә жанырсанса әкәр бу ода,
Достумсан...

Көрүрәм өзүмү сәндә,
Мән өз һәмдәмими, достларымы да
Танырам муғамын пәрделәриндә.
Көрән нә данышыр, нә дејир бизә
Сәсләрә бүкүлмүш бу көз јашлары?
Од сачыр,

Даг басыр үрәјимизә
Елә бил көч едир дурна гатары...
О һара төләсир? О нијә кедир?
О бизим чөлләри нијә төрк едир?
Төкүлүр јарпаглар, сусур булаглар,
Сојугдан үшүјүр, әсир будаглар.
Пајызын сазағы кәсир отлары,
Көјдә топаланыр гәм булудлары...
Дағын думанымы, сисими көрән,
Думанлы сәсләрдә белә һөнкүрән?
Ағлајыр ашикар,
Јаныр кизличә.
Бармағы алтында тарзән көр нечә,
Дүјүндү сәсләри говурур, сыхыр.
Сәсләрдән јаш сызыр,
Судан од чыхыр...

Еј тарым, еј нәғмәм, еј пирим мәним,
Сәнә нәзир дүшүр... чох јохсулам мән.
Нәғмәм ола биләр нәзирим мәним,
О да ки, сөнүкдүр нәғмәләриндән...
О мәчһул дилинлә, сирли сәсинлә
Кизли бир әләмдән хәбәр верирсән.
Нолар, мәним кими сәсини динлә,
Көрәк, буна нечә таб кәтирирсән?
Еј атам һүнәрли, бабам фикирли,

Еј рејһан нәғәсли, јарпыз әтирли,
Нағыл нәнәләрин еј лајлај сәси.
Улу бабаларын камал хәзнәси,
Ширин арзуларым, хош хәјалларым,
Еј мүғәддәс пирим, еј мүдрик тарым,
Даныш,
Нәғмә оху,

Сән һәзин-һәзин
Абырлы, һәјалы гызларымызын
Утанчаг, дөзүмлү севкиләриндән.
Даныш,

Сөһбәтинә мүнтәзирәм мән.
Даныш,

Нәдән өтрү ајры салдылар
Кәрәми Әслидән,
Гејси Лејлидән?
Нијә талеләри даша чалдылар?
Синәнә чәкилән бу дағлар нәдән?
Сәнин хәјалларын, дүшүнчәләрин.
Дәрјадан ләнкәрли, сәмадан дәрин.
Һәр халын тарихи

Јүз ил, беш јүз ил.
Кушәләр рәнкбәрәнк:
Јашыл, ал, сары...

Орда варагланыр,
Бир гәлбин дејил,
Бир халгын миниллик изтираблары.
Бир халгын тарихи—
Тарихин јолу.
Ениши, јохушу, изтираб долу.
Сәсләнир муғамын пәрделәриндә.
Сөһбәти ашкарда,
Сирри дәриндә
Зилиндә, елә бил од гәланыбдыр,
Јанғына дөзмәјиб һаваланыбдыр.
Бәминдә, јанғыны кечирмәк үчүн
Фикирләр, хәјаллар јуваланыбдыр.

Биз ки, бу јоллары бир баша вурдуг,
Биз ки, бир ваһидик бир арзу, камда.
Елә бунунчун да... Тәк мәнми?..
Јох, јох.

Анбаан дөјишән о булуда бах,
Сән дө өз гэлбинин пәнчәрәсиндән,
Инан көрдүјүнә,

Елөдир әлбөт,
Мәним көрдүјүмү көрмәсән дө сән,
Мән дө һәгигәтәм, сән дө һәгигәт.

СЕКАҢ

Еј Забул секаһым, Орта секаһым,
Мәним өз аманым, мәним өз аһым.
Сән мәнә кимсәдән пәј верилмәдин,
Сән өзкә чешмәдән кәтирилмәдин.
Мәним дағларымдыр сәнин гајнағын,
Гошгарын,

Кәпәзин,

Улу Шаһ дағын
Бағрындан сызылыб сән дурулмусан,
Мәндә јуваланыб мәним олмусан.
Башга рәнкә салыб бу заман сәни,
Јенидән јаратды Садыхчан¹ сәни.
Мәним өз дәрдимсән, өз мөлалымсан.
Анамын сүдүтөк сән һалалымсан,
Чобан бајатысы...

Дағлар башындан
Гарлара гарышыб гар-гар ахыбды.
Чөлләрә бојланан күл бахышындан
Кечдији јоллара из бурахыбды...

Һәзин бајатылар, чичәкләр кими
Дағларда көк атды, арана чатды.
Ширин бајатылар, диләкләр кими
Бир гәлбдә бој атыб мин гәлбә чатды.

Нәнәмин дилиндә мин ил дилләнән
Секаһым, өзүн ал, өзүн, чанымы.
Дилгәмин дилиндә дил-дил дилләнән
Ај телли сазларын телли ханымы.
Еј Сары ашығын севки дастаны,
Еј Молла Чуманын «Исми пүнһаны».
Вагифин көнлүнү гана дөндөрән,
Хумар бахышданмы сүзүлмүсән сән?

¹ XIX әсрин мусигишүнасларындандыр, тарда бөјүк јениликләр еләмишдир.

Секаһ—бир арзунун, бир чырпынтынын
Мин үрәкдән кәлән һычгырыглары.
Сону инилтили,
Әввәли чылғын—
Сынмыш бир үрәјин сәс гырыглары...

Гәмдир долајлары о ағлар сәсин.
Ағрылар мајасы,
Шикајәт сүсү.
Бир һимә бөнд олан бир гәриб кәсин,
Көнүл һычгыртысы, ич һөнкүртүсү.
Данышыр, башындан өтүб кечәни.
Бә'зән үсјан едир,
Бә'зән инләјир.
Кизли дәрдләринә јандырыр сәни,
Мәтләби каһ ачыр,
Каһ дүјүнләјир.

Әлилә салдығы кор дүјүнүнә
Дилилә јалварыр: «Тез ачыл»—дејир.
Өтән кечмишини гојуб өнүнә
Бајаты чағырыр, она дил дејир:

Араз кәлди, јан ахды,
Дибиндә мин чан ахды.
Вөтән сары баханда
Үрәјимдән ган ахды.

Дағларын синәси нә?
Күн галхыб синәсинә.
Аләмә сығмаз башым
Сығыбдыр синәсинә.

Әзизижәм күл олдум,
Јандым, ахыр, күл олдум.
Бир дилбилмәз гуш идим,
Охудум, бүлбүл олдум...

Секаһ—наләсинә алышан көнүл,
Алову төәссүф, көчү хатирә.
Кечмиши јанғыјла данышан көнүл,
Газанчы ағрылар, өзү хатирә.

О дејир, дилилэ аманын, аһын:
—Тале бир үрөжэ көр нечэ гыжмыш...
Мөним чөкдиклөрим, һансы кұнаһын,
Һансы бөд әмәлин өз баһасыжмыш?
Бу дәрде бағлады мөни ким?—дејир.
Бөминдө, зилиндө о «нејлим»?—дејир.

Дәрдимин жүкүнө таб кәтирмәди
Әјилиб ғырылан будаға нејлим?
Дәрәләр кечмишәм, дағлар ашмышам,
Көңлүмдө дикәлән бу даға нејлим?

Кұнаһым нә олду, мөним дөмадәм,
Дүзөндө кәсдиләр, дағда битмишәм,
Исти нәфәсимлә гар әритмишәм,
Шахтаја дөзмүшәм, сазаға нејлим?

Мән данышан заман бир кимсә динмәз.
Сәсим су јандырар, сөзүм билинмәз.
Бөјүк арзулара дүнја бир гәфәс,
Дилимә вурулан гадаға нејлим?

Мән од һәрисижәм, од мәнә һәмдәм,
Кұнаһ мөндә дејил, дашы әритсәм.
Буз тутар, јәј жүнү булаға кетсәм.
Нејлим, буза нејлим, булаға нејлим?

Данышды.

Көрдү ки, динләјәнләрин,
Башындан од чыхды, көзләри долду.
Дәрдилә, гәмилә башгаларына
Әзаб вердијинә пешиман олду.

Деди:—Бу да кечәр, ахы нејләмәк?
Һәмишә олмаз ки, јер үзү күндүз.
Белә јараныбдыр бу чәрхи-фәләк,
Бир үзү кечәдир, бир үзү күндүз.
Еј мөним үрөјим, сән өз көзүңлә
Кечәни кечә көр, күндүзү күндүз.
Өз әлләринлә,
Көңүлләр шад едән әмәлләринлә
Јолуна жүл дүз.

Нә дејир көңлүмү ојмагла, ојулмагла Секаһ?
Көзә көз јашларытәк бир белә долмагла Секаһ?

Көңүл һычгыртысы, гәлб атәши, чан јанғысыдыр.
Сән мөним көз јашым ол, чағла, Секаһ, чағла, Секаһ.

Анамын өз сүдүтәк сән һаллымсан, һалалым,
Нә дејирсән, мөни мөндән белә алмагла Секаһ?

Бизи дүнјанын о дар чәрчивәсиндән чыхарыр,
Дәли халлардакы һөнкүртүјә далмагла Секаһ.

Онун һәр пәрдәси аһ, һәр бәми гәм, һәр зили од,
Гәлбә атәш чиләјир, һөкм еләјир ағла Секаһ.

Бәхтијарын да көңүл телләри титрәр беләчә,
Дејәр аһәстәчә һеј: «Ағла, Секаһ, ағла, Секаһ».

РАСТ

Бухары башында ел ағсаггалы,
Өјләшиб

Гәлбини ачыр сүфрәтәк.
Данышыр, анбаан дәјишир һалы
Зоғал чубуғуну түстүләдөрәк.
Сөзләри бәм симдән зил симә дүшмүш,
Данышыр бир әсрин өз јарасыны.
Данышыр арамла,

Тилсимә дүшмүш
Бир пәри ғызынын мәчәрасыны.
Дағларда көјнәјән Мәчнундур Секаһ,
Раст—онун атасы... Нәсиһәт ејләр.
Мәчнун сәһралара кәтирәр пәнаһ,
Ата бу севданы мәзәммәт ејләр.
Раст—мүдрик бир ағыл, дәрин дүшүнчә,
Данышыр тәмкинлә, арамла тәк-тәк.
Секаһ—бир истәјин, ешгин даһынча
Мәләјә-мәләјә гачан бир үрәк.

Раст—чылғын гәлбләрә бир ағсаггалын
Өјүдү, данлағы, әрк етмәсидир.
Бир заман бүдрәјән гәлбин, камалын
Ајылыб өзүнү дәрк етмәсидир.

Секаһ—налә чөкөн, Раст—төдбирлидир,
Вугарлы, дөзүмлү, о сәбирлидир.
Үз елчүр, бир бичир,

Дүшүнүр дәрин,
Мүһит дөһизитәк о ләнкәрлидир.
Онун ләнкәр вуран һәр кушәсиндә
Дәрин дүшүнчәләр далдаланыбдыр.
Җизли фикирләрин сых мешәсиндә
Арзудан, истәкдән од галаныбдыр.

Фикирләр, фикирләр...

Бир сирдаш олмуш

Инсана...

Дәрдинә доландан бәри.

Раст—чаван дежилдир,

О, яша долмуш,

Мүдриг бир үрәјин дүшүнчәләри:

Һәјат нә?

Өлүм нә?

Өмүр нә?

Јол нә?

Гәфләт јухусуну дағыдан нәдир?

Гышда јаған гары, баһар кәлинчә

Селләрә дөндәриб ахыдан нәдир?

Дүздә ајаг ачыр дағларын гары,
Һәр вахтын өз гушу, өз будағлары,
Јухудан галдырыб улу дағлары,
Баһар һавасына охудан нәдир?

Чалыр үрәкләри көз бахышыјла,
Бошалыр көнүлләр көз јашларыјла.
Јерләри, көјләри өз ахышыјла
Һалдан-һала салан бу заман, нәдир?

Һөкмүјлә, гәсдијлә нә дејир заман?
Учурур бир јандан, гурур бир јандан.
Күнәшин башына доланыр чаһан,
Фырланыр, фырланыр, фырладан нәдир?

Ај нә, күн нәдир?

Илк нә, сон нәдир?

Ениши көстәрир бизә дағ кими,
Гараны көстәрир бә'зән ағ кими.

Дүнјаны ојнадыр ојунчаг кими,
Гәсди билинмәјән бу ојун нәдир?

Ај нә, күн нәдир?

Илк нә сон нәдир?

Бир агилин һикмәтли нәсиһәтләридир Раст.
Тарих данышан көһнә рәвәјәтләридир Раст.

Агил данышыр, чанлы мисаллар чәкир һәрдән,
Бир тәләјин ибрәтли һекајәтләридир Раст.

Үшшагда верир сирли суаллар бизә рәнк-рәнк
Ешгин дә чавабсыз галан һикмәтләридир Раст.

Дилкәшдә пычылдар бизә дүнја кәдәриндән,
Инсанын әдәләтли шикајәтләридир Раст.

Өз дәрдини гышгырмаз, о, аһәстәчә сөјләр,
Ләкин әзабын сон дәми, сәрһәдләридир Раст.

Дүнјаны көзәл көрмәк үчүн гурбана һазыр,
Инсанларын илк арзусу, нијәтләридир Раст.

Еј Бәхтијар, аһ атәши сөз рәнжинә кирмәз,
Һәм дәрдли гүруб чағы вә һәм дан јеридир Раст.

АМАН ОВЧУ

Марал енди сәрчешмәјә,
Сәрчешмәдән су ичмәјә.
Билмәди ки, пусгудадыр
Бәрәсиндә «аман овчу»

Јаман овчу,

Залым овчу.

Ғабырғасы галын овчу.
Ғачды, бир аз араланды.
Шарағ-шарағ!

Күрәјиндән јараланды,
Ғачаммады... О дајанды.
Көј чөмәнлик гызыл гандан

Ода јанды.

Дөндү, бахды јазыг-јазыг,

Мәлул-мәлул,

Овчу, сәнин голун сына.

Нечә гыјдын бу дағларын

Маралына?
Көзлөрдөки о чарәсиз јалварыша
Нечә дөздүн?

Аман овчу,
Түфәнкини чийнинә сал,
Бир кери дөн.

Бир ора бах.
Бу дәһшәтә кол титрәди,
Күл үшүдү.

Бахышдакы о јалварыш
Нәгмә олду,
Дилә дүшдү:

«Аман овчу, вурма мәни,
Мән бу дағын маралыјам.
Јаралыјам, јаралыјам».
Нәгмәлерин истисинә
Гызындыгча донуруг биз,
Һејкәлләшир һејрәтимиз.

ЈАҒ, ЈАҒЫШ

Ағ јел әсир,
Ағ булудлар
Топа-топа,
Тел-тел әсир.

Ағ јел әсир.
Памбыгланан булудлары
Кола-коса

аса-аса
Ағ јел, ағ-ағ күл битирир,
Јағышы да ағ кәтирир.
Көјдә булуд дамар-дамар...
Бу ағ јағыш
Дүз торпағын

Илијинә
Дамар, дамар...
Оғул-ушаг күлө-күлө
Чыхар чөлә.

Үз исланар, көз исланар.
Оғлан гачар,

Гыз исланар.
«Јағ, јағышым, јағ јағара.
Даш ағара, дағ ағара.

Ағ булудун тој күнүдүр,
Кир мағара,

Јағ еј јағыш,
Вур нағара...»

Јағыш јағыр,
Үрәјинин јанғысына

Дағын, дашын.
Тут учундан сән көјә чых,
Бу јағышын.

Шырылдајыр навалчалар,
Гопуб дүшүр будағындан
Кал алчалар.

Архлар дашар, сел ојнајар,
Көј әл чалар...

Селләр јыхар бәрәләри,
Дилләндирәр
дибсиз «узун дәрә»ләри...

Узундәрә
Шүштәримдән гопуб дүшдү,
Селләр, сулар чағылдајан
Узун-узун дәрәләрә.

Әлван-әлван һавалардан алдығымыз
Һавалар да

Өз сөзүдүр көнлүмүзүн,
Арзумузун, дәрәләрә...

Көј тутулар.
Бир тәрәфи ачыг олар,
Ачыг јердән күн чыртлајар.

Дејерләр ки, инди күнәш
Булудлара олду күнү.

Ачыб гызыл сачларыны
Күнәш јујур әл-үзүнү...

Бәс бу нәдир? Бәс бу нәдир?
Бу да өзкә бир нәгмәдир.

Јағыш кәсир...
Говғасы да битир демәк

Көјүн, јерин.
Көјүн тәмиз ајнасына

Әкси дүшүр
Чичәкләрин...

Чичәк ачыр сағдан сола
Көјүн тағы.

Көј үзүнә чәтир чәкир

Көј гуршағы.
 «Фатма нәнә нана гурур»
 Һанадакы рәнкләрә бах.
 Китаб кими о, охунур
 Вараг-вараг.
 О, үрәјин каһ гүссәли,
 Каһ фәрәһли һалларымы?
 О муғамын әлван-әлван халларымы?
 Һәр кушәдә нечә-нечә
 Рәнк чаглајыр,
 Сәсләр елә әнкиндр ки,
 Ачыб жениш голларыны
 Бу дүнјаны гучаглајыр.
 Әфсанәви нәнәмизин
 Үрәјинин телләриндән
 Һанасына бәнд етдији сүсләрә бах.
 Сәсләрдәки рәнкләрә бах,
 Каһ да олур, јағыш кәсмир,
 Елә јағыр, јағыр јенә...
 Нә әкинә једән олур, нә бичинә.
 Чијинләрдә һәјат јүкү дағдан ағыр.
 Бир јандан да јағыш јағыр,
 Сәпәләнир сола, саға,
 Аман вермир көз ачмаға.
 Нејләмәли?
 —Пас атыбдыр ораглар.
 Зәмиләрдә диш гычадыр
 Алаглар.
 Һәр гапыдан пәј умуб
 Году кәзир ушаглар:
 «Году, году, дурсана,
 Чәмчәни долдурсана...»
 Әкин-бичин ешгинә,
 Үрәк јаныр, дил јаныр.
 Бизим маһныларымыз
 Бә'зән белә јараныр.

САЈАЧЫЛАР

Дүздә гызыл бүркүјә
 Дағда, борана дүшдүк.
 Јајда даға үз тутуб,
 Гышда арана көчдүк.

Гышда дәјә евимиз
 Јајда алачыг олду.
 Гәлбимизтәк евимиз
 Һамыја ачыг олду.

Дүшдүк гара, сазаға,
 Һәм гул олдуг, һәм аға.
 Гондуг азад гуш кими
 Биз будагдан-будаға.

Сәрһәд танымадыг биз,
 Архаландыг дағлара.
 Ләпиримиз јол ачды
 Јахына, узаглара...

Гојун-гузу бәсләдим,
 Дағ бизә сирдаш олду.
 Јајлагларын чичәји
 Бизә әјин-баш олду.

«Нәнәм гојунун ағы
 Доланды, кәлди дағы.
 Чобана чарыг бағы,
 Гызлара чәһиз ағы...

Нәнәм, а дәли гојун,
 Доланыб кәли гојун.
 Кәлинләр күзәминдән
 Тохујар хәли, гојун.

Нәнәм, а назлы гојун,
 Гырговул кәзлү гојун.
 Пендири кәсмә-кәсмә,
 Гатығы үзлү гојун...»

Дағлардакы суларын
 Сәси нәғмәмиз олду.
 Дағларын сел сујутәк
 Гәлбимиз тәмиз олду.

Дағлардан алдығымыз
 Нәғмәни
 Гәлбимизин

Фәрјадына чевирдик.
Арадан кәсдијимиз
Гарғы түтөјө вердик.

Биз нәғмәјлә ојаныб
Нәғмәјлә дә јатардыг,
Биз гојуну, гузуну
Нәғмәләрлә отардыг...

«Нәнәм, а нарыш гојун,
Јуну бир гарыш гојун.
Чобан сәндән күсүбдү
Сүдү вер, барыш, гојун».

Уча дағлар, шиш ғајалар бојунча
Зилә чәкәр бајатыны чобанлар.
Бу сәсдәки мелаһәти дујунча
Гојун-гузу ота кәләр, дил анлар.
Кичик-кичик архларым —
Бајатылар, сајачылар, лајлалар
Ғајалардан сызылар,
Дәрәләрә һај салар,
Күрә чатар,
Аразыма чан атар,
Бизим муғам дәрјамызы јарадар.

Севинч бизи күлдүрүрсә,
Гәм ағладыр.
Сөзүн өзү нә ағлајыр,
Нә дә күлүр,
Амма бизи һәм күлдүрүр,
Һәм ағладыр.

Јох, сөз дејил, сәсдир ахы,
Ғәһгәһә дә,
Һөнкүртү дә.

Мин чүмләдән даһа бөјүк
Мәтләб јатыр

Бирчә ғырыг һөнкүртүдә.
Көнүл сәси көнүл дәләр.
Нәғмәләрин әввәлидир
Һөнкүртүләр, ғәһгәһәләр.
Бәлкә инсан
Севинчини, кәдәрини

Нәғмәләрлә сөјләмәзди,
Бизим кими һөнкүр-һөнкүр ағласајды,
Ғаһ-ғаһ чәкиб күлсәјди сөз.

Јох, нәғмәләр јаранмазды,
Ғәлбимиздән кечәнләри
Тамам дејә билсәјди сөз.
Сөздән әввәл сәс јараныр,
Нәғмәләрдир илк дилимиз.
Нәғмәләрдир

Сөзүмүзүн, фикримизин
ибтидасы,

Нәғмәләрдир
дилимизин әлифбасы.

Даш үрәкләрдә јаныб дашлары сындырды муғам.
Һагга дүшмән оланы һагга танытдырды муғам.

Нә куман ејләмисән ондакы тилсимләри сән,
«Күрү аһыјла гурутду», «Салы јандырды» муғам.

Онун һәр кушәси бир хатирә, бир чанлы китаб,
Кечилән јоллары һәрдән бизә андырды муғам.

Су чиләр кинли үрәкләрдә гәзәб тонгалына,
Нечә ғәсдин өнүнү кәсди, дајандырды муғам.

О, үрәк јанғысы, көз јашлары, бир чәнкә булуд,
Ојадыб јаддашы, виңданы утандырды муғам.

Дәфн един сиз мәни Забул секаһын мајәсинә,
Дејирәм, бәлкә мәни бир күн ојандырды муғам.

Чох китаблар охудум, зәнн еләдим, бәхтијарам,
Мәнә чох мәтләби аһәстәчә ғандырды муғам.

ФАЧИӘ

Матсурата, Матсурата,
Сән јатмадын кечәләри.
Кирпијинлә од көтүрүб,
зүлмәтләри јара-јара

Кешик чәкдин
Өлүмсүзлүк дүнјасына
Көрпү салан дујғулар.
О дујғулар—
Әсрләрдән әсрләрә
салам-кәлам!

О дујғулар—
Кәтан үстә јашајан сөз,
јанан илһам!

О дујғулар—
Арзуларын илк дајағы,
сон мәнзили.

О дујғулар—
Инсанлығын ваһид дили!..

Бә'зән гәриб кечәләрдә
Сән јандырыб салонларын чырағыны,
Дајанардын гаршысында
Бу дил ачан лөвһәләрин,
Дүшүнәрдин дәрин-дәрин.
Донуб дурур бу рәнкләрдә, бојаларда
Бир өмүрдән гопан күнләр,
гопан анлар.

Бәс өзләри һара кетди?
Һара кетди
Једди рәнкдән јетмиш хәјал,
јетмиш нағыл
јараданлар?

Гызыл рәнкләр алов тутуб
алышарды.
Кечәләрин сүкутунда
Лөвһәләрә һәкк олуан лал дујғулар
Данышарды,
Данышарды...
Данышарды ачы-ачы,
Һычгырарды хысын-хысын.
Сән дәрдини динләјәрдин
Бу дүнјаја сығышмајан,
Өз һиссини, хәјалыны
Лөвһәләрә сығышдыран
зәкаларын...

Һејкәл кими дајанардын
Лөвһәләрдә һејкәл кими
Донуб галан,
Әбәдијјәт дүнјасында мәскән салан
Адамларын габағында...

Матсурата, Матсурата.
Кешик чәкдин
Сән замана сығышмајан,
Әсрләри бир ан сајан
Дујғулар, фикирләрә.
Сығышмадын гүрурундан
Бу көјләрә, бу јерләрә.
Сән дедин ки:
Варлылардан мән варлыјам.
Бу замандан гисас алан,
Бир әсрдән нечә әсрә ләрзә салан,
Әјилмәјән зәкаларын
Вугарыјла вугарлыјам.
Бу дүнјанын
Мин-мин ширин не'мәтинә
мән ујмадым.
Әбәдијјәт кешикчиси—
мәним адым!
Лөвһәләрин алтындача
Јазылыбдыр һәр биринин өз гијмәти.
Дүз гијмәти
Верилибми бу дүнјада
Фикрин, һиссин?
Ахыр өмрү әбәдијјәт оланларын—

Яшы һәдсиз оланларын
 Дујғусуна, хәјалына
 Гијмәт гојан өзү кимдир?
 Бу гијмәтдә өлчү нәдир, сәрһәд нәдир?
 Гәрибәдир, гәрибәдир!
 Дујғулара гијмәт гојуб һәдд кәсәнин
 Үрәји даш, дујғусу да бумбуз олар.
 Өмрү сонсуз оланларын
 Хәјалынын, дујғусунун
 гијмәти дә сонсуз олар.

Матсурата, Матсурата,
 Дүшүнәрдин бах, беләчә
 сән һәр кечә...
 Франсадан музеј бир жүн
 Әлли тәзә шәкил алды сәрки үчүн.
 Кечә јары
 Бағланмады бу музејин гапылары.
 Јапонијанын һәр јериндән
 Һеј кәлдиләр,
 Һеј кетдиләр.
 Лөвһәләри сејр етдиләр,
 Дојмадылар,
 Мат галдылар.
 Али, уча дујғулардан
 Һәзз алдылар.
 Мат галдылар:
 Тулуз Лотрек!—
 Бу франсыз рәссамынын
 «Марсел»инә.
 Фикирләрин, һиссләрин
 Ашыб-дашан кур селинә!
 Јазды бүтүн гәзетләрдә:
 «Рәнкләрдәки мә'чүзәјә,
 Һиссләрдәки бүтөвлүјә
 Бахын! Бахын!»
 Јапонијанын һәр јериндән
 Адам кәлди бу музејә
 ахын-ахын!
 Матсурата,
 Һәмишә сән
 Кечәләри кәзләмисән.
 Кечәләрин сүкутунда

Дајанмысан
 лөвһәләрлә үз-үзә сән.
 Бахыб-бахыб
 Лөвһәләрдән сәнә бахан
 Һәр бахыша,
 Һәр кәзә сән,
 Бирчә кәлмә сөјләмисән:
 «Мә'чүзәсән, мә'чүзәсән!»
 Сән Лотрекин «Марсел»инә
 Бахмаг илә дојмаз идин.
 Јарадана «танры» дедин!
 ...Гәдим шәһәр, гәдим шәһәр.
 Бир тәрәфдә модерн евләр,
 кен күчәләр,
 Бир тәрәфдә дар даланлар,
 Бир тәрәфдә бу дүнјадан
 кам аланлар.
 Бу евләрин, күчәләрин,
 Күндүзләрин, кечәләрин
 Архасындан бир кәз бахыр.
 Кечә бахыр, күндүз бахыр.
 Бир гүрүр вар,
 Бир вүгар вар о бахышда.
 Сәнәткарын өз үрәји
 Ашар, дашар о бахышда.
 Вәтән өзү севинчијлә, кәдәријлә
 Ахшамыјла, сәһәријлә
 Даим јашар о бахышда.
 О бахышлар бир сөз дејир:
 «Вәтән», «вәтән»!
 Матсурата,
 Сәнәткарын вәтәндашлыг гүруруну
 Сән охудун бу лөвһәдән.
 Лөвһәдәки түнд бојалар, сых кәлкәләр,
 Дилә кәләр,
 «Вәтән» дејәр.
 Рәнкләрдәки бу мә'наны сән охудун:
 «Вәтән—мәнәм,
 Мән—Вәтәнәм!»

Ипә-сапа дүзә-дүзә
 Кечәләри, күндүзләри,
 Сән һәмишә вирд едәрдин

Додагында бу сөzlәри:
Вәтән—мәнәм,
Мән—Вәтәнәм!
Бир ај кечди,
Җыгышдырмаг истәдиләр лөвһәләри.
Анчаг «Марсел» тапылмады.
Кәзилмәмиш јер галмады,
Тапылмады.
Полис кәлди,
Диндирдиләр музејдәки адамлары.
«Көрдүм» дејән һеч олмады.
Тапылмады!

Тапылмады...
Полис сәндән шүбһәләнди, Матсурата,
Сән билмәдин нејләјәсән,
Комиссара нә дејәсән?
Ахы, сәндин кәзәтчиси бу музејин.
Чавабдеһ дә сән өзүндүн.
Анд ичмишдин
Музејдәки бир чөпү дә
Кәзләринин бәбәјитәк горумаға.
Өз адындан кери дөндүн?

Дәјди бүтүн Јапонија бир-биринә.
О шәһәри, бу шәһәри,
О бучағы, бу бучағы
Ахтардылар дөнә-дөнә.
Шајиәләр ашыб-дашды,
Радиолар һеј улашды.
Јазды бүтүн гәзәтләр дә дөнә-дөнә:
«Бу һадисә бир ләкәдир
Бизим јапон милләтинә».

Матсурата, «ләкә» сөзү
Үрәјинә тикан кими батды сәнин.
Кәлиб дурду кәз өнүндә
Јапонијан—өз Вәтәнин!
—Нечә? Нечә?
Мәним көзүм баха-баха
Ләкәләсин ана јурдум?
Јатдым,

Кимсә мәним учбатымдан,
Оғурлады о шәкили.
Вәтәнимин алнына да
О ләкәни өзүм вурдум!..
Өз тәлеји, өз бәхтидир
Һәр инсанын өз әмәли.
Вәтәнимин күрәјиндән
Бу дамғаны силмәк үчүн
Бир биләјдим: нејләмәли?

Матсурата мүркү дөјүр
Телевизор габагында.
Сәсләнди өз фамилијасы
Бирдән онун гулагында.
Кәзләрини ачыб көрдү
Телевизор экранында
Мәдәнијјәт назирини.
Овушдурду кәзләрини,
Гулаг асды...
Назир јаман әсәбидир.
О гышгырыр,
О дејир ки,
Ләкәләниб ана Вәтән!
Кәлин, кәлин, хилас едәк
Мәмләкәти бу ләкәдән.
О дејир ки,
Истәјирәм сөзләримә
Һәмән шәклин оғрусу да
Гулаг аса.
Јапонија бүтүн әрзин гаршысында
Хәчаләтли галачагдыр
Әкәр шәкил тапылмаса.
О дејир ки,
Ики адам,
• Бәли, јалныз ики адам
Мәмләкәтин шәрәфини
Јуја биләр бу ләкәдән:
Бири оғру,
Бири дә сән!
Матсурата!

Ертәси күн иш јеринә хәбәр кәлди,
Дүнән кечә гәсд еләмиш

Өз-өзүнө Матсурата.
Вида демиш Аја, Күнө Матсурата.
Өлүмүлө вөтөнүнүн шөрөфини
Хилас етди о, лөкөдөн.
О өлүркөн бирчө кәлмә сөйлөмишдир:
«Вөтөн, Вөтөн!»

Һәјата бах!

Нечә лал-кар,
Өлүмә бах, ашар-дашар,
Сәси-күјү
Һәдд дағыдар, сәрһәд ашар,
Маһнылашар...
Гәзетләр дө јазды буну.
Бүтүн өлкә лә'нәтләди
Јурдун шөрөф оғрусуну!
Ертәси күн кечә јары
Бири ашды даш һасары.
Ипәк аға бүрүдүјү
Шәкли гојду о музејин һәјәтинә.
Даш һасары ашды јенә,
Чыхыб кетди.

Апармышды,
Көрән нијә гајтарды бәс?
Һансы дүјгү, һансы һәвәс
Ону белә силкәләди?
Гајтармаға сөвг еләди?

Матсурата, Матсурата,
Өлүмүндән бүтүн өлкә
ибрәт алды.
Гәлбиндәки вөтөн ешги
Оғрунун да үрәјинә ишыг салды.
Јазыг оғру бу дүнјала
Јашамағын хатиринә
нәләр көрдү.

О, һәмишә тәк өзүнү дүшүнүрдү,
Јашамагчын алчалырды.
Матсурата,
Өлүмлөрдән өјрәнмишик
Бу һәјатда биз чох шеји.
Оғруја да, өлүмүлө сән өјрәтдин
Өзүнү јох, мәмлөкәти дүшүнмәји!

Матсурата, Матсурата,
Шәкил итди,
Вөтөн бојда даш асылды
вичданындан.
Сән вөтөни хилас үчүн
Кечә билдин өз чанындан.
Матсурата!
Көрән вөтөн јад етдими
Бу ады һеч?
Сән вөтөнин олдун,
Амма
Вөтән сәнин олмады һеч!
Заман кечди,
Сулар ахды,
сулар донду.
Бу, өзү дө башга чүрә
бир ојунду.
Матсурата.
Бу ојунун гәһрәманы
сијасәтди,
Гурбаныјса өзүн олдун.
Өлдүјүн күн јада дүшдүн,
Ертәси күн унудулдун.

Һачыкәнд, ијул, 1972

КИТАБЫН ИЧИНДӘКИЛӘР

ӘЛВАН СӘТИРЛӘР

Алгыш!	3
Космоса галхан бајрағымыз	4
Гајә	5
Гәлбимиздә дан ишығы	6
Инам, мәсләк	6
«Ода да, суја да...»	8
Јол—үрәк	8
«Тәклик дејил...»	8
Мән кичик бир үрәјәм	9
Гатарларда кечәләр	11
Табут кедир	13
«Кедирәм мешәнин галын јеринә»	14
«Фикирләрим, дујгуларым»	14
Данышыр Бакы	15
Екранда көрүш	15
Көк	16
Шанрләр	16
Салам, Нәсими	19
«Сығынмадым»	20
Гафиләләр	21
Дагда шәләлә кими...	21
Сәһвләрим, сәһвләрим	23
Вағзалы	25
Бабамын комасы	26
Тәләбәләримә	29
Уста Нијазы	32
Тәјјарәләр	33
Ата јурду	35

Шәки	35
Өзүнә гәсд	36
«Мәктәбим сүкутдур»	37
Ана јурдум	37
Сүкуту јаза билән...	38
Күндәлик	38
«Өмүр јолум...»	40
Өртмә пәнчәрәни	41
«Ширинчә-ширинчә»	41
Бәлкә	42
Гызыма	43
Фикир ахтарышы	44
Мән инсанам	46
Гарабағ аты	46
Өзкә һәрарәти	50
Гаранлыг	50
Мәләз ат	51
Килеј	52
Ел-күн	52
Јашамағ үчүн	53
«Бизи инсан кими...»	53
«Мән дүнјанын бир парчасы»	53
Мә'нәви дағлар	54
Булудлар—хатирәләр	55
Нәнәләр	56
Топгапы сарајы	56
«Гапалы чарчы»	57

ИНСАН ВӘ ЗАМАН

Кичикми, бөјүкмү?	59
«Кәлән кедир»	60
Мән компасам	61
Горху	62
«Чаванлыгда...»	62
Баш	63
Ики кор	65
Әкс-сәда	66
Емадин—Волга	67
Он сәккиз күн	69
«Өмрүмүз гысадыр...»	70
«О әлдү...»	70
Ата вә огул	71
Солур бағчалар	72
Јахшы ки...	72
«Кәл енәк...»	73
Ај киди дүнја!	73
Тәскинлик	74
Тилсимли алма	76
Ағачдан атым	77
Гочалар	78

ДӨЛҮШӘН СӘТИРЛӘР

Гурбанлыг гузу	79
Сүлһ мұкафаты	82
Нейтрон бомбасы	84
Күләк—от	87
Шан-Жан дейир...	89
Бир кәминин јолчусујуг	91
Һәјд парк	92
Кичик пәнчәрә	94
Каман нәлә чәкир...	95
Олум, ја өлүм?...	97

ТӘБИӘТИН НӘҒМӘСИ

«Булуд әлләрини...»	99
Көзәллик өнүндә	100
Су	101
Сәһәр	101
Чај	102

ГОШМАЛАР. КЭРАЈЛЫЛАР, ГӨЗӘЛЛӘР

Дүнјанын	103
«Чәлләрин көксүнә...»	104
«Долдур...»	105
Ејләди	105
Гочалыг	106
Бизик	106
Дүнја	107
Сән кетдин	107
Әлвида	108
Өз ичиндәдир	108
«Бирјоллуг...»	109
Гочалмыр	109
Бәһанәдир	110
Олурмуш	110
«Мәним гисмәтимдир...»	111
Кәдәним, кәләним	111
Верәрдим	112
Мәһәббәт	112
Јары хәзәл, јары јарпаг	112
Јашадыгча	113
Инсан—көјдә Ај кимидир	113
Олмушам	114
«Кәл-кәл...»	114
«Де, билирсәнми...»	115
«Мә'шугәмә»	115
«Өзү һәјрәт...»	116
«Долмуш нә гәдәр...»	116

СЕВКИ ЈУХУЛАРЫ

Мән сәндән гачырам	117
«Дедин, гочалырам...»	119
«Мәнә «бәхтим» дедин...»	119
«Еј көнүл...»	119
«Көјләр једди гатдыр...»	120
«Нечә миннәтдарам»	121
Севки килеји	121
Унуда билсән	122
«Мән сәни јаратдым...»	123
«Ағача су вердим...»	123
Чохдур јашымдан да...	124
Јаман дарыхмышам	124
Јол ишәрәси	125
Инаныр инсан	125
«Бир бағлыча дәфинәјдим»	126
Јухулар, јухулар	126
Өзүн јанмалысан	127
Сәни андыгча...	128
«Сон көрүш» поемасындан:	
1. Гој олсун	129
2. Мән дәрәдән гачанда...	130
Јарыјухулу	131
Ағрылар	131
«Евинизин кандарында»	132

НӘҒМӘЛӘР

Гулағым чинкилдәјир	133
Дашлара јаздым	134
Кечә булаг башында	134
Гүруру нејләјирсән?	135
Кәпәнәк	136
Һәјф	136
Һәјат ешги	137
Азәрбајчан	137
Дурна гатары	138
Әскәр мәктублары	138
Ана көзләјир	139
Сәнкәрләр	140
Көзәлләр	140
Чинарларың нәғмәси	141
Мән јандым, сән йсиндин	141
Алма ағачлары чичәкләјәндә	142
Бир арзуја дәнмүшәм	142
Һәјат нечә көзәлдир	143
Улдузлара салам	143
Бир пајыз ахшамы...	144
Гызым	144

УШАГ ДҮНЈАСЫ

Нијә көкс өтүрдүн?	145
Көрпә күлүшү	146
Гар жағыр	146
Мән ки гара дејиләм	147
Севинч кәтирмишәм	147
Нијә?	148
Чанта	148
«Ушагкән дүшүнәрдим...»	149
Үшүмүрмү көрәсән?	149
Саат	149
Күнәш вә мән	150
Тахыл ичиндә чичәк	150

ПОЕМАЛАР

Атылмышлар	151
Муғам	187
Фачиә	218

Редактору *Ағасәфа*
 Рәссамы *Ф. Әфәндијев*
 Бәдии редактору *А. Мәммәдов*
 Техники редактору *Ш. Кәримов*
 Корректорлары *И. Әһмәдов, О. Сүләјманови*
 ИБ—94

Үзгүрүлмәгә берилмиш 23/1-1979-чу ил. Чапа им-
 заланимыш 14/V-1979-чу ил. ФГ 28609. Кағыз фор-
 маты 84×108¹/₁₆. Кағыз № 1. Физики чап вәрәги
 7,25+¹/₁₆ јап. шәк. Шәрти ч. в. 12,18. Учот нәшр.
 вәрәги 10,91. Сифариси № 248. Тиражи 1-10000.
 Гижәти 1 м. 50 гәп.

Азәрбајҗан ССР Дәвләт Нәшријјат, Полиграфија
 вә Китаб Тичарәти Ишләри Комитәси
 «Јазычы» нәшријјаты. Бақы, Киров проспекти, 18.
 Јени китаб мәтбәәси. Бақы, Әли Тағызада күчәси, 4.

Вагабзаде Бахтияр Махмуд оглы

ЗДРАВСТВУЙ, ЗАРЯ

Стихи и поэмы

(на азербайджанском языке)

Баку — 1979

Издательство «Язычы», 370088.

Баку, проспект Кирова, 18.

Новая книжная типография

370102. Баку, ул. Али Тагизаде, 4

H#-159698